

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bestel in beeld 2008

Dit is een publicatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Productie: Leo Wijnhoven

Samenstelling: Tina Röring (onderwijs) / Robert Oosterhuis (cultuur en media) / Jan van Steen (wetenschap)

Vormgeving: Mainstream Communicatie, Dordrecht

Druk: Hub. Tonnaer, Kelpen

Uitgave: mei 2009

Nabestellen: Postbus 51-infolijn

Telefoon: 0800-8051 (gratis) of www.postbus51.nl

ISBN: 978-90-5910-125-8

Prijs: € 18,00

Zie ook: www.minocw.nl/bestelinbeeld

meer informatie www.minocw.nl/begroting/publicaties

OCW39.007/1.000/08BK2009B008

Bestel in beeld

2008

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Belangrijkste beelden	
2.1	Onderwijs	8
2.2	Cultuur en Media	10
2.3	Wetenschap	12
3	Het Bestel	
3.1	Onderwijs	16
3.2	Cultuur en Media	18
3.3	Wetenschap	22
4	Indicatoren onderwijs	
4.1	Deelname en uitgaven	26
4.2	Instellingen en personeel	30
4.3	Resultaten	34
4.4	Effecten	38
5	Indicatoren cultuur en media	
5.1	Uitgaven	42
5.2	Instellingen	44
5.3	Aanbod	46
5.4	Bereik	50
6	Indicatoren wetenschap	
6.1	Investerings, uitgaven en personeel	56
6.2	Instellingen en samenwerking	58
6.3	Resultaten	60
6.4	Effecten	62
	Bijlagen	
B1	Bronnen en definities	66
B2	Lijst van afkortingen	92

1

Inleiding

Met Bestel in Beeld geeft het ministerie van OCW een overzichtelijke indruk van de kwaliteit van onze onderwijs-, cultuur- en wetenschapsstelsels. Het boekje behandelt de belangrijkste ontwikkelingen in deze stelsels en wat ze opleveren voor individuen en voor de maatschappij.

De gepresenteerde indicatoren schetsen een beeld van de prestaties op het gebied van onderwijs, cultuur en wetenschap. Elke indicator afzonderlijk geeft een signaal af. In combinatie kunnen zij bijdragen aan het identificeren van beleidsprioriteiten, het opzetten van onderzoek of het doelbewust ingrijpen in lopende processen. De prestaties van de stelsels worden zoveel mogelijk over een periode van enkele jaren getoond. Waar mogelijk worden de gegevens bovendien in een internationaal perspectief geplaatst.

De informatie in deze publicatie is ook op de website van het ministerie van OCW te vinden via onderstaande links. Naast de indicatoren vindt u hier ook cijfermatige informatie.

www.minocw.nl/prestatiesonderwijs

www.minocw.nl/prestatiescultuurenmedia

www.minocw.nl/prestatieswetenschap

2

Belangrijkste beelden

2.1 Onderwijs

Onderwijsdeelname en diploma's

Het totaal aantal deelnemers aan het (door OCW- en LNV-bekostigde) onderwijs is de afgelopen jaren sterk gegroeid. In vergelijking met de jaren '90 van de vorige eeuw volgt een aanzienlijk groter deel van de 15- tot 30-jarige Nederlanders onderwijs. Vooral in het hoger onderwijs (ho) is het aantal deelnemers toegenomen. De stijging in het hoger onderwijs komt voort uit het toenemend aandeel van havo en vwo in het voortgezet onderwijs (vo) en uit de toegenomen doorstroom naar het ho. Steeds meer leerlingen gaan naar havo/vwo. Tien jaar geleden was het percentage leerlingen dat in het vo voor het vmbo (excl. lwoo) koos nog ruim tien procentpunt hoger dan voor havo/vwo. In 2008 gaan er iets meer leerlingen naar havo/vwo dan naar vmbo (excl. lwoo). Niet-westerse allochtone leerlingen gaan relatief minder vaak naar havo/vwo dan autochtone en westerse allochtone leerlingen. Naast een toenemend aantal havo/vwo-leerlingen, zijn er in het vo ook steeds meer leerlingen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. Er was de afgelopen jaren een stijging in het aantal meisjes in het zorgonderwijs te zien, maar ten opzichte van vorig jaar is dit aantal in 2008 voor het eerst licht gedaald.

Ook het aantal gediplomeerden neemt in alle onderwijssectoren toe. De toename is het hoogst in het wetenschappelijk onderwijs met 29 procent meer gediplomeerden. 2007 was het laatste jaar waarin studenten doctoraal examen konden doen. Dit verklaart waarschijnlijk waarom het aantal gediplomeerden in het wo in 2007 hoger lag dan in 2008.

Voortijdig schoolverlaten en startkwalificatie

In Europees verband is afgesproken om het percentage voortijdig schoolverlaters (vsv) tussen 2000 en 2010 te halveren. Nederland heeft daartoe in 2005 de "Aanval op de uitval" ingezet, met vooral preventieve maatregelen. Het aandeel vsv'ers in de leeftijdsgroep 18-24 jaar is in Nederland gedaald van 15,5 procent in 2000 naar 12 procent in 2007. Een snellere daling is nodig om het gewenste niveau van 8 procent in 2010 te realiseren. De nationale doelstelling richt zich op het halveren van het jaarlijks aantal nieuwe vsv'ers. In 2007/08 waren er 48.800 nieuwe vsv'ers. In 2012 mogen dat er niet meer zijn dan 35.000. De afname van het aantal vsv'ers heeft tot gevolg dat het aantal jongeren met een startkwalificatie (minimaal een havo, vwo of mbo 2 diploma) stijgt. In 2007 heeft ruim driekwart van de 20-24-jarigen een startkwalificatie. In de meeste omringende landen ligt dat percentage hoger. Nederland streeft naar een aandeel van minstens 85 procent in 2010.

Leerprestaties

Onderzoeken waarin de vaardigheden van leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs in meerdere landen worden vergeleken, wijzen uit dat de prestaties van Nederlandse leerlingen in internationaal perspectief goed zijn. PIRLS laat zien dat Nederlandse 9- en 10-jarigen in 2006 op een hoog niveau lezen. PISA toont aan dat 15-jarigen qua vaardigheden in natuurwetenschappen, wiskunde en lezen tot de best presterende van Europa en zelfs van de wereld behoren. Op basis van TIMSS concluderen we dat de rekenprestaties en de prestaties natuuronderwijs in 2007 ver boven het internationaal gemiddelde liggen. Wel scoren Nederlandse kinderen in alle drie de onderzoeken minder dan een aantal jaren geleden. Tevens is het aandeel 15-jarige leerlingen met lage leesvaardigheden in het PISA-onderzoek

van 11,5 procent in 2003 gestegen naar 15,1 procent in 2006. Dit is een forse stijging.

Opleidingsniveau, arbeidsmarkt en leven lang leren

Het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking stijgt. Het aandeel hoog opgeleiden neemt toe. Het aandeel zonder startkwalificatie neemt af. De aansluiting op de arbeidsmarkt verloopt over het algemeen voorspoedig in de periode 2004-2008. Negen op de tien schoolverlaters had binnen anderhalf jaar na afstuderen een baan, zij het niet altijd op het gewenste niveau. De werkloosheid is internationaal gezien laag. De werkloosheid is het hoogst onder de laagst opgeleiden. Dit benadrukt het belang van een startkwalificatie.

Ruim de helft van de hoger opgeleiden vindt dat de opleiding voldoende basis was om te starten op de arbeidsmarkt. Dit geldt voor iets minder dan de helft van de mbo-gediplomeerden (bol).

Ook na afsluiting van het reguliere onderwijs leren Nederlanders door. De deelname aan 'leven lang leren'-activiteiten is internationaal gezien hoog.

Uitgaven

In 2008 heeft het CBS een revisie uitgevoerd op de onderwijsuitgaven. Hierdoor zijn voorheen witte vlekken geïdentificeerd volgens internationale voorschriften. De uitgaven van Nederland als percentage van het BBP zullen hierdoor toenemen. De nieuwe positie van Nederland ten opzichte van de belangrijkste vergelijkingslanden zal voor het eerst in september 2009 in de OESO publicatie 'Education at a Glance 2009' gepubliceerd worden.

Instellingen en personeel

De Inspectie van het Onderwijs oordeelt over het algemeen positief over het leerstofaanbod en het efficiënt gebruik van de onderwijstijd in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Verder is de Inspectie iets minder positief over de kwaliteit van de zorg en begeleiding in het basisonderwijs, al is er wel een verbetering te zien. In het vo is dit beter op orde. Het minst tevreden is de Inspectie over de zorg voor de kwaliteit van de opbrengsten en onderwijsleerprocessen, hoewel ook hier een grote verbetering te zien is ten opzichte van afgelopen jaar. De Inspectie beoordeelt de toegankelijkheid van bve-instellingen over het algemeen hoog. Ook is in het grootste deel van de instellingen het rendement voldoende tot hoog. De governance (toezicht houden, besturen, interne bedrijfsprocessen, kwaliteitszorg, interne en externe verantwoording) is in de meeste gevallen matig of zelfs laag. De financiële positie van de meeste onderwijsinstellingen is gezond en stabiel.

De samenstelling van het docentencorps is in het po, vo en bve de afgelopen tien jaar behoorlijk gewijzigd. Het aantal 50-plussers neemt nog altijd sterk toe. Vooral het personeelsbestand van bve is aan het vergrijzen. De bve-sector kent niet zoals in het po en vo een sterke toename van jonge docenten. Veel docenten in het bve komen uit het bedrijfsleven, waardoor zij vaak al wat ouder zijn als zij instromen.

Waardering onderwijs

Ouders met kinderen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs zijn positief over de school en de leraar van hun kind. Zij beoordelen dit in 2008 met een 7 of hoger. Nederlanders beoordelen de kwaliteit van het onderwijs gemiddeld met een 6,4. De waardering is het laagst voor het vmbo en het hoogst voor het po, hbo en wo.

2.2 Cultuur en Media

2.2.1 Cultuur

Cultuur heeft in de eerste plaats een intrinsieke waarde die van belang is voor de ontwikkeling van individuen en voor de samenleving als geheel. Daarnaast draagt een bloeiende cultuur bij aan het creatief en innovatief vermogen van de samenleving, de ondernemingszin, de fysieke inrichting en het aanzien van Nederland. Cultuur heeft ook een samenbindend vermogen. Dit samenbindend vermogen geldt in het bijzonder voor het erfgoed. Het culturele erfgoed vormt de neerslag van onze gedeelde cultuur en geschiedenis. Participatie aan cultuur draagt bij aan een zelfbewustzijn dat onmisbaar is in een multiculturele samenleving. In de toegevoegde waarde voor de samenleving ligt mede de rechtvaardiging voor de ondersteuning van kunst en cultuur.

Verscheidenheid en kwaliteit

Het beleid richt zich op de instandhouding van een bestel dat een kwalitatief hoogwaardig en gevarieerd aanbod verzorgt waarbij er ruimte is voor ontwikkeling en vernieuwing. Gemeenten zijn per saldo de grootste subsidiënt van cultuur, vooral via accommodaties (podia, bibliotheken). Aan cultuur wordt minder dan 1 procent van de rijksuitgaven besteed.

Cultuuruitingen worden gemaakt door individuen en door kleine en grote instellingen van zeer uiteenlopende aard. Cultuurdragers zijn al even divers: film, monumenten, boeken, schilderijen, natuurhistorische objecten, foto's, archieven, kostuums, archeologische voorwerpen, et cetera. Daar komt nog bij dat Nederland een multiculturele samenleving is en een sterk internationale oriëntatie heeft. In de Cultuurnotaperiodes 2001-2004 en 2005-2008, is een

groot aantal instellingen toetreden tot het gesubsidieerde bestel. Dit heeft echter niet over de gehele linie geleid tot groei van het aanbod, noch tot groei van het publiek. Met name bij de podiumkunsten is dit het geval. Bij de film heeft het beleid juist wel geresulteerd in meer publieke belangstelling voor de Nederlandse film.

De beoordeling van de (artistieke) kwaliteit van de instellingen, die in het kader van de Cultuurnota subsidie ontvangen, gebeurt vierjaarlijks door de Raad voor Cultuur. In een Cultuurnotaperiode voert de Raad drie hoofdactiviteiten uit: het volgen van het culturele veld, het vooradvies inclusief zogenaamde sectoranalyses en het Cultuurnotaadvies, dat adviezen bevat over instellingen die subsidie hebben aangevraagd. Ook bij de Fondsen vindt de beoordeling van subsidieaanvragen primair plaats op basis van artistieke kwaliteit. In 2006 heeft de Kamer ingestemd met een wijziging van de Cultuurnotasytematiek die per 2009 is ingevoerd ('Verschil Maken: Herijking cultuurnotasytematiek'). Zie ook: "Kunst van Leven" (pag. 37-53).

Cultuurbereik

Onderzoek heeft uitgewezen dat de publieke aandacht voor populaire uitingen zoals cabaret en populaire muziek is toegenomen, terwijl de interesse voor de meer traditionele kunstvormen nauwelijks groeit of zelfs afneemt. Daarom wordt in het beleid aandacht besteed aan cultuurbereik. Dit wordt vormgegeven in de subsidievoorwaarden aan de gesubsidieerde instellingen, en daarnaast in specifieke beleidsprogramma's zoals het Actieplan Cultuurbereik (tot en met 2008) en Cultuur en School. Begin 2009 is een nieuw fonds van start gegaan: het Fonds voor Cultuurparticipatie. Bijzondere aandacht is er voor de specifieke groepen allochtonen en scholieren. Het aantal jongeren dat in schoolverband een museum of een voorstelling bezoekt is

door het beleid toegenomen. Er worden in Nederland de laatste decennia minder boeken en kranten gelezen, terwijl het internetgebruik sterk is gegroeid.

door commerciële omroepen), en tegen de achtergrond van veranderingen in het mediagebruik (opkomst internet, afname gebruik radio) is dit een opgave van betekenis.

Internationaal aanzien

De Nederlandse cultuur ontwikkelt zich in een internationale context. Het is voor het aanzien van Nederland belangrijk dat Nederlandse kunstenaars zich manifesteren in het buitenland. Anderzijds is het van belang dat Nederlandse kunstenaars en het publiek kennis nemen van wat er in het buitenland gebeurt. Het gewicht hiervan neemt alleen maar toe in de multiculturele samenleving die Nederland is.

In de afgelopen jaren is het aantal uitvoeringen (en bezoeken daaraan) van gesubsidieerde instellingen in het buitenland toegenomen. In 2007 is er sprake van een terugval. De stichting internationale culturele activiteiten (SICA) speelt een overkoepelende rol bij de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid.

2.2.2 Media

Media hebben een cruciale rol in het functioneren van de democratie. Dagbladen, opiniebladen en de publieke omroep zijn podia voor maatschappelijk debat. De moderne democratie kan niet functioneren zonder tussenkomst van de media, waarin uiteenlopende standpunten en stromingen een stem krijgen. Media stimuleren mensen een leven lang te leren. Dit aanbod moet onafhankelijk zijn, gevarieerd en van voldoende kwaliteit. Daarnaast zijn toegankelijkheid en betaalbaarheid erg belangrijk.

Het belangrijkste instrument van de rijksoverheid is hierbij de instandhouding van de publieke omroep. In een almaar voller wordend medialandschap (toenemende concurrentie

2.3 Wetenschap

Prestaties en uitgaven

Het is de ambitie van Nederland om als kennissamenleving tot de top van de EU te behoren, een ambitie die Nederland deelt met andere landen. Qua wetenschappelijke prestaties voldoet het Nederlandse wetenschapsbestel hier aan. Ook wat betreft de ontwikkeling door de jaren heen.

Nederlandse onderzoekers publiceren relatief veel en die publicaties zijn van een hoog niveau, wanneer ze worden gezien vanuit het oogpunt van citaties vanuit andere publicaties. Dat geldt zeker niet alleen voor universiteiten of de instituten van NWO en KNAW en andere publieke onderzoeksinstituten, maar ook voor de andere sectoren waar onderzoek wordt uitgevoerd, zoals bedrijven. Nederland is vanuit internationaal perspectief gezien wel een kleine speler, het levert ongeveer 2 procent van de kennis die in de wereld wordt geproduceerd. Het is daarom noodzakelijk om de beschikking te hebben over een goed opgeleide beroepsbevolking om elders ontwikkelde kennis te kunnen absorberen en toe te passen. Ook in dat opzicht doet Nederland het goed: het heeft een sterke basis voor wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel.

Naast vergroting van de kennisvoorraad is de benutting ervan van belang voor een kennissamenleving. Het gaat om het scheppen van maatschappelijke en economische meerwaarde van de verworven kennis door kennisgebruikers in alle sectoren van de samenleving. Het beeld hiervan is fragmentarisch en niet altijd consistent, en waar het er is, beschrijft dit vooral het economisch gebruik van wetenschappelijke kennis, bijvoorbeeld in octrooien. Nederland doet het in dat opzicht relatief goed, mede dankzij de aanwezigheid van multinationals.

Tegenover deze goede prestaties staat internationaal gezien een achterblijvend niveau van R&D-uitgaven, met name door het bedrijfsleven, niet voldoende om de ambities die door de leiders van de EU in Lissabon en Barcelona zijn geformuleerd waar te maken en niet voldoende om de Nederlandse ambitie waar te maken, om binnen de EU tot de top te behoren. Dit kan mogelijk op den duur leiden tot een verschraling van de concurrentiepositie van Nederland ten opzichte van de ons omringende landen, waar wel sprake is van een stijgend uitgavenniveau en andere maatregelen om het competitief vermogen van de publieke sector te vergroten. Dit heeft sterker stijgende citatiescores tot gevolg. Nederland loopt het risico te worden ingehaald. Een ander gevolg kan zijn dat Nederland minder aantrekkelijk wordt bij het aantrekken en behouden van wetenschappelijk toptalent, als voorwaarde vervolgens voor het aantrekken van binnen- en buitenlandse bedrijvigheid. Het Kabinet streeft ernaar om de ontwikkeling van onderwijs, innovatie en kennis in een nader af te spreken lange termijnpad op tenminste het niveau van het OESO-gemiddelde te brengen. De ministers van OCW en EZ zullen in de begrotingsstukken bij Prinsjesdag de Kamers daarover nader informeren.

Samenwerking

Wetenschap is bij uitstek een internationale activiteit, vooruitgang in de wetenschap komt onder andere tot stand via communicatie tussen wetenschappers in internationale wetenschappelijke tijdschriften, en tijdens internationale bijeenkomsten. Nederland werkt daarbij samen met onderzoekers in een groot aantal andere landen. Wat daarbij opvalt, is dat wanneer Nederlandse onderzoekers publiceren met onderzoekers uit andere landen, de

citatiescores van die publicaties hoger zijn dan wanneer er geen samenwerking is of alleen samenwerking binnen het eigen land.

Samenwerking binnen Nederland, maar dan tussen kennisvragers en kennisaanbieders, blijkt ook uit het internationaal gezien hoge aandeel private financiering van onderzoek bij publieke instellingen. Het zwaartepunt van deze samenwerking ligt bij het niet-universitaire deel van de publieke instellingen (zoals TNO en de GTI's), die op dit punt ook een specifieke taak hebben. Er zijn ook andere dan financiële mechanismen voor samenwerking, waaronder publiek – private samenwerking. Zo zijn de (technologische en maatschappelijke) topinstituten ingericht als organisaties waar publieke en private partijen samenkomen, en functioneren TNO en de GTI' s op basis van vraagsturing en vraagfinanciering.

Onderzoekspersoneel

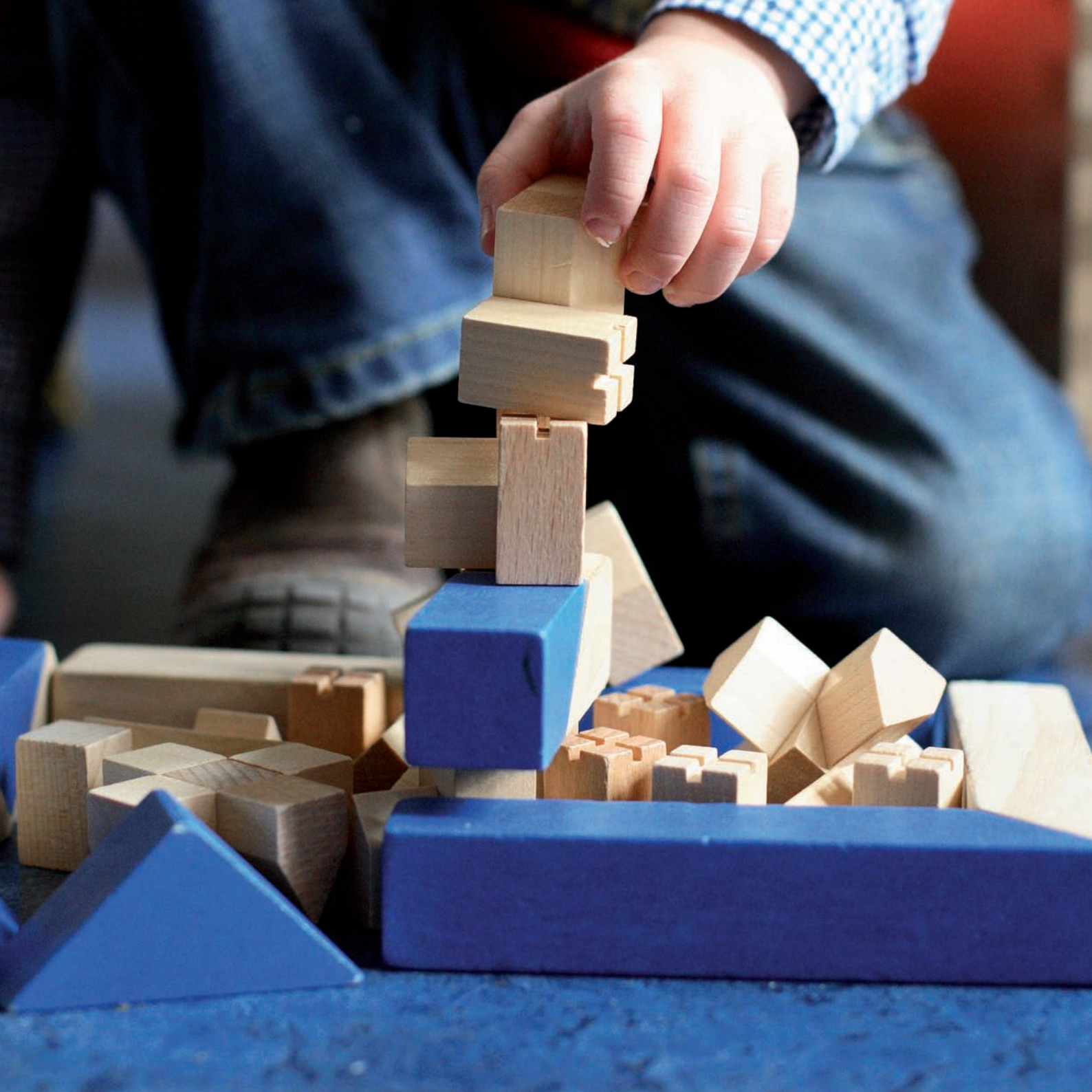
Onderzoek is mensenwerk en dus zijn onderzoekers onmisbaar als de raderen van het wetenschapsbestel. Zonder goede onderzoekers geen goed onderzoek. Hoewel Nederland een relatief hoog opgeleide bevolking heeft, is het aandeel R&D-personeel ten opzichte van de beroepsbevolking relatief laag, en daar komt bij dat binnen dat R&D-personeel er relatief weinig onderzoekers zijn. In de loop der jaren is het aandeel onderzoekers wel toegenomen, maar niet voldoende om de achterstand ten opzichte van andere landen goed te maken.

Om in de toekomst te kunnen voldoen aan de vraag naar wetenschappelijk personeel, als gevolg van de vergrijzing en de ambitie om tot de top van de EU te behoren, is het belangrijk om nieuw wetenschappelijk talent aan te boren. Dat kan door vergroting van het aandeel van groepen die op dit moment relatief weinig zijn vertegenwoordigd, zoals

vrouwen en allochtonen, en het aantrekken van onderzoekers uit het buitenland. Zeker in vergelijking met andere landen heeft Nederland weinig vrouwelijke onderzoekers.

3 Het Bestel

3.1 Onderwijs

Het onderwijsbestel

In Nederland volgen elke dag 3,7 miljoen leerlingen en studenten onderwijs. Het onderwijs op ongeveer 8.300 scholen biedt hen de kans hun eigen mogelijkheden te ontdekken, te ontplooiën en te gebruiken. Een goed onderwijssysteem is de basis om goed te kunnen functioneren in de kennismaatschappij, en in het bijzonder op de arbeidsmarkt. Het ministerie van OCW bewaakt de toegankelijkheid en de kwaliteit van het onderwijs. Naast OCW financieren ook andere departementen (vooral LNV) en de gemeenten een deel van het onderwijsbestel. Tevens biedt ook de private sector opleidingen aan (niet opgenomen in deze publicatie).

Het Nederlandse onderwijsstelsel bestaat uit 4 sectoren: het primair onderwijs (po), het voortgezet onderwijs (vo), het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) en het hoger onderwijs (ho). Kinderen zijn in Nederland leerplichtig vanaf vijf jaar, maar meestal gaan ze al eerder naar school. Het po bereidt kinderen voor op het vo. Op gemiddeld 12-jarige leeftijd gaan kinderen naar het vo. Binnen het vo gaan leerlingen naar het vmbo, havo of vwo. Kinderen die extra zorg en aandacht nodig hebben kunnen ook naar het praktijkonderwijs (pro) of het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Met een diploma van het voortgezet onderwijs op zak zetten jongeren gemiddeld op hun zeventiende of achttiende de volgende stap. Dit varieert van allerlei beroepsopleidingen op mbo- of hbo-niveau, tot een groot aantal studierichtingen aan de universiteit. Figuur 3.1.1 toont dat van de 100 leerlingen die in 2006 het basisonderwijs verlieten, er naar verwachting 12 een

wo-diploma, 23 een hbo-diploma en 34 een mbo-diploma behalen.

De afgelopen jaren is het aantal onderwijsdeelnemers sterk gegroeid, vooral in het hoger onderwijs. In 2007 bedroegen de OCW-uitgaven aan onderwijs 24,6 miljard euro, de LNV-uitgaven 0,7 miljard euro. De uitgaven aan studiefinanciering – 4,1 miljard euro – zijn hierin niet meegenomen. Het door OCW-bekostigde onderwijs telt 323 duizend fulltime arbeidsplaatsen bij zo'n 8.300 instellingen.

Demografie en conjunctuur

Voor de onderwijsdeelname zijn de demografische en conjuncturele ontwikkelingen belangrijk. De afgelopen 10 jaar is behalve voor het ho, de bevolking in de relevante leeftijdsgroepen toegenomen. De laatste drie jaar is de bevolkingsgroei echter vrijwel constant. De economische groei neemt in 2008 voor het eerst sinds 2002 af. Bij een negatieve ontwikkeling krimpt het deeltijdonderwijs ten gunste van het voltijdonderwijs. Bij een positieve groei is dat precies andersom. Onderwijsdeelnemers zijn dan minder snel geneigd het onderwijs voortijdig te verlaten om te gaan werken.

3.2 Cultuur en Media

3.2.1 Cultuurbestel

Het cultuurbestel wordt gevormd door een groot aantal instellingen, organisaties en individuen dat zich bezighoudt met cultuur. Figuur 3.2.1 brengt dit bestel in beeld. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ondersteunt het bestel met subsidies aan producerende culturele instellingen (uit de sectoren kunsten, erfgoed, bibliotheken) en aan een geheel van ondersteunende instellingen.

Een deel van de verdeling van de rijkssubsidies wordt uitbesteed aan de cultuurfondsen. Het merendeel wordt door het ministerie van OCW zelf verdeeld, mede op basis van advies van de Raad voor Cultuur. Een ander deel van het beleid wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), het Instituut Collectie Nederland (ICN) en het Nationaal Archief. Kwaliteitsbewaking wordt verzorgd door de inspecties op deze terreinen. Met ingang van 2009 is de Cultuurnotasytematiek gewijzigd. Kern van deze “herijking” is dat er meer differentiatie komt in de aanvragen. Een van de belangrijkste veranderingen is dat instellingen die vooral vanuit artistiek-inhoudelijke overwegingen subsidie ontvangen, vanaf 2009 door de fondsen worden gefinancierd. Een ander deel van de culturele instellingen (de “basisinfrastructuur”) blijft een subsidierelatie houden met het Ministerie van OCW. Zie ook de hoofdlijnennotitie Cultuurbeleid “Kunst van Leven”.

Ten slotte krijgt een deel van het cultuurbeleid van het Rijk gestalte in samenwerking met gemeenten en provincies, onder meer in de vorm van decentrale geldstromen zoals Actieplan Cultuurbereik (tot en met 2009), de Geldstroom

Beeldende Kunst en Vormgeving (tot en met 2009) en specifieke programma’s zoals Cultuur en School, Cultuur en Ruimte en Cultuur en Economie. Met ingang van 2009 is het nieuwe Fonds voor Cultuurparticipatie actief, waarbinnen onder meer de samenwerking met gemeenten een plaats krijgt.

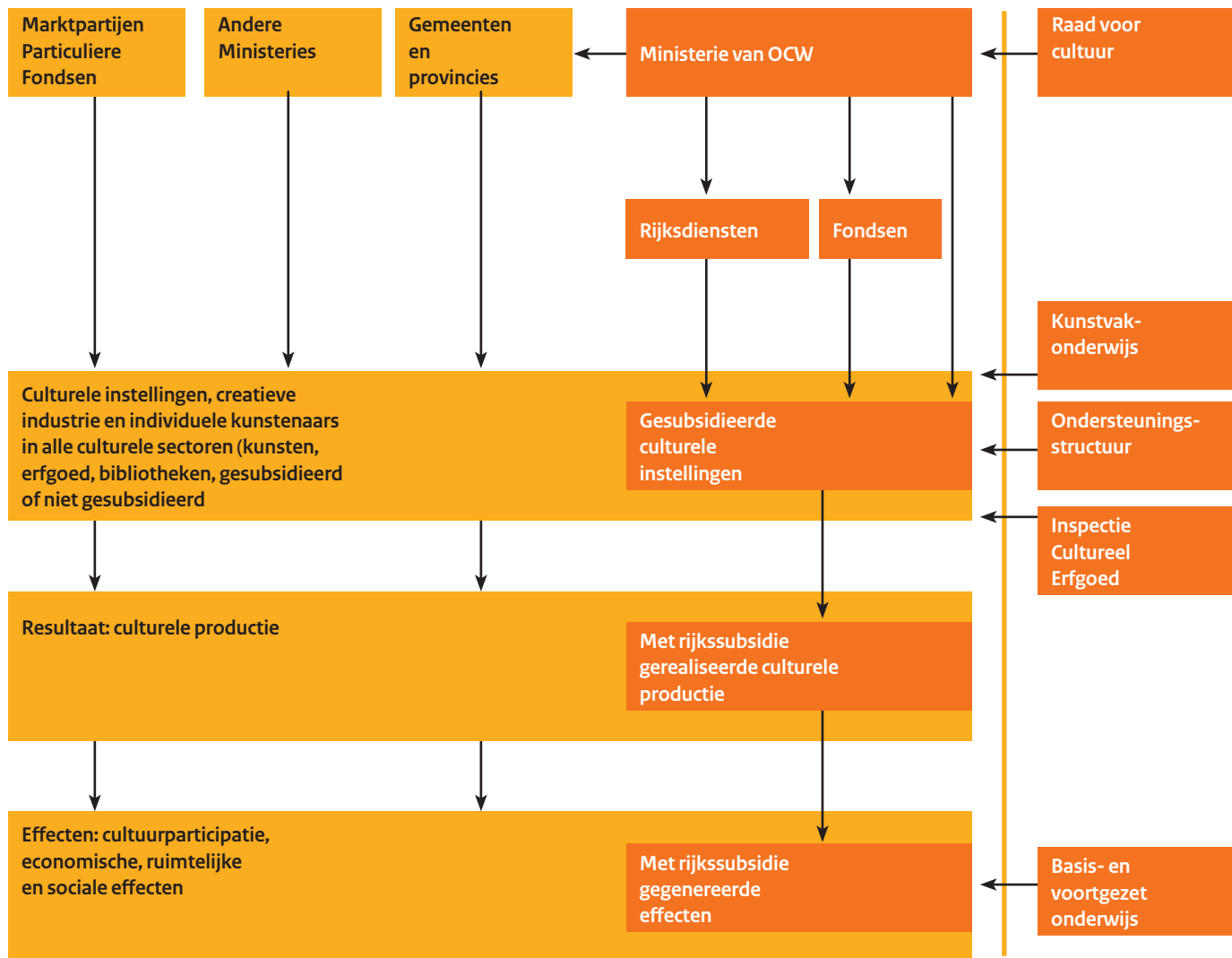
In het bereiken van de cultuurdoelstellingen speelt het onderwijs ook een belangrijke rol, waar het gaat om de binnenschoolse cultuureducatie (programma Cultuur en School). Het kunstvakonderwijs is van betekenis voor de cultuursector als inputfactor.

De belangrijkste relevante wetten op het gebied van cultuur zijn de Wet op het specifiek cultuurbeleid, de Monumentenwet, de Archiefwet, de Archeologiewet, de Auteurswet en fiscale regelgeving.

Hoofddoelstelling van het cultuurbeleid

De minister van OCW is verantwoordelijk voor “het scheppen van voorwaarden voor het in stand houden, ontwikkelen, sociaal en geografisch spreiden of anderszins verbreiden van cultuuruitingen; hij laat zich daarbij leiden door overwegingen van kwaliteit en verscheidenheid” (Wet op het specifiek cultuurbeleid).

Figuur 3.2.1 | Cultuurstelsel in beeld

Cultuur in een paar kerncijfers

De uitgaven voor cultuur (exclusief media) fluctueren in de periode 2002-2008 tussen 0,6 en 0,7 procent van de Rijksuitgaven en bedragen rond 0,17 procent van het Bruto Binnenlands Product. De culturele werkgelegenheid als percentage van de totale beroepsbevolking is een indicator voor het economisch belang van de sector. Nederland behoort tot de Europese landen met een relatief hoog aandeel culturele werkgelegenheid. Met IJsland heeft Nederland een gedeelde eerste plaats in Europa (3,8 procent). De bezoeken aan professionele podiumkunsten (gesubsidieerde en ongesubsidieerde) zijn toegenomen van 14 miljoen in 1999 tot 16 miljoen in 2005. Alle musea samen hadden in 2005 bijna 20 miljoen bezoeken, waarvan bijna 5,3 miljoen bij de rijksgesubsidieerde musea. Het bezoek aan film is opgelopen tot ruim 23 miljoen bezoeken (2008).

3.2.2 Mediabestel

Het ministerie van OCW draagt bij aan de instandhouding van een publiek omroepbestel, dat bestaat uit de binnenlandse landelijke, regionale en lokale omroep en de Wereldomroep. Naast deze omroepen zijn er nog enkele instellingen belast met aan de omroep gerelateerde publieke taken (Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, NOB en MCO). Het Commissariaat voor de Media oefent (financieel) toezicht uit op de naleving van de mediawet. Via het Bedrijfsfonds voor de Pers worden steunmaatregelen uitgevoerd ten behoeve van de instandhouding van de pluriformiteit van de dagbladen. De omroepmiddelen die jaarlijks worden vastgesteld in de rijksbegroting, zijn samengesteld uit de rijksomroepbijdrage, de reclame-inkomsten van de Ster en de rente op de algemene omroepreserve.

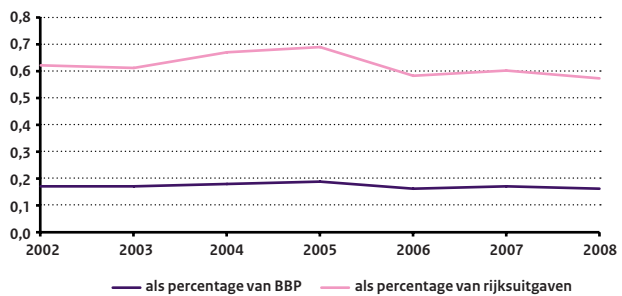
Hoofddoelstelling van het mediabeleid

Het waarborgen van een onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig media-aanbod, bestaande uit radio, televisie, kranten en internet, dat toegankelijk en betaalbaar is voor alle lagen van de bevolking (Mediawet).

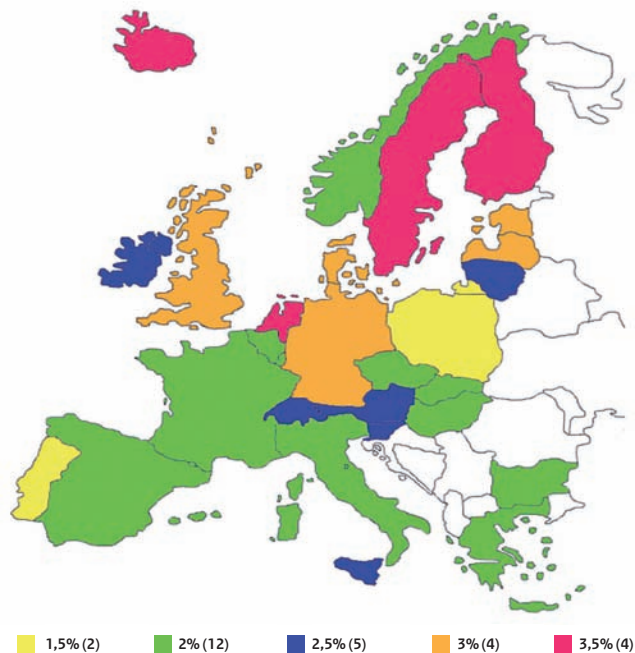
3.2.3 Maatschappelijke context cultuur en media

Voor het cultuurbeleid is een aantal maatschappelijke ontwikkelingen van groot belang, mede in het licht van de relatief grote subsidieafhankelijkheid van het cultuurstelsel. Relevant zijn de toegenomen concurrentie in de vrijetijdsbesteding, verschuivingen tussen de domeinen van “hoge” en “lage” cultuur (opkomst van populaire cultuur, onder meer ten koste van klassieke canon), internationalisering (onder meer Europese integratie), de opkomst van nieuwe media, verandering van mediagebruik (minder lezen en radio, meer internet), de grotere concurrentie op de mediamarkt en ten slotte de veranderende bevolkingssamenstelling ten gevolge van immigratie en vergrijzing. Trends in het cultuurbereik geven van deze ontwikkelingen een indicatie, al zijn deze mede gevolg van het overheidsbeleid.

Figuur 3.2.2 | Rijksuitgaven aan cultuur als percentage van BBP en van totale rijksuitgaven, exclusief media

Figuur 3.2.3 | Culturele werkgelegenheid in Europa als percentage van de beroepsbevolking, 2005

3.3 Wetenschap

Het publieke wetenschapsbestel

Het Nederlandse publieke wetenschapsbestel kent veel organisaties en instellingen die samen een complex geheel vormen met verschillende functies en verschillende onderlinge relaties. Het bestel bestaat uit verschillende niveaus, zoals de financiers van onderzoek, al dan niet in een intermediaire rol, organisaties die adviseren over onderzoeksangelegenheden, instellingen die onderzoek uitvoeren en instellingen die dat onderzoek ondersteunen. Al deze organisaties zijn op diverse manieren met elkaar verbonden: via de financiering van programma's en projecten, via adviezen, en via talloze contacten op organisatieniveau en persoonsniveau (netwerken). Naast het publieke bestel is er ook het private domein van kleine, middelgrote en grote bedrijven, die meer dan de helft van het Nederlandse onderzoek uitvoeren en zijn er –in toenemende mate– publiek-private consortia.

Hoofddoelen van wetenschap en wetenschapsbeleid in het publieke domein

Onderzoek is in eerste instantie gericht op het op systematische wijze vergroten van de bestaande hoeveelheid aan kennis, kennis die betrekking heeft op het begrip van mens, cultuur en maatschappij. Globaal zijn er een drietal vormen: 1) fundamenteel onderzoek dat kennis wil vergaren zonder een vooraf vastgesteld gebruiksdoel van die kennis; 2) toepassingsgericht of vraaggericht onderzoek dat is gebaseerd op specifieke maatschappelijke vragen of problemen, en al een toepassingscontext kent; 3) ontwikkelingswerk dat is gericht op het maken van nieuwe materialen, producten en hulpmiddelen met behulp van de beschikbare kennis. Naast vergroting van de hoeveelheid

beschikbare kennis is het ook belangrijk dat de kennis ten goede komt aan de maatschappij via vernieuwing van producten en processen (innovatie), maar ook als bouwstenen voor het leveren van een bijdrage aan inzicht in en de oplossing van maatschappelijke problemen.

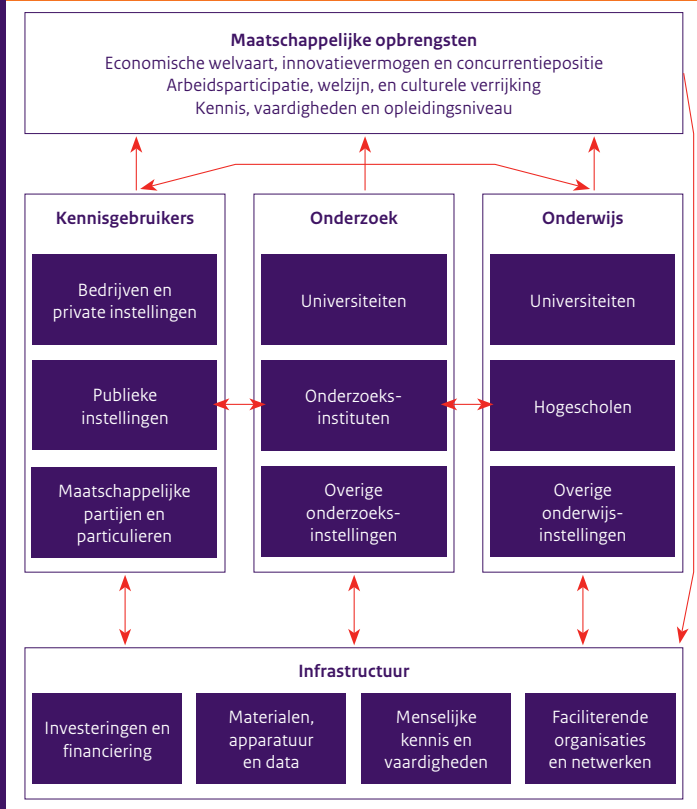
Het wetenschapsbeleid heeft in dat licht tot doel om te zorgen voor een brede en duurzame basis voor het wetenschappelijk onderzoek. Dit vindt plaats door het structureel financieren van onderzoekinstellingen, het stimuleren van excellent onderzoek en het stimuleren van de verspreiding en het gebruik van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek.

Context: de rol van de industrie en het wetenschappelijk potentieel

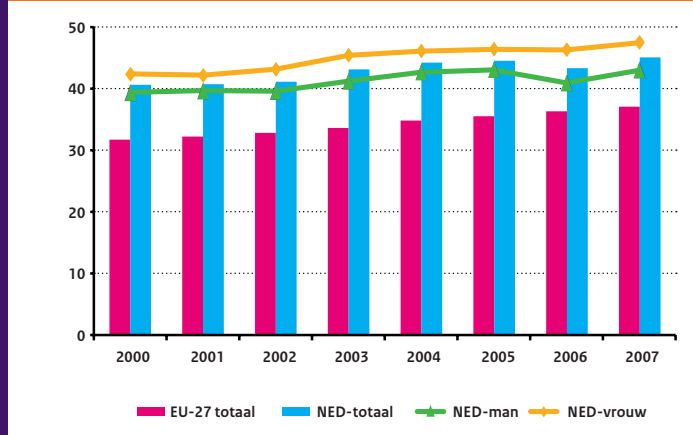
Investerings in onderzoek en ontwikkeling vinden in belangrijke mate plaats in het private domein en daarbinnen weer binnen de industrie. Daardoor is de ontwikkeling van de Nederlandse R&D mede afhankelijk van de rol van de industrie in de economie. Deze neemt echter af in de loop der jaren.

Voor de uitvoering van onderzoek en ontwikkeling is het belangrijk dat er voldoende “wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel” beschikbaar is. Dit potentieel omvat werknemers met een hogere onderwijsopleiding of personen die werkzaam zijn in een beroep op het gebied van wetenschap en technologie. Nederland heeft in vergelijking met andere landen een goede uitgangspositie, waarbij vrouwen het beter doen dan mannen.

Figuur 3.3.1 | Nederlandse kennissysteem en kennisstromen
schematische weergave

Figuur 3.3.2 | Het wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel
als percentage van de beroepsbevolking tussen 15 en 75 jaar

Figuur 3.3.3 | De rol van de industrie in de economie
aandeel in de werkgelegenheid en toegevoegde waarde

4 Indicatoren onderwijs

4.1 Deelname en uitgaven

Meer jongeren leren door

Meer jonge mensen leren door. Hiermee verruimen jongeren hun mogelijkheden. Een hoog opleidingsniveau vergroot de kans op werk en verkleint de kans op sociale uitsluiting. In vergelijking met 1990 volgt een aanzienlijk groter deel van de 15- tot 30-jarige Nederlanders onderwijs, bij de 20-jarigen is de onderwijsdeelname gegroeid van 46 naar 66 procent. Verschillende ontwikkelingen hebben hieraan bijgedragen. De belangrijkste zijn de toegenomen deelname aan het havo/vwo en meer doorstroom naar het hoger onderwijs. De grotere deelname aan het hoger onderwijs zal resulteren in een hoger opleidingsniveau van de bevolking.

Het aandeel van havo en vwo in het vo blijft toenemen

Het Nederlandse onderwijs kent twee hoofdroutes: de vmbo-mbo route en de havo/vwo-ho route. In het vo kiezen leerlingen in principe één van deze twee routes. Een steeds groter gedeelte van de leerlingen gaat naar havo/vwo. Een afnemend percentage gaat naar het vmbo (excl. lwoo). Tien jaar geleden was het percentage leerlingen dat in het derde leerjaar voor het vmbo (excl. lwoo) koos nog ruim tien procentpunt hoger dan voor havo/vwo. In 2008 zijn de verhoudingen omgekeerd en gaan er iets meer leerlingen naar havo/vwo dan naar vmbo (excl. lwoo). Uiteindelijk zullen hierdoor ook meer deelnemers naar het hoger onderwijs gaan dan naar het mbo.

Meer zorgleerlingen

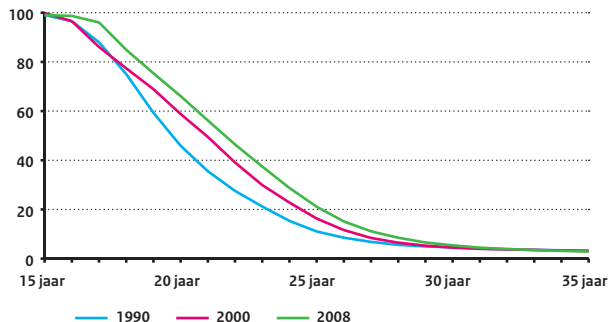
In het derde leerjaar van het vo zijn er ook steeds meer leerlingen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. De afgelopen jaren is het aantal 15-jarige leerlingen (ongeveer de leeftijd in het derde leerjaar vo) dat naar het voortgezet speciaal

onderwijs (vso) en het praktijk onderwijs (pro) gaat sterk gegroeid. Hetzelfde geldt voor de groep leerlingen die met behulp van leerweg ondersteunend onderwijs (lwoo) het vmbo doorloopt. In totaal gaat in 2008 18 procent van de leerlingen in het derde leerjaar van het vo naar het vso, pro of het lwoo. In 1999 was dit nog bijna 13 procent. Ook het aantal leerlingen met ambulante begeleiding in het totale vo neemt sterk toe. Deze groep is de afgelopen 5 jaar ruim verdrievoudigd (van 4.300 in 2003 tot 14.400 in 2007). Dit is een ontwikkeling die mede is gestimuleerd door de invoering van leerlinggebonden financiering (LGF) in 2003. Over de afgelopen jaren was er een stijging in het aantal meisjes in het zorgonderwijs te zien, maar ten opzichte van 2007 is de stijging nu voor het eerst tot stilstand gekomen.

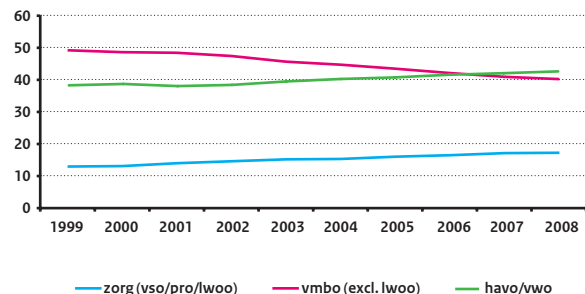
Niet-westerse allochtone leerlingen blijven achter

Van alle niet-westerse allochtone leerlingen in vmbo-3, havo-3 en vwo-3 bevindt ongeveer tweederde zich in het vmbo. Van de autochtone en de westerse allochtone leerlingen is dit ongeveer de helft. Niet-westerse allochtone leerlingen gaan dus relatief minder vaak naar het havo/vwo dan hun klasgenoten. Onder niet-westerse allochtone jongeren is het aandeel dat een havo/vwo-diploma haalt ongeveer de helft lager dan onder autochtone jongeren. Turkse en Marokkaanse jongeren halen het minst vaak een havo/vwo-diploma. Wel neemt sinds 2005 onder alle herkomstgroepen het aantal havo/vwo-gediplomeerden toe.

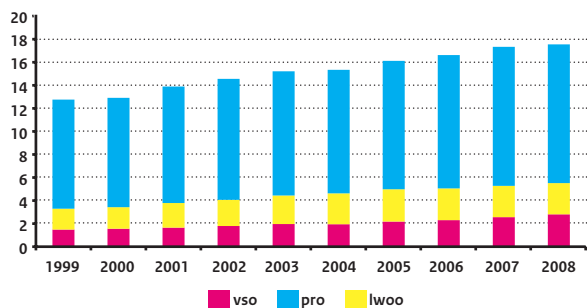
Figuur 4.1.1 | Onderwijsdeelname naar leeftijd als percentage van de totale Nederlandse bevolking (OCW en LNV bekostigd onderwijs)

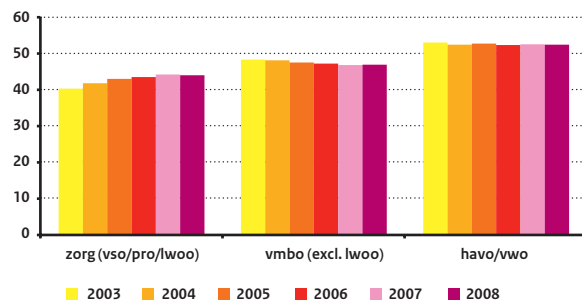
Figuur 4.1.2 | Leerlingen in het derde leerjaar vo
procentuele verdeling naar zorg, vmbo en havo/vwo

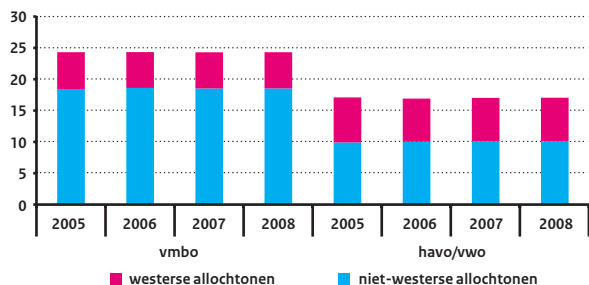
Figuur 4.1.3 | Zorgleerlingen in het derde leerjaar vo
als percentage van het totaal aantal leerlingen

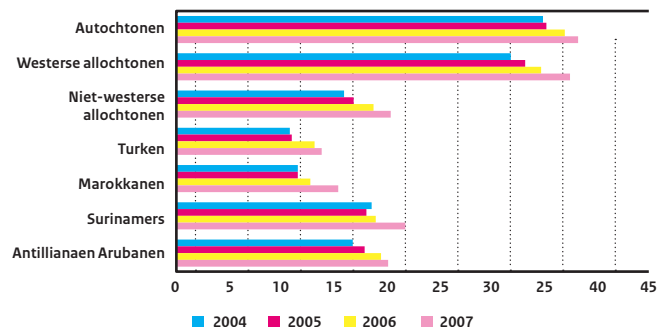
Figuur 4.1.4 | Meisjes in het derde leerjaar vo
percentage van totaal aantal leerlingen in zorg, vmbo (excl. lwoo) en havo/vwo

Figuur 4.1.5 | Allochtonen in het derde leerjaar vo
percentage van totaal aantal leerlingen in vmbo en havo/vwo

Figuur 4.1.6 | Havo- en vwo-gediplomeerden, naar herkomstsgroepering
als percentage van het totaal aantal 17-jarigen van de herkomstsgroep

Onderwijsuitgaven

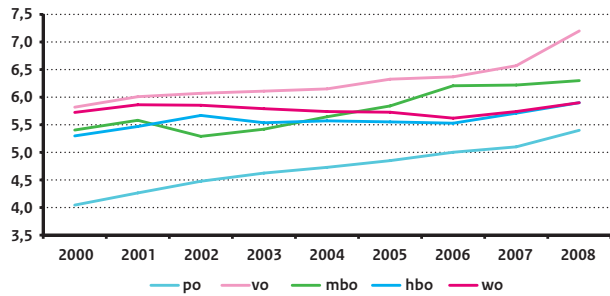
De OCW-uitgaven per deelnemer (gecorrigeerd voor prijsstijgingen) in het po, vo en mbo zijn de afgelopen jaren gestegen. Dit komt door investeringen die vooral gericht waren op klassenverkleining, verbetering van de positie van leraren en een betere aansluiting op de arbeidsmarkt. Om de internationale vergelijking mogelijk te maken, wordt een indicator gehanteerd die zowel publieke als private uitgaven aan onderwijsinstellingen bevat (Figuur 4.1.8). Deze indicator is niet vergelijkbaar met Figuur 4.1.7, die alleen de OCW-uitgaven weergeeft. Internationaal gezien lopen de uitgaven per deelnemer op van primair naar tertiair onderwijs (hbo en wo). Gemiddeld geven OESO-landen ongeveer twee keer zoveel uit aan leerlingen in het tertiair onderwijs als aan leerlingen in het primair onderwijs. De uitgaven per deelnemer aan onderwijsinstellingen in het primair onderwijs (bao, sbao en so) en secundair onderwijs (vo, vso en mbo) zijn in Nederland in 2005 ongeveer gelijk aan het EU- en OESO-gemiddelde en vergelijkbaar met de omringende landen. De uitgaven per student in het tertiair onderwijs zijn iets hoger dan het EU-gemiddelde maar lager dan het OESO-gemiddelde. Van de omringende landen zijn de uitgaven per student alleen in het Verenigd Koninkrijk iets hoger dan in Nederland. Wanneer de, in Nederland relatief belangrijke, R&D-component op universiteiten wordt meegeteld, liggen de uitgaven voor tertiair onderwijs per deelnemer in Nederland ruim boven het EU-19 gemiddelde, maar nog onder het OESO-gemiddelde. De uitgaven aan onderwijs hangen sterk samen met de demografische ontwikkeling en de welvaart in een land. Daarom wordt in internationale vergelijkingen ook vaak gekeken naar de onderwijsuitgaven als percentage van het bruto binnenlands product (BBP). In 2005 gaf Nederland 5 procent van het BBP uit aan onderwijsinstellingen, dit is

minder dan het OESO- en EU-gemiddelde (OESO: 5,6 en EU: 5,5 procent). Het percentage is in Nederland, net als in de meeste andere landen, tussen 2000 en 2005 gestegen. Van de omringende landen liggen de onderwijsuitgaven als percentage van het BBP met name in België (6 procent), Finland (6 procent), het Verenigd Koninkrijk (6,2 procent) en Denemarken (7,4 procent) hoger dan in Nederland. Al eerder is verwezen naar de revisie van het CBS op de Nederlandse onderwijsuitgaven. Hierdoor nemen de uitgaven toe, maar is de nieuwe positie van Nederland ten opzichte van de belangrijkste vergelijkingslanden pas in september 2009 goed te zien in de OESO publicatie 'Education at a Glance 2009'.

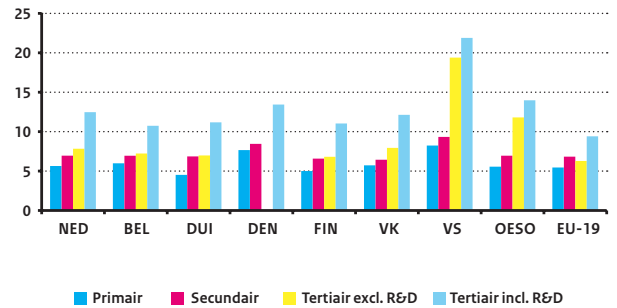
De financiële positie van de meeste onderwijsinstellingen is gezond en stabiel

Over het algemeen is de financiële positie van Nederlandse onderwijsinstellingen gezond en stabiel. De solvabiliteit (het vermogen om op lange termijn aan de schulden te voldoen) is de laatste jaren stabiel. Voor po zijn nog geen officiële signaleringsgrenzen afgesproken en die voor vo staan al enige tijd ter discussie. Schoolbesturen binnen het po en vo bezitten veelal geen onroerend goed, waardoor zij minder makkelijk vreemd vermogen kunnen opbouwen. Hierdoor is de solvabiliteit gemiddeld hoog, terwijl dit weinig zegt over de financiële positie. De Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen (commissie Don) onderzoekt momenteel wat een gezonde vermogenspositie van het onderwijs is. Medio 2009 wordt het rapport van deze commissie verwacht. Omdat zowel de indicator als de signaleringsgrenzen ter discussie staan, geeft de figuur die hier is opgenomen daarom slechts een ontwikkeling aan.

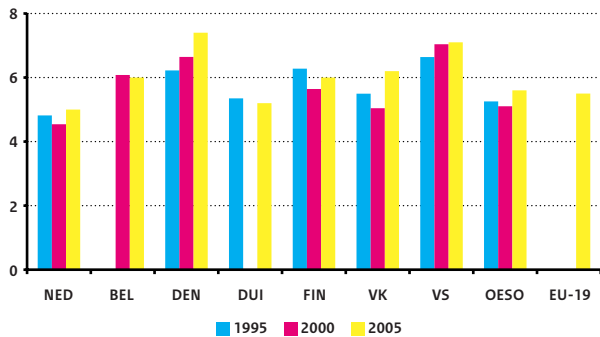
Figuur 4.1.7 | OCW-uitgaven voor onderwijs per deelnemer naar onderwijssector (x 1.000 euro), in prijzen van 2008

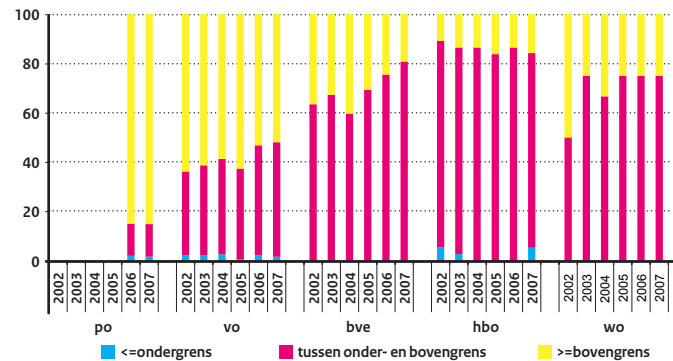
Figuur 4.1.8 | Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer internationaal vergeleken, naar onderwijsniveau (x 1.000 euro), 2005

Figuur 4.1.9 | Totale uitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het BBP

Figuur 4.1.10 | Solvabiliteit van instellingen (exclusief voorzieningen) procentuele verdeling van instellingen o.b.v. signaleringsgrenzen

4.2 Instellingen en personeel

Inspectie tevreden

Het toezichtkader van de Inspectie van het Onderwijs heeft door de jaren heen een aantal veranderingen ondergaan. Voor het basisonderwijs en voortgezet onderwijs is een groot aantal onderdelen van dit toezichtkader constant gebleven, waardoor de kwaliteit van deze onderdelen over een reeks van jaren kan worden gezien. Dit geldt niet voor het bve. Daar is vanaf het cursusjaar 2006 een geheel nieuwe toezichtssystematiek toegepast.

In het basisonderwijs constateert de Inspectie de laatste jaren een geleidelijke verbetering in de kwaliteit van het leerstofaanbod, de kwaliteit van de instructie en in het efficiënt gebruik van de onderwijstijd. Deze kwaliteitskenmerken zijn in 2007 op ruim 95 procent van de scholen voldoende. De Inspectie is in het basisonderwijs tevreden over de zorg en begeleiding van zwakke leerlingen en over de kwaliteitszorg. Het percentage scholen waar de zorg en begeleiding voldoende is, was de afgelopen jaren gedaald, maar is in 2007 met bijna 10 procentpunt gestegen. De kwaliteitszorg is in 2007 voldoende op ruim 50 procent van de scholen, wat een stijging van meer dan 10 procentpunt betekent. De kwaliteit van de opbrengsten van het onderwijs was bij 91 procent van de basisscholen in orde.

In het voortgezet onderwijs zag de Inspectie de afgelopen jaren een stijgende lijn in de kwaliteit van het leerstofaanbod. In 2007 was dit op bijna alle scholen voldoende. Daarentegen is het efficiënt gebruik van de onderwijstijd (de uitval van geplande onderwijsactiviteiten, het ongeoorloofde verzuim en de mate waarin leraren efficiënt gebruik maken van de onderwijstijd) en de kwaliteit van de instructie de afgelopen jaren stabiel. De zorg en begeleiding voldoet in het vo op ongeveer 86 procent van de scholen. Over de kwaliteitszorg

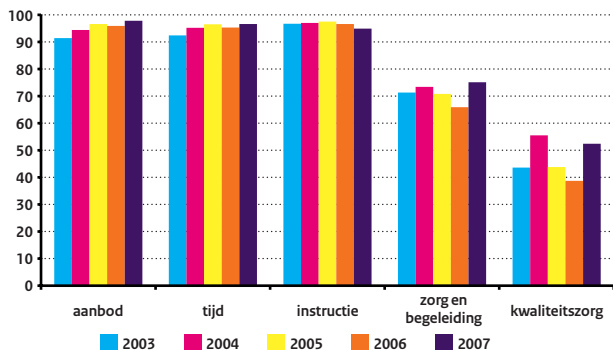
was de Inspectie de afgelopen jaren minder tevreden, maar deze is aanzienlijk verbeterd en daardoor nu op meer dan de helft van de scholen voldoende. In 2007 waren de opbrengsten van het onderwijs op 81 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs in orde.

In het cursusjaar 2006-2007 is de Inspectie begonnen met het beoordelen van de units in het beroepsonderwijs aan de hand van de kenmerken governance, rendement en toegankelijkheid. In het cursusjaar 2007/2008 is hiermee verder gegaan. Deze twee cursusjaren vormen gezamenlijk de bestandsopname. Vorig jaar zijn de uitkomsten gepresenteerd op basis van een analyse eind 2007 van in totaal 387 onderzochte eenheden. De samenstelling van de eerste (2006) en tweede groep instellingen (2007) is niet gelijk. Hierdoor valt geen conclusie te trekken over een trend in de tijd en is besloten hier te rapporteren over het totale tijdvak 2006-2008. Volgens de Inspectie was de kwaliteit van de governance (dit gaat over het toezicht houden, besturen, interne bedrijfsprocessen, kwaliteitszorg, interne en externe verantwoording) laag bij 27 procent en hoog bij 23 procent van de units. Het rendement, afgemeten aan het aantal gediplomeerde deelnemers, was laag bij 26 procent en hoog bij 50 procent. De toegankelijkheid was in het cursusjaar 2007 laag bij 7 procent en hoog bij 84 procent van de units.

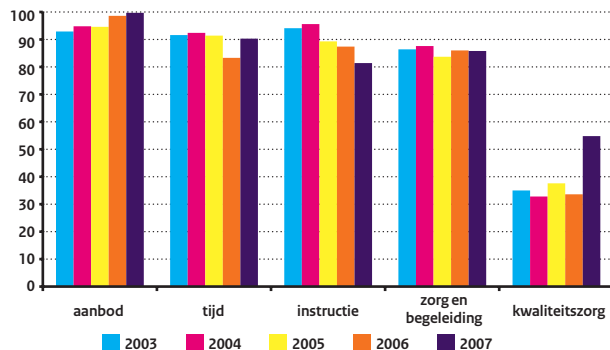
Lesuitval

Een belangrijk aspect van de kwaliteit van het onderwijs is het aantal uren onderwijs dat leerlingen volgen. Het onderzoeksbureau Regioplan brengt de lesuitval in het voortgezet onderwijs in kaart. In het schooljaar 2007/08 is gemiddeld genomen 5,7 procent van de lessen uitgevallen, dit betekent een flinke daling in vergelijking met voorgaande jaren. De lesuitval is, met 5,2 procent, het laagst in het vwo.

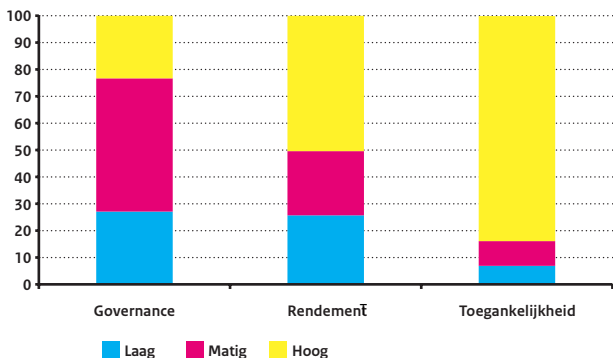
Figuur 4.2.1 | De kwaliteit van het basisonderwijs
percentage scholen dat voldoende scoort op kwaliteitskenmerken

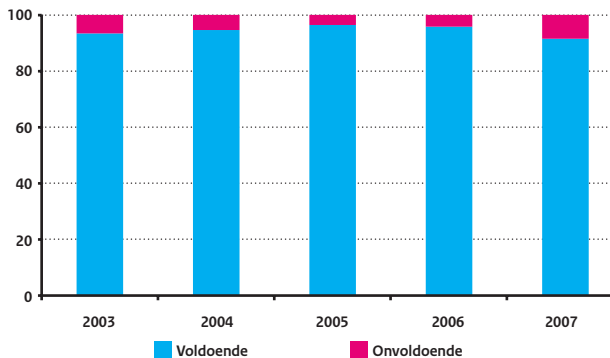
Figuur 4.2.2 | De kwaliteit van het voortgezet onderwijs
percentage scholen dat voldoende scoort op kwaliteitskenmerken

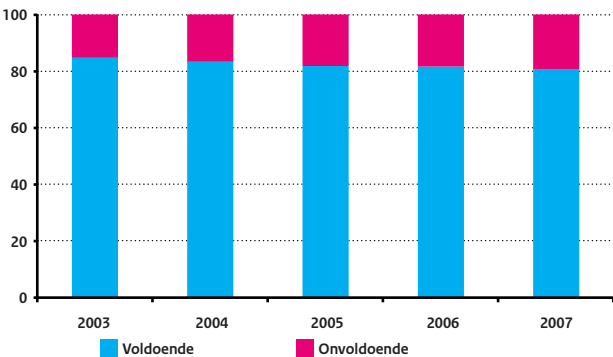
Figuur 4.2.3 | De kwaliteit van het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
percentage units dat laag, matig of hoog scoort op kwaliteitskenmerken, 2007

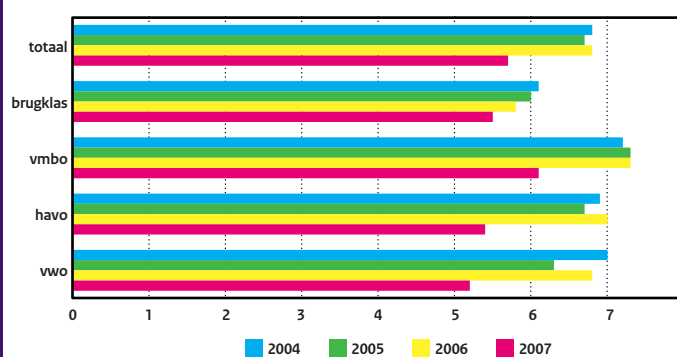
Figuur 4.2.4 | Opbrengsten basisonderwijs
t.o.v. verwacht niveau op basis van kenmerken leerlingenpopulatie

Figuur 4.2.5 | Opbrengsten voortgezet onderwijs
t.o.v. verwacht niveau op basis van kenmerken leerlingenpopulatie

Figuur 4.2.6 | Lesuitval naar onderwijssoort
percentage uitgevallen lessen ten opzichte van de totale roostertijd

Ouders en Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs

In de Onderwijsmeter wordt jaarlijks de mening van Nederlanders gepeild over de kwaliteit van het onderwijs in Nederland. Nederlanders zijn iets positiever over de kwaliteit van het onderwijs dan vorig jaar. Zij beoordelen in 2008 de kwaliteit met een rapportcijfer dat rond de 6,4 ligt. Het meest positief zijn Nederlanders over het primair en wetenschappelijk onderwijs. Over het vmbo zijn Nederlanders in 2008 wat positiever dan het jaar daarvoor. Ouders is gevraagd naar hun mening over de kwaliteit van de leraar en de school van hun kind. Dit onderzoek beperkt zich tot het po en vo. Over de kwaliteit van zowel de leraar als de school zijn ouders iets minder positief dan vorig jaar. Zij geven in 2008 gemiddeld een 7,2 aan de scholen. Leraren in het basisonderwijs scoren met een 7,7 hoger dan de 7,1 die leraren in het voortgezet onderwijs behalen.

Meer jonge leraren en meer 50-plussers voor de klas

De samenstelling van het docentencorps in het po, vo en bve is de afgelopen jaren behoorlijk gewijzigd. Het primair onderwijs telde in 2008 iets meer dan 100 duizend voltijdbanen onder het onderwijzend personeel, 25 procent meer dan in 1998. Het po heeft sindsdien een grote aanwas van jonge leraren meegemaakt. Daarnaast is het aantal 50-plussers onder de leraren in dezelfde periode meer dan verdubbeld. In 2008 was één op de drie onderwijzers 50 jaar of ouder. Het aantal leraren in de leeftijdscategorie 35 tot 50 jaar is sinds 1998 sterk afgenomen.

Het docentencorps in het vo is sinds 1998 met bijna 20 procent gegroeid, tot ruim 64 duizend voltijdbanen in 2008. Het vo kende in deze periode een toename van jonge docenten, die relatief gezien nog groter was dan die in het po. Hoewel in het vo het aandeel 50-plussers minder sterk is

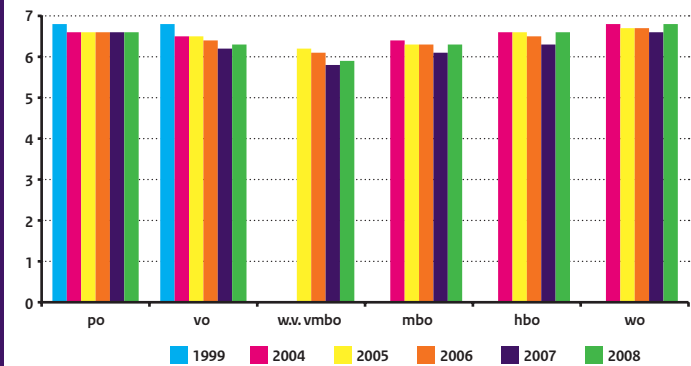
toegenomen dan in het po, is hun aandeel in het totale personeelsbestand met 43 procent wel groter.

In 2008 is het aantal voltijdbanen in het bve gestegen met 5 procent ten opzichte van 1998. Het aandeel leraren in de leeftijdscategorie 35 tot 49-jarigen is gedaald. In de andere leeftijdscategorieën is er sprake van aanwas, maar met name de groep 50-plussers onder de leraren is groter geworden: het aantal 50-plussers is tussen 1998 en 2008 bijna verdubbeld. Sterker nog dan po en vo is het personeelsbestand van het bve aan het vergrijzen: meer dan de helft van de docenten is 50-plusser, bijna driekwart is 45 jaar of ouder. Veel docenten in het bve komen uit het bedrijfsleven, waardoor zij vaak al wat ouder zijn als zij instromen. De laatste jaren groeit het aantal openstaande vacatures voor leraren en managers (omgerekend naar voltijdbanen) in het po, vo en bve. De spanning op de onderwijsarbeidsmarkt is daardoor licht toegenomen.

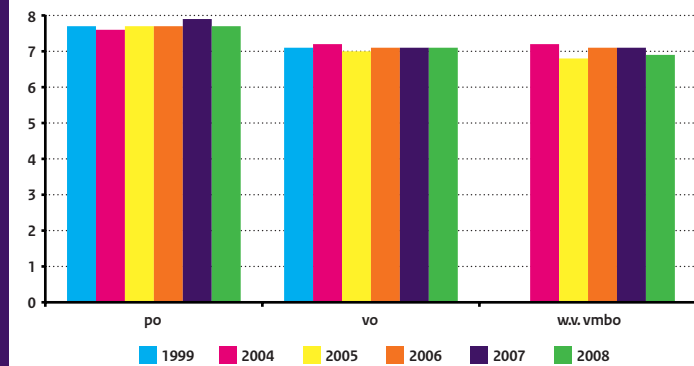
Leerling-leraarratio

In het Nederlandse primair onderwijs ligt de leerling-leraarratio precies tussen het OESO- en het EU-gemiddelde in. Van de omringende landen hebben België, Finland en Zweden een lagere leerling-leraarratio. In het secundair onderwijs (vo, vso en mbo) is de ratio hoger dan in de omringende landen en dan het OESO- en de EU-gemiddelde. De leerling-leraarratio is overigens niet hetzelfde als de klassengrootte. Het aantal leerlingen per klas hangt naast het aantal leerlingen per leerkracht onder meer ook af van het aantal klassen waarvoor de leerkracht verantwoordelijk is, het aantal lessen per leerling en per leerkracht.

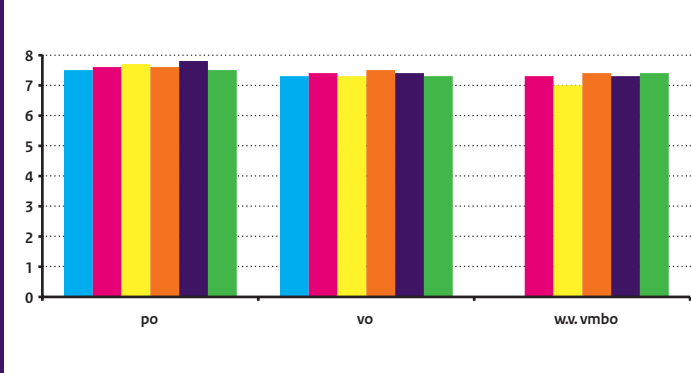
Figuur 4.2.7 | Mening van Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs
 rapportcijfer van Nederlanders over po, vo, vmbo, mbo, hbo en wo

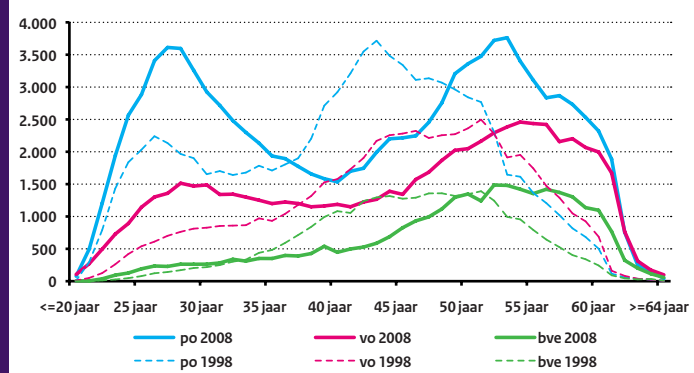
Figuur 4.2.8 | Mening over de kwaliteit van leraren
 rapportcijfer van ouders over de kwaliteit van de leraar van hun kind

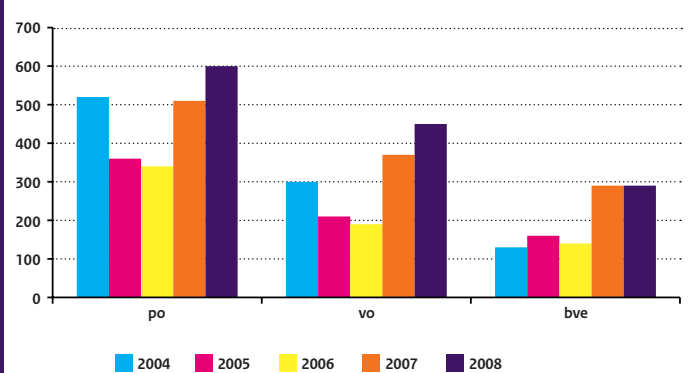
Figuur 4.2.9 | Mening van ouders over de school van hun kind
 rapportcijfer van ouders over de kwaliteit van de school van hun kind

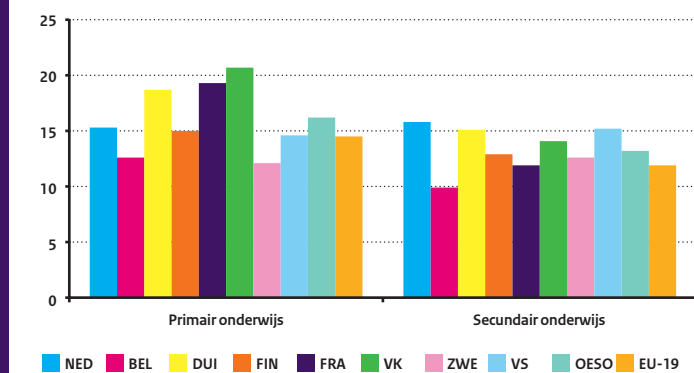
Figuur 4.2.10 | Leeftijdsverdeling van docenten
 aantal fte per leeftijdsjaar, per onderwijssector, 1998 en 2008

Figuur 4.2.11 | Openstaande vacatures
 aantal openstaande vacatures (in fte) voor leraren en directiepersoneel

Figuur 4.2.12 | Leerling-leraar ratio
 aantal leerlingen per leraar in 2006

4.3 Resultaten

Meer gediplomeerden

Tussen 1998 en 2008 is in alle onderwijssectoren het aantal gediplomeerden toegenomen. In deze periode steeg in het vo het aantal gediplomeerden met bijna 8 procent, in het mbo met 35 procent en in het hbo met 18 procent. In het wo is het aantal gediplomeerden (doctoraal en master), met maar liefst 39 procent, tot 2007 het sterkst gestegen. In 2007 hadden studenten in meerderheid voor het laatste de kans om doctoraal examen te doen. In 2008 daalt daarom het aantal gediplomeerden weer. Verklarende factoren voor het over het algemeen toegenomen aantal gediplomeerden zijn onder andere de demografie en de toegenomen doorstroom naar vervolgonderwijs.

Van de leerlingen die jaarlijks in het vo instromen behaalt naar verwachting uiteindelijk rond de 85 procent een diploma. Vijf jaar geleden lag dit percentage nog ongeveer 5 procentpunt lager. Voor instromers in het mbo is de slaagkans nu ongeveer 74 procent. De kans op een diploma is in het ho met 68 procent het laagst. De slaagkans in het hbo daalt de laatste jaren, de kans op slagen in het wo is door de tijd redelijk stabiel.

Aansluiting tussen onderwijssectoren is de laatste jaren verbeterd

De laatste jaren wordt er steeds vaker doorgeleerd. Wanneer we alleen naar de directe doorstroom (tussen twee opeenvolgende schooljaren) kijken dan geldt dit vooral voor vmbo- en mbo-gediplomeerden. Zij gaan steeds vaker direct door naar een vervolgonderwijs. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat door de invoering van het onderwijsnummer in het mbo vanaf 2004 de doorstroom vanuit het vo naar het mbo en vanaf 2005 de doorstroom binnen

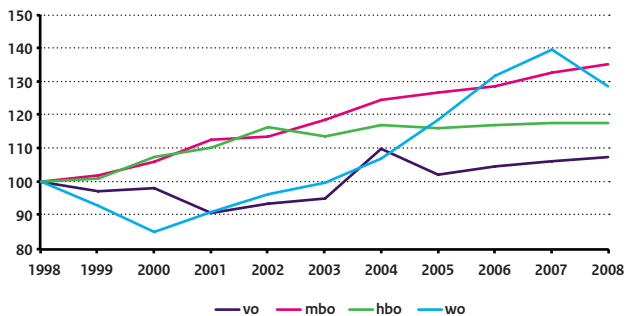
het mbo beter in beeld is gebracht. De gegevens van vóór deze jaren zijn daarom niet helemaal te vergelijken met de gegevens van erna. In 2007 stroomt ruim 90 procent van de vmbo-gediplomeerden direct door naar een vervolgonderwijs. De directe doorstroom ligt hiermee op hetzelfde hoge niveau als voor havo- en vwo-gediplomeerden. Mbo-gediplomeerden volgen ook steeds vaker een vervolgonderwijs. Met name de doorstroom binnen het mbo laat een toename zien. De verbeterde aansluiting tussen de onderwijssoorten leidt tot een stijging van het opleidingsniveau in Nederland.

De verblijfsduur van ho-afgestudeerden in het onderwijs neemt weer iets toe

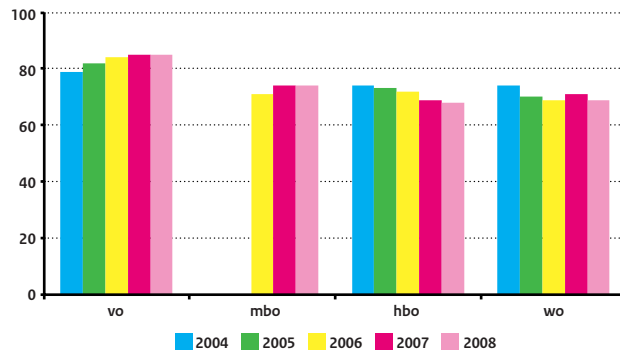
De verblijfsduur van gediplomeerden in het vo is de afgelopen jaren nagenoeg constant gebleven. In het hoger onderwijs is er wel een kleine ontwikkeling in de tijd te zien. Gediplomeerden in het hbo doen iets langer over het behalen van een hbo-diploma vergeleken met 2003. Gediplomeerden in het wo deden er juist iets korter over om af te studeren, hoewel daar ten opzichte van 2007 weer een lichte stijging te zien is.

De gemiddelde deelnemer in het hoger onderwijs studeert af met een vertraging van ruim twee jaar. Dit is de vertraging die opgelopen is ten opzichte van de snelst mogelijke route van het primair onderwijs naar een hbo- en wo-diploma. In de loop van de jaren '90 liep de vertraging terug. De verklaring is dat leerlingen het voortgezet onderwijs sneller doorliepen en vaker de meest efficiënte route door het onderwijs kozen. De laatste jaren neemt de gemiddelde vertraging echter weer licht toe in het hbo, voornamelijk doordat de doorstroom van mbo naar hbo en van hbo naar wo is gegroeid.

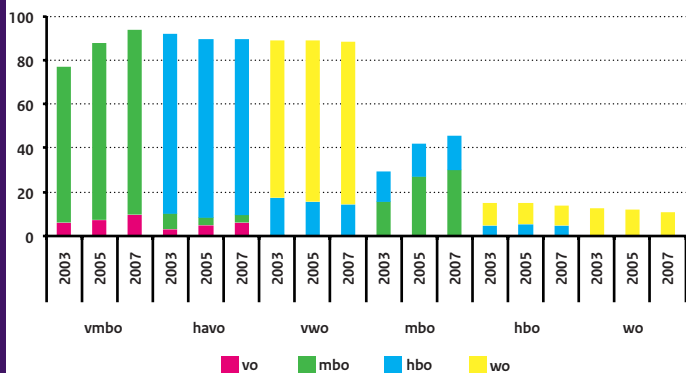
Figuur 4.3.1 | Ontwikkeling van het aantal gediplomeerden per onderwijssector, index met 1998=100

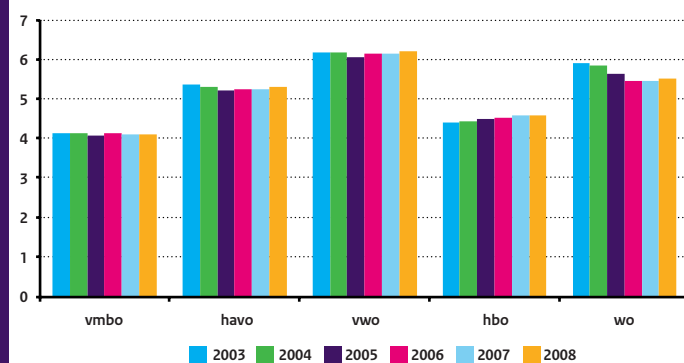
Figuur 4.3.2 | Verwachte slaagkans in procenten van de instroom in de onderwijssector

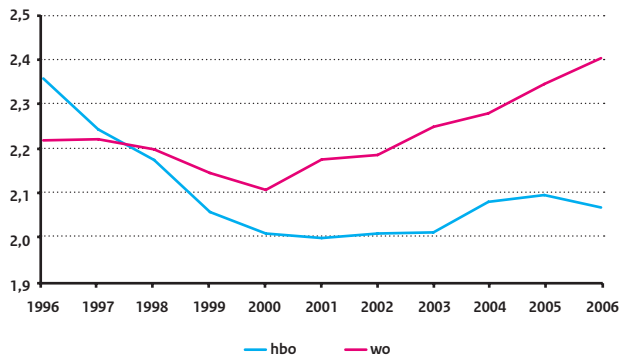
Figuur 4.3.3 | Doorstroom van gediplomeerden naar vervolgonderwijs in procenten van de gediplomeerden in het voorafgaande onderwijs

Figuur 4.3.4 | Verwachte verblijfsduur van gediplomeerden per onderwijssoort, in jaren

Figuur 4.3.5 | Gemiddelde vertraging in de schoolloopbaan in de hele schoolbaan po t/m hbo en po t/m wo, in jaren t.o.v. de kortst mogelijke onderwijsroute

Internationaal gezien goede prestaties van Nederlandse leerlingen

PIRLS is een vijfjaarlijks internationaal onderzoek naar leesvaardigheden onder 9- en 10-jarigen in 40 landen. Uit PIRLS 2006 blijkt dat Nederlandse kinderen op een hoog niveau lezen. Van de omringende landen scoort België (Vlaanderen) even hoog als Nederland, Duitsland net iets hoger en Engeland lager. Nederlandse kinderen lezen wel minder goed dan 5 jaar geleden. Een tweede internationaal onderzoek dat vaardigheden van leerlingen onderzoekt en vergelijkt is PISA, een driejaarlijks onderzoek onder 15-jarige leerlingen in 57 landen (waaronder 30 OESO-landen). PISA test vaardigheden in natuurwetenschappen, wiskunde en lezen. Nederlandse leerlingen behoorden in 2003 en 2006 voor deze vakken tot de best presterende van Europa en zelfs van de wereld. Finland behaalde de beste resultaten. De score voor natuurwetenschappen was in Nederland in 2006 iets hoger dan in 2003, voor wiskunde en lezen iets lager. Het aandeel leerlingen met lage leesvaardigheden in het PISA-onderzoek (vaardigheidenschaal 1 of minder) is van 11,5 procent in 2003 gestegen naar 15,1 procent in 2006. Dit is een forse stijging. Nederland heeft nog wel het laagste percentage in vergelijking met de omringende landen. Nederland heeft in 2000 als doel gesteld het toenmalige percentage leerlingen met een lage leesvaardigheid (9,6 procent) te handhaven. In de kwaliteitsagenda vo (uitgebracht eind 2007) is deze doelstelling aangescherpt tot 8 procent.

TIMSS is een internationaal vergelijkend onderzoek dat sinds 1995 eens in de 4 jaar 10-jarige leerlingen toetst op hun kennis van rekenen en natuuronderwijs. Eind 2008 zijn de resultaten van TIMSS-2007 gepubliceerd. Sinds de eerste meting in 1995 zijn de rekenprestaties van Nederlandse leerlingen geleidelijk afgenomen. Desalniettemin scoort Nederland nog ruim boven het internationaal gemiddelde. Dit geldt ook voor de prestaties op het terrein van natuuronderwijs.

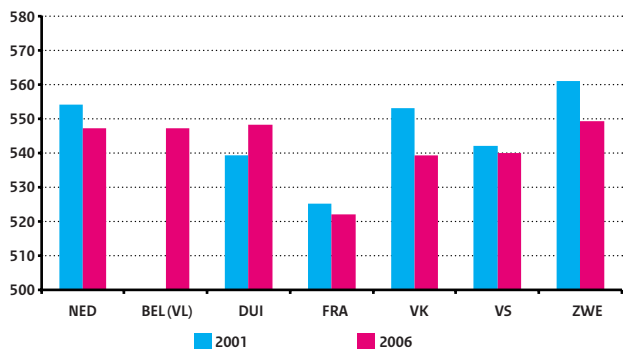
Voortijdig schoolverlaten en startkwalificatie

In Europees verband is afgesproken het percentage voortijdig schoolverlaters tussen 2000 en 2010 te halveren. In Nederland is het percentage 18-24 jarigen dat niet meer op school zit en geen startkwalificatie (minimaal een havo, vwo of mbo-2 diploma) heeft behaald, tussen 2000 en 2007 gedaald van 15,5 naar 12 procent. Daarmee zit Nederland in 2007 onder het EU-gemiddelde. De nationale doelstelling richt zich op het halveren van het jaarlijks aantal nieuwe vsv'ers in 2012 ten opzichte van 2002. Dit betekent dat in 2012 het aantal nieuwe vsv'ers niet hoger mag zijn dan 35.000. In 2008 waren dit er 48.800. In Nederland is ook het aandeel 20-24 jarigen met een startkwalificatie sinds 2000 gestegen (van 72 naar ruim 75 procent in 2007). In de meeste omringende landen beschikt een hoger aandeel jongeren over een startkwalificatie. Nederland streeft naar een aandeel van minstens 85 procent in 2010.

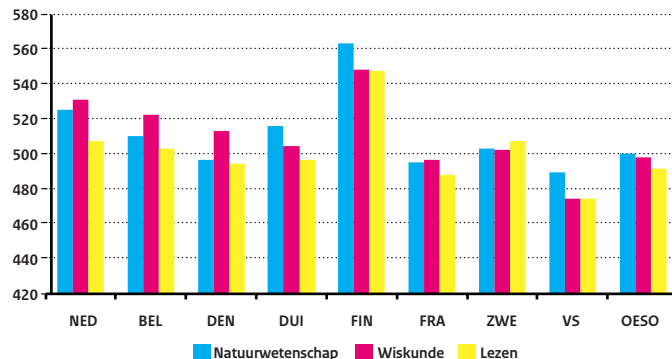
Bèta-Techniek

Om te kunnen voldoen aan de steeds grotere vraag naar bèta-technisch hoger opgeleid personeel streeft Nederland in 2010 naar 15 procent meer gediplomeerde uitstroom uit de bèta-techniek-opleidingen in het ho dan in 2000 (Deltaplan Bèta Techniek). Ter ondersteuning van deze doelstelling had Nederland tevens de doelstelling vóór 2008 een toename van 15 procent in de instroom te realiseren. Deze instroomdoelstelling is niet gehaald. Voor de uitstroomdoelstelling geldt dat Nederland op de goede weg is, maar dat er nog veel moet gebeuren. Het wo kent wel een toename in zowel de in- als de uitstroom, het hbo laat echter voor beiden een daling zien.

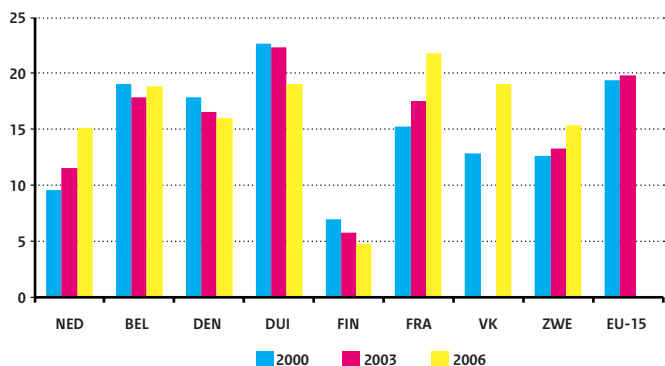
Figuur 4.3.6 | Prestaties 9/10-jarigen (PIRLS)
gemiddelde scores in lezen, PIRLS 2001 en 2006

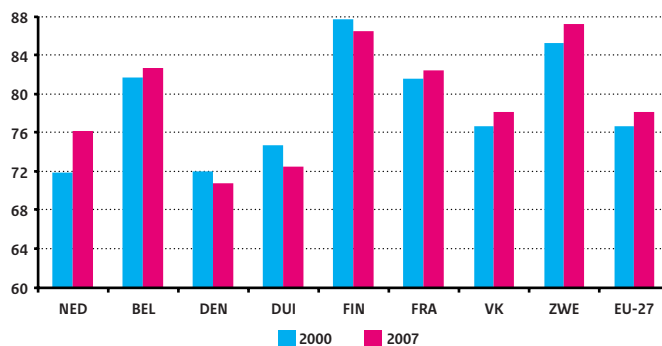
Figuur 4.3.7 | Prestaties 15-jarigen (PISA)
gemiddelde scores in natuurwetenschap, wiskunde en lezen, PISA 2006

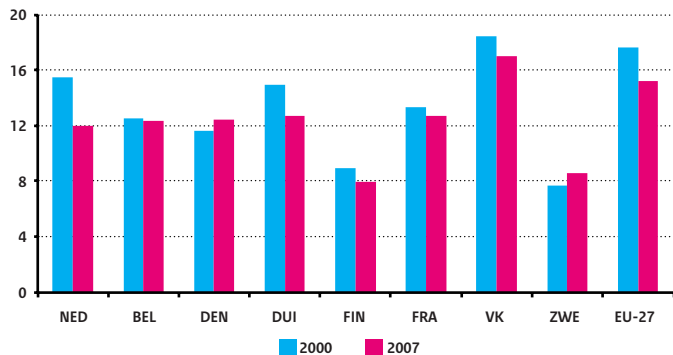
Figuur 4.3.8 | Lissabon-doelstelling: lage leesvaardigheid
percentage 15-jarige leerlingen met lage leesvaardigheden

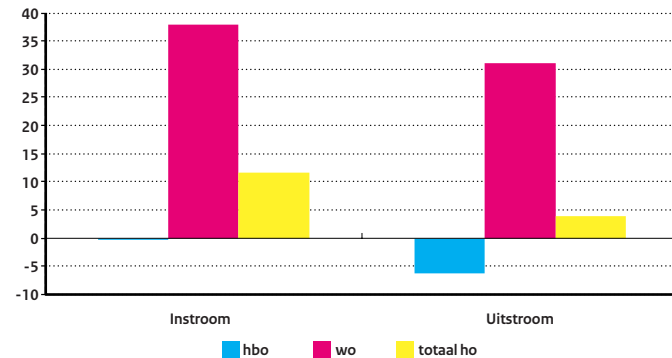
Figuur 4.3.9 | Lissabon-doelstelling: startkwalificatie
percentage 20-24-jarigen met tenminste een diploma op havo, vwo of mbo 2 niveau

Figuur 4.3.10 | Lissabon-doelstelling: voortijdig schoolverlaten, percentage 18- t/m 24-jarigen dat geen opleiding volgt én geen startkwalificatie heeft

Figuur 4.3.11 | Bèta-Techniek, procentuele verandering van in- en uitstroom Bèta-Techniek in hoger onderwijs, 2008 t.o.v. 2000

4.4 Effecten

Het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking stijgt

Het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking stijgt. In 2007 heeft 71 procent van de 25- tot 65-jarige Nederlanders minimaal een startkwalificatie behaald. In 2000 was dit nog 65 procent. De stijging van het gemiddelde opleidingsniveau is het duidelijkst zichtbaar bij de jongere leeftijden. Het stijgende opleidingsniveau komt voort uit het toenemende aandeel van havo/vwo in het voortgezet onderwijs en een toegenomen doorstroom naar vervolgonderwijs. Ook na afsluiting van het reguliere onderwijs leren Nederlanders door. De deelname aan 'Leven lang leren'-activiteiten is internationaal gezien hoog. Nederland streeft naar een deelname van tenminste 20 procent in 2010.

De aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt is over het algemeen goed

Onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) laat zien dat over het algemeen de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt goed is voor gediplomeerde schoolverlaters. In 2007 had gemiddeld bijna 95 procent van de schoolverlaters binnen anderhalf jaar na afstuderen een baan. Afgestudeerden met een diploma in het hoger onderwijs komen het gemakkelijkst aan een baan. Schoolverlaters uit bol niveau 1 hebben de meeste moeite om werk te vinden. Er zijn echter wel verschillen per opleidingssector.

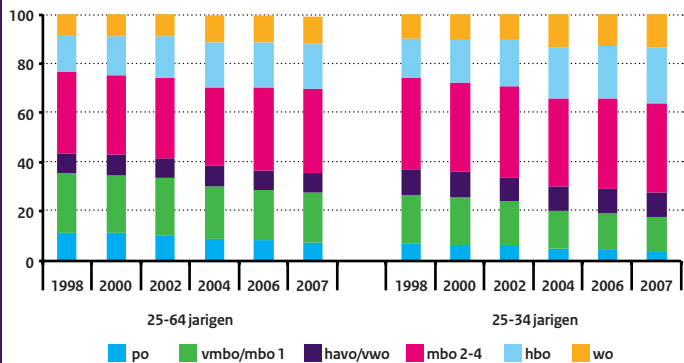
Van de starters werkt niet iedereen in een functie op eigen niveau. Het minst op eigen niveau werken bol niveau 1/2 en wo-schoolverlaters. Het ROA onderzoek toont ook wat gediplomeerden zelf vinden van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Dit aspect scoort het slechtst

onder de schoolverlaters van het vmbo. Het vmbo is ook niet bedoeld als directe voorbereiding op de arbeidsmarkt. Van de afgestudeerden in het hoger onderwijs vindt iets meer dan de helft dat de opleiding voldoende basis was om te starten op de arbeidsmarkt. Iets minder dan de helft van de schoolverlaters van het mbo (bol) vindt dat de opleiding een goede basis biedt.

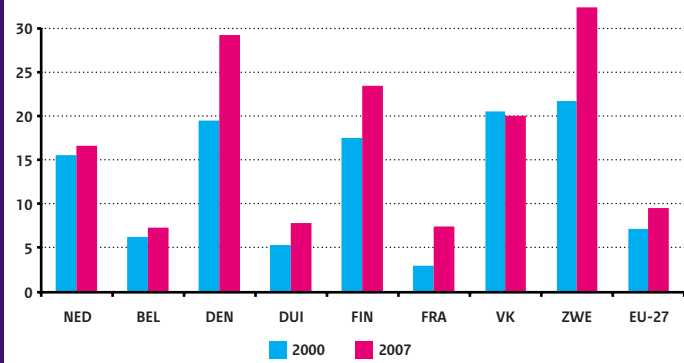
Opleidingsniveau in relatie tot startsalaris en werkloosheid

Het startsalaris van schoolverlaters is hoger naarmate het opleidingsniveau hoger is. Daarnaast zijn er verschillen in verdiensten tussen de sectoren. Ook geldt over het algemeen: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe kleiner de kans op werkloosheid. De werkloosheid is het grootst onder de beroepsbevolking met alleen basisonderwijs. Hbo'ers hebben de beste kansen op betaald werk. De ontwikkeling van de werkloze beroepsbevolking volgt voor alle opleidingsniveaus de conjunctuur.

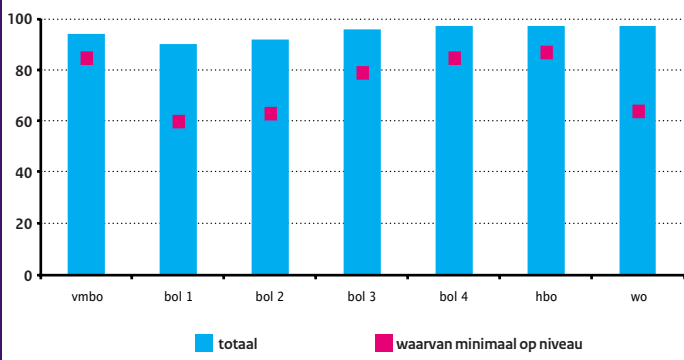
Figuur 4.4.1 | Opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking
in procenten van het totaal

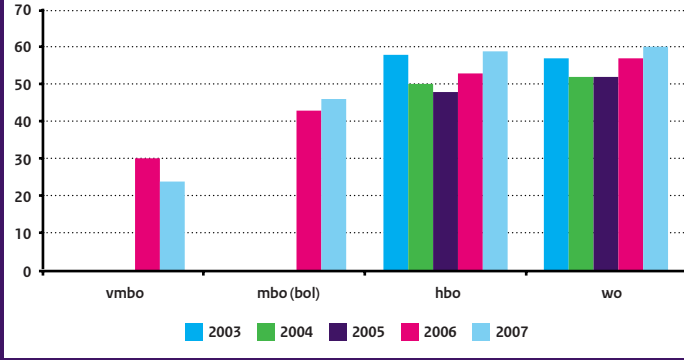
Figuur 4.4.2 | Lissabon-doelstelling: leven lang leren
percentage van 25 - t/m 64-jarigen dat deelneemt aan leeractiviteiten

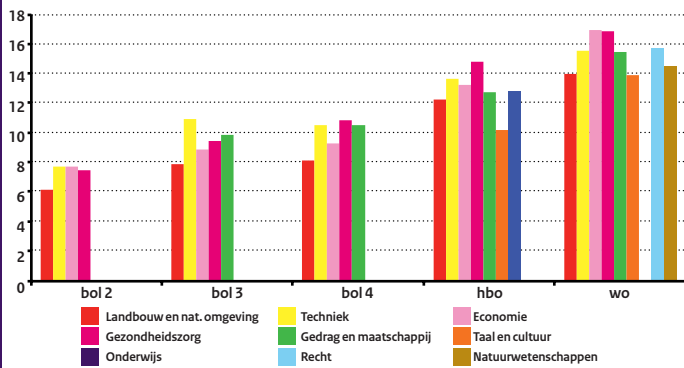
Figuur 4.4.3 | Gediplomeerde schoolverlaters met een baan, percentage van totaal aantal schoolverlaters, met percentage op minimaal eigen niveau (2007)

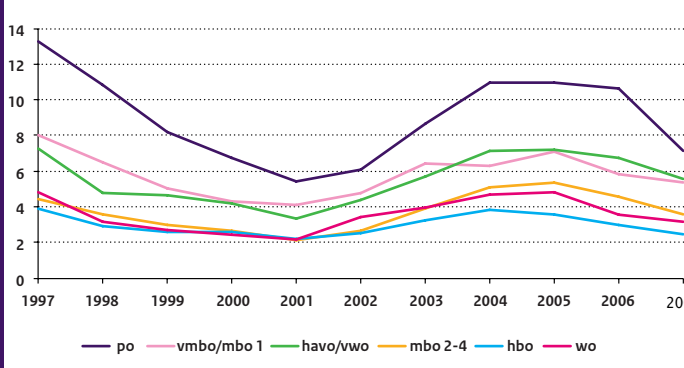
Figuur 4.4.4 | Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, percentage gediplomeerden dat aangeeft dat opleiding voldoende basis was om te starten op arbeidsmarkt

Figuur 4.4.5 | Startsalaris gediplomeerde schoolverlaters
het bruto uurloon (in euro's) naar sector en onderwijssoort, 2007

Figuur 4.4.6 | Werkloosheid naar opleidingsniveau,
in procenten van de beroepsbevolking (25-64 jaar)

5 Indicatoren cultuur en media

Jour is rodie

Jour Jour is no

er Jour is no

Jour is rodie

5.1 Uitgaven

Netto publieke uitgaven naar sector

Van het totaal aan publieke uitgaven voor cultuur neemt het rijk ongeveer een derde voor haar rekening. Per sector ligt dit verschillend. In de amateurkunst en cultuureducatie zijn de gemeenten de grootste subsidiënt. Dat geldt ook voor de rijksbijdrage aan het totale bibliotheekbestel. Bij media is de rijksoverheid vrijwel volledig dominant, bij kunsten zijn de gemeenten met circa 60 procent de grootste subsidiënt, met name door de gemeentelijke bijdragen aan accommodaties. In de sector cultureel erfgoed is de rijksbijdrage ruim 40 procent van de publieke bijdrage.

Cultuurnotasubsidies per sector

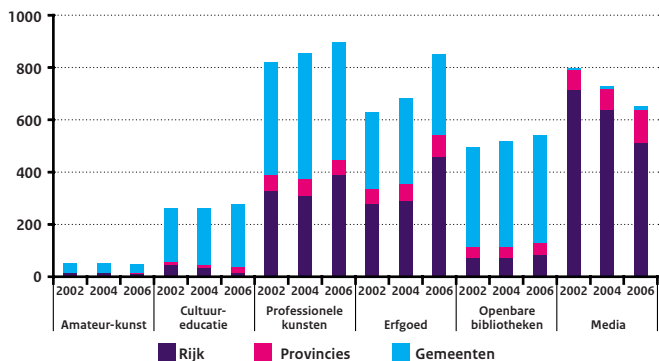
In het kader van de Cultuurnota wordt relatief het meeste geld besteed aan de podiumkunsten (orkesten, opera, theater- en dansgezelschappen, ensembles, festivals), gevolgd door de uitgaven aan de musea. De post fondsen bevat uitgaven aan verschillende disciplines: podiumkunsten, film, beeldende kunst en vormgeving, architectuur, letteren en erfgoed. De groei van deze post in 2007 betreft de toevoeging van een bedrag van 20 miljoen aan het budget van het Nederlands Fonds voor de Film voor, dat daarvoor langs fiscale weg ten goede kwam aan de Nederlandse film.

Giften aan cultuur in Nederland

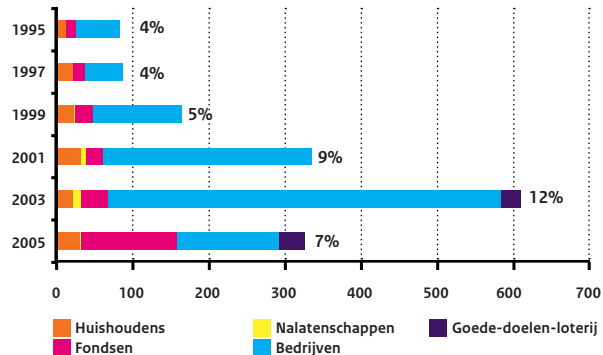
Figuur 5.1.2 toont de vrijwillige bijdragen die vanuit verschillende sectoren aan cultuur besteed worden. Er lijkt sprake te zijn van een stijgende trend. Een steeds groter aandeel van het totale bedrag aan giften wordt besteed aan cultuur. Hierbij is echter de kanttekening noodzakelijk dat de manier van gegevensverzameling bij bedrijven vanaf

2003 verschilt van voorgaande jaren. Men vroeg onder andere om ook giften in natura en menskracht in euro's uit te drukken. Het bedrag dat vermogensfondsen aan cultuur schenken groeit snel. Hierbij is belangrijk op te merken dat de achterliggende data voor een deel gebaseerd zijn op schattingen.

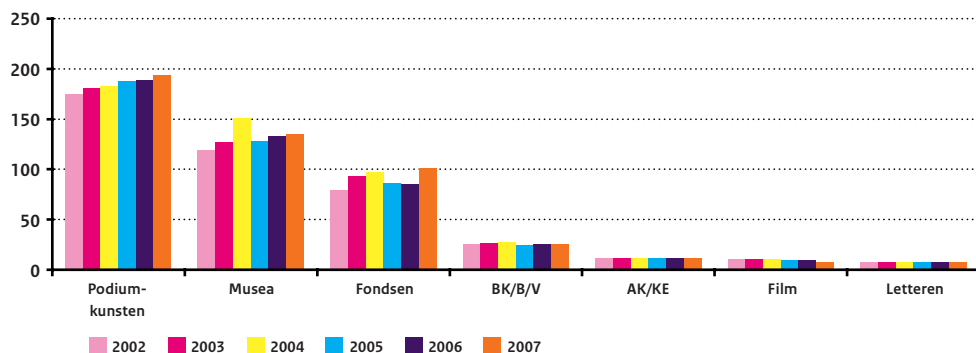
Figuur 5.1.1 | Netto publieke uitgaven voor Cultuur en Media naar sector in miljoenen euro's, in prijzen 2008 (gecorrigeerd met pBBP)

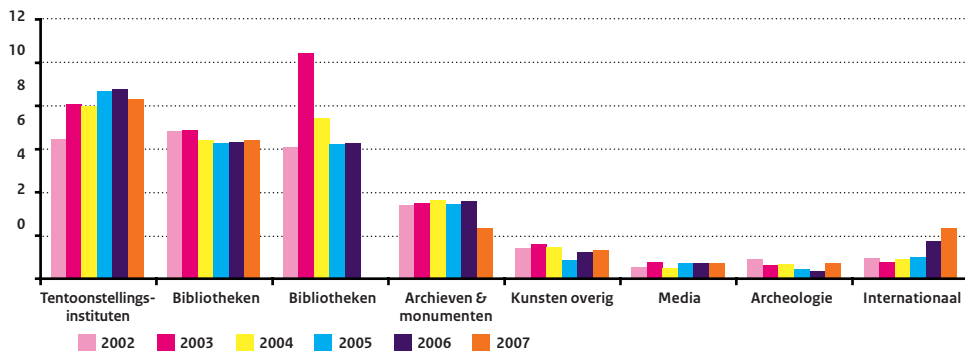
Figuur 5.1.2 | Giften aan cultuur in Nederland in miljoenen euro's en in procenten van totaal bedrag alle giften

Figuur 5.1.3 | Cultuurnotasubsidies per sector (1) in miljoenen euro's

Figuur 5.1.3 | Cultuurnotasubsidies per sector (2): overige categorieën in miljoenen euro's

5.2 Instellingen

Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen

Figuur 5.2.1 geeft een beeld van het aantal gesubsidieerde instellingen per sector. Daaruit blijkt dat de podiumkunstinstellingen veruit in de meerderheid zijn. De toename in 2004 ten opzichte van 1999 weerspiegelt de toetreding tot de Cultuurnota 2001-2004 van een groot aantal nieuwkomers over de hele linie. Ook in de Cultuurnotaperiode 2005-2008 is er sprake van een toename van het aantal instellingen. Met ingang van 2009 is het aantal instellingen met een directe subsidierelatie met het Ministerie van OCW substantieel verminderd door overdracht van de subsidiërelaties naar de cultuurfondsen. Dit gaat met name om podiumkunstinstellingen (zie ook paragraaf 3.1).

Liquiditeit van gesubsidieerde instellingen

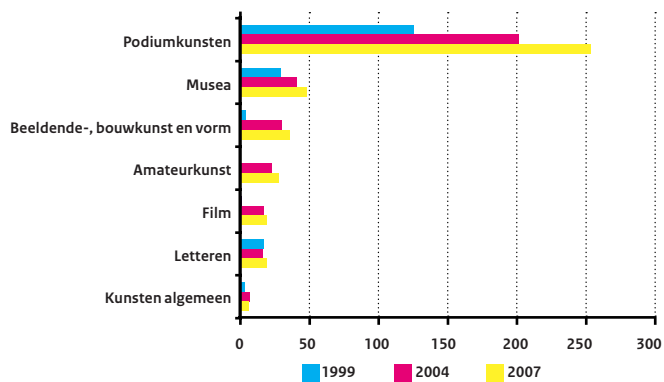
Liquiditeit (mate waarin op korte termijn aan financiële verplichtingen kan worden voldaan) en solvabiliteit (eigen vermogen als aandeel van het totale vermogen) zeggen iets over de financiële gezondheid van het stelsel. De liquiditeit is in het algemeen goed te noemen. Dat betekent dat instellingen op de balansdatum voldoende geld hebben om hun kortlopende schulden te betalen. De instellingen blijven grotendeels binnen de signaleringsgrenzen voor liquiditeit die door OCW zijn vastgesteld. Bij de interpretatie van de liquiditeit is het cruciaal te bedenken dat het hier doorgaans om instellingen gaat die grotendeels van subsidie afhankelijk zijn.

Solvabiliteit van gesubsidieerde instellingen

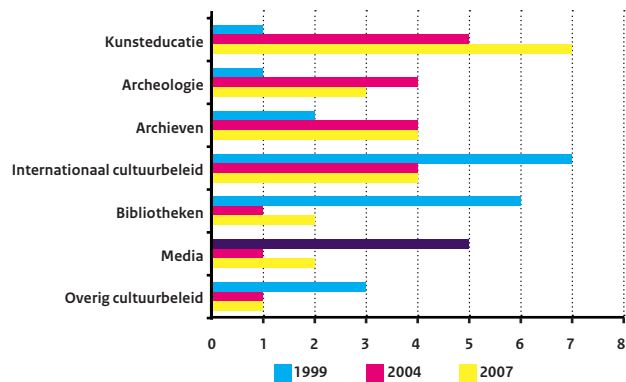
Solvabiliteit, eigen vermogen als aandeel van het totale vermogen, zegt iets over de financiële gezondheid van het stelsel. Specifieke normen voor cultuurinstellingen zijn niet

bepaald. Ook bij de interpretatie van de solvabiliteit is het cruciaal te bedenken dat het hier doorgaans om instellingen gaat die grotendeels van subsidie afhankelijk zijn.

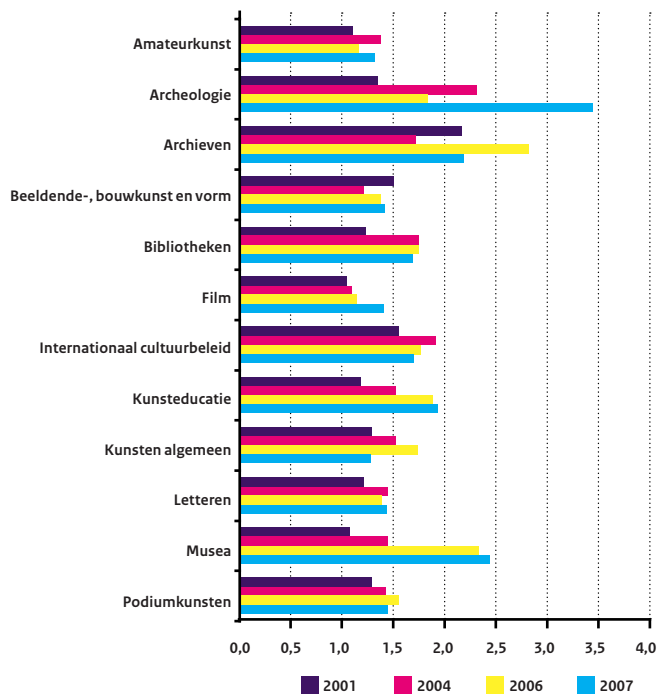
Figuur 5.2.1 | Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen (1)
in het kader van de Cultuurnota

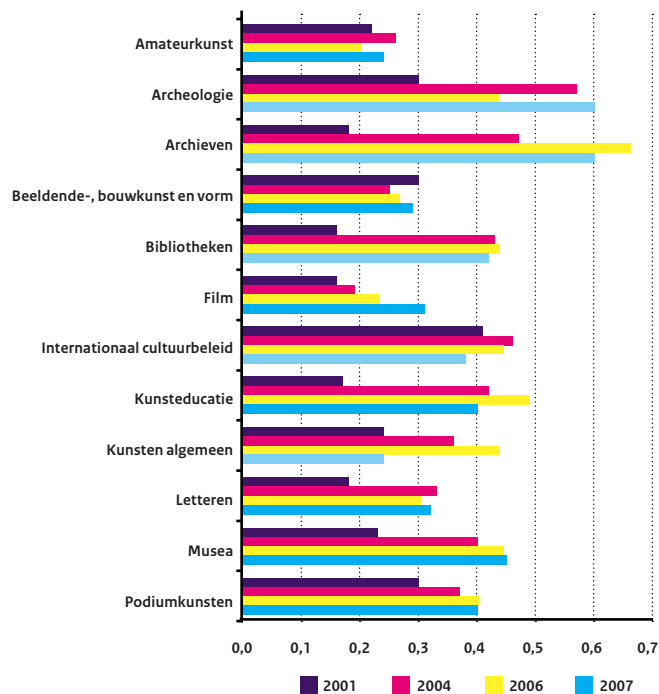
Figuur 5.2.1 | Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen (2)
in het kader van de Cultuurnota

Figuur 5.2.2 | Liquiditeit gesubsidieerde instellingen
in het kader van de Cultuurnota

Figuur 5.2.3 | Solvabiliteit gesubsidieerde instellingen
in het kader van de Cultuurnota

5.3 Aanbod

Uitvoeringen podiumkunsten

In 2001 werden door OCW-gesubsidieerde instellingen ruim 12 duizend binnenlandse uitvoeringen van podiumkunst gerealiseerd, een aantal dat in 2004 opliep tot meer dan 13 duizend. In 2007 is dit aantal verder gestegen naar bijna 15 duizend. In het buitenland waren dit in 2001 ruim 1.800 uitvoeringen. Dit aantal is in 2007 nog opgelopen tot rond de 2.200.

Het CBS telde in 2005 in totaal ruim 47 duizend gesubsidieerde en ongesubsidieerde binnenlandse voorstellingen van professionele podiumkunst (inclusief popmuziek). Vooral bij muziek heeft zich van 1999-2005 een groei voorgedaan, deze was bijna 50 procent. Dit is met name het gevolg van toename van genres als musical en populaire muziek. Alleen dans laat na wat schommelingen toch een dalende trend zien. Een betrouwbare schatting van het aandeel hierin van OCW-gesubsidieerde instellingen is moeilijk te maken, omdat de cijfers niet goed vergelijkbaar zijn. Het marktaandeel van het rijksgesubsidieerde aanbod in podiumkunsten is te benaderen via de podia die lid zijn van Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw Directies (VSCD). Deze VSCD-podia maken ongeveer twee derde tot drie kwart van de totale markt uit. Het marktaandeel daarbinnen van het rijksgesubsidieerde aanbod fluctueert in de periode 1996-2006 rond de 15 procent. Opvallend is de sterke toename van zowel het aantal rijksgefinancierde voorstellingen/concerten in 2007 (van 13 naar 20 procent) als het aantal bezoeken daaraan (van 10 naar 17 procent) met ruim 900 duizend. Deze toename betreft vooral een verbeterde waarneming.

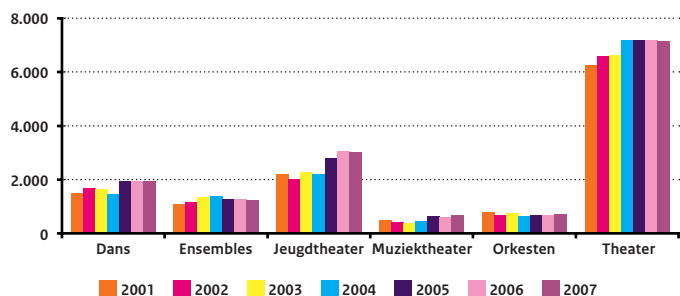
Marktaandeel Nederlandse Film

Het aantal bioscoopbezoeken in Nederland is gedaald van 24,9 miljoen in 2003 tot 20,6 miljoen in 2005 om weer te stijgen tot 23,5 miljoen in 2008. Ruim drie kwart van het bioscoopaanbod in Nederland bestaat uit Amerikaanse films, maar de concurrentiepositie van de Nederlandse film is in de afgelopen jaren verbeterd. Het marktaandeel van Nederlandse filmproducties (in termen van nieuw uitgebrachte titels) schommelde de laatste jaren tussen de 12 en 15 procent. In 2006 is het aandeel teruggelopen tot 10 procent, en in 2007 werd dit zelfs minder dan 7 procent. Dit was het gevolg van de aangescherpte voorwaarden voor de c.v. regeling en de onzekerheid die heerste over de voortzetting ervan. Inmiddels is dit fiscale beleid omgezet in een suppletieregeling bij het Nederlands Fonds voor de Film. De toename in 2008 tot 10,1 procent is onder meer daarvan het gevolg. Het beleid ter stimulering van de productie van de Nederlandse publieksfilm heeft niet alleen een effect gehad op het aantal uitgebrachte titels, maar met name op het publieksbereik. Dit is in 2008 opgelopen tot een marktaandeel van 17,6 procent.

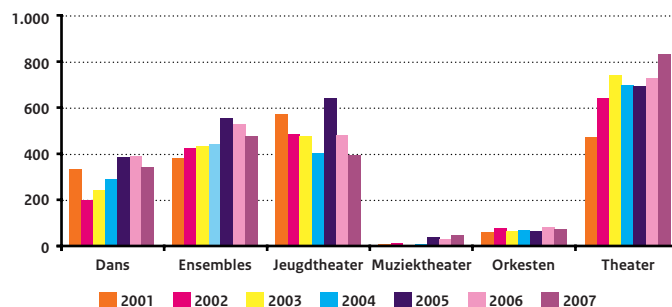
Openbare Bibliotheken

De totale collectie van de bibliotheken laat een forse daling zien, net als het totale aantal uitleningen. Deze trend is in overeenstemming met de steeds kortere tijd die mensen besteden aan het lezen van boeken. De laatste jaren is er tevens een afnemend aantal mensen lid van een openbare bibliotheek. De daling van het aantal leden leidt echter niet tot een daling van het aantal vestigingen. Eind 2001 zijn het Rijk, IPO en VNG en de bibliotheekbranche begonnen aan een vernieuwingsoperatie van de openbare bibliotheeksector. De gezamenlijke ambitie is de openbare bibliotheek landelijk te herpositioneren als centrale publieke infrastructuur voor de kennissamenleving.

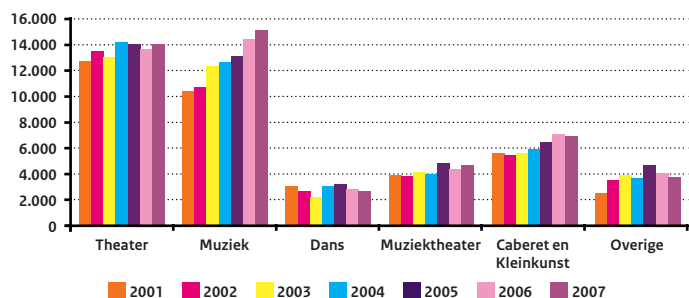
Figuur 5.3.1 | Uitvoeringen podiumkunsten binnenland
aantal uitvoeringen, OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

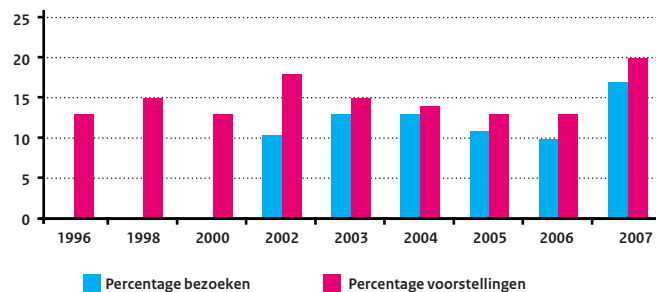
Figuur 5.3.2 | Uitvoeringen podiumkunsten buitenland
aantal uitvoeringen, OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

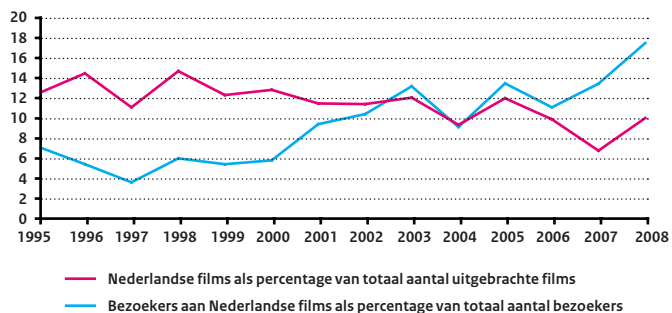
Figuur 5.3.3 | Uitvoeringen professionele podiumkunsten
exclusief podia met minder dan 10 uitvoeringen per jaar

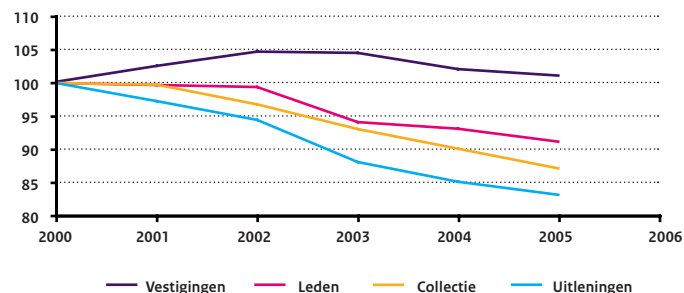
Figuur 5.3.4 | Marktaandeel rijksge subsidieerd aanbod podiumkunsten
op de schouwburgen, concertzalen en theaters aangesloten bij de VS CD

Figuur 5.3.5 | Marktaandeel Nederlandse film
als percentage van totaal aantal uitgebrachte films en totaal aantal bezoekers

Figuur 5.3.6 | Openbare Bibliotheken
vestigingen, leden, collectie en uitleningen, 2000 = 100

Aantal rijksmonumenten

Na een aanvankelijke toename van het aantal aangewezen rijksmonumenten in de periode 1999-2001 van 45.700 naar 50.700 is het aantal monumenten licht gestegen tot 52.000 in 2007.

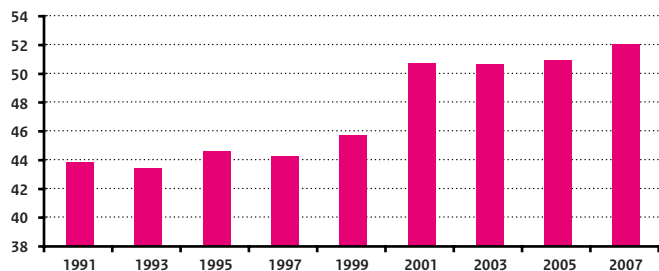
Rijkssubsidies en bouwsom restauraties

In de discussie over de beheersbaarheid van monumentenzorg is er een inhoudelijke en een financiële component. De inhoud wordt bepaald door de intrinsieke waarde van gebouwen. Dat is de reden voor bescherming. Bescherming geeft een mogelijkheid voor subsidie. De stijging van het aantal rijksmonumenten in 2001 is hier terug te zien in de grotere subsidiebehoefte. Niet alle kosten komen voor subsidie in aanmerking. De bouwsom restauraties 2005 tot en met 2007 zijn nog niet beschikbaar.

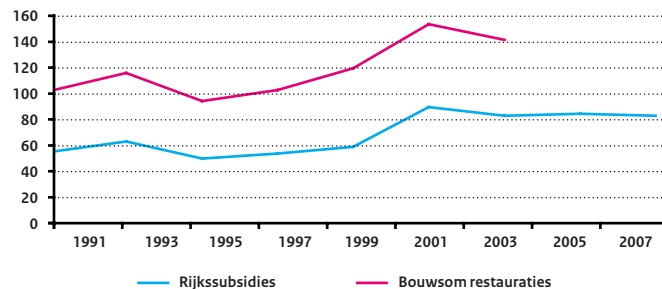
Aandeel landelijke publieke televisie en radio

Het aandeel landelijke publieke omroep in totale kijkcijfers is in de periode 1990-2000 teruggelopen van de helft naar ruim een derde en bij radio van tweederde naar een kwart. Kijkcijfers uit 2005 wijzen uit dat de dalende trend nog niet ten einde is (marktaandeel publieke tv-zenders 27 procent). De jaarlijkse onderzoeken van de Stichting Kijkonderzoek laten vanaf 2006 een duidelijk herstel zien van het kijkcijfer van de publieke omroep; in 2008 komt het kijkcijfer voor de publieke televisie in totale kijktijd uit op 35 procent. Het aandeel van de landelijke publieke omroep in de totale luistercijfers is in de periode 1990-2000 teruggelopen van tweederde naar een kwart. Het continu luisteronderzoek van Intomart Gfk (maandelijke rapportages) toont aan dat het luistertijdaandeel van de publieke radio zich na 2005 weer iets heeft hersteld en de laatste jaren vrijwel onveranderd 30 procent is.

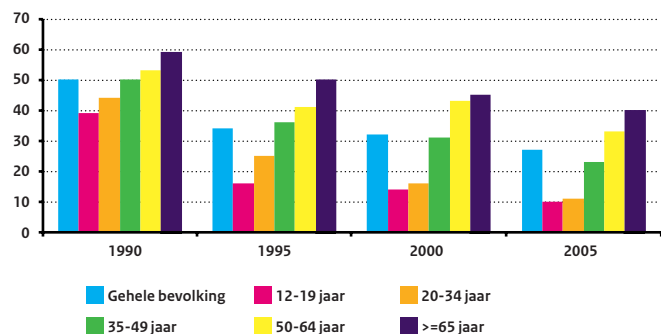
Figuur 5.3.7 | Rijksmonumenten
aantal x 1.000

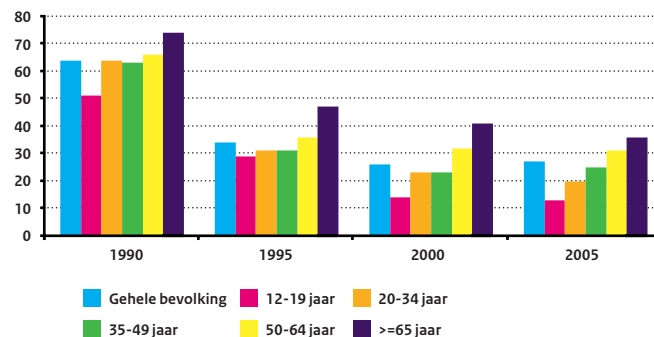
Figuur 5.3.8 | Rijkssubsidies en bouwsom restauraties
totaal bedragen x € 1 miljoen

Figuur 5.3.9 | Aandeel landelijke publieke televisie in totale kijktijd
Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder

Figuur 5.3.10 | Aandeel landelijke publieke radio in totale luistertijd
Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder

5.4 Bereik

Cultuurbereik per sector

In Figuur 5.4.1 is de ontwikkeling van het cultuurbereik per sector in de periode 1983-2007 weergegeven. Daarin is duidelijk de opkomst van populaire genres als cabaret, populaire muziek en film zichtbaar. In de meer traditionele domeinen is bezoek aan toneel en musea sinds 1983 toegenomen en het bezoek aan klassieke muziek afgenomen. Het volgen van programma's over cultuur op radio en televisie lag in 2007 op een lager niveau als in 1983. Het actief beoefenen van amateurkunst is in 2007 afgenomen ten op zichte van 1983, vooral bij theater.

Tijdbesteding aan lezen

In de periode van 1980 tot en met 2000 is het lezen van boeken met een derde en het lezen van tijdschriften en kranten met een kwart afgenomen. In de periode 2000 tot 2005 zien we bij het lezen van boeken weer een stijging optreden.

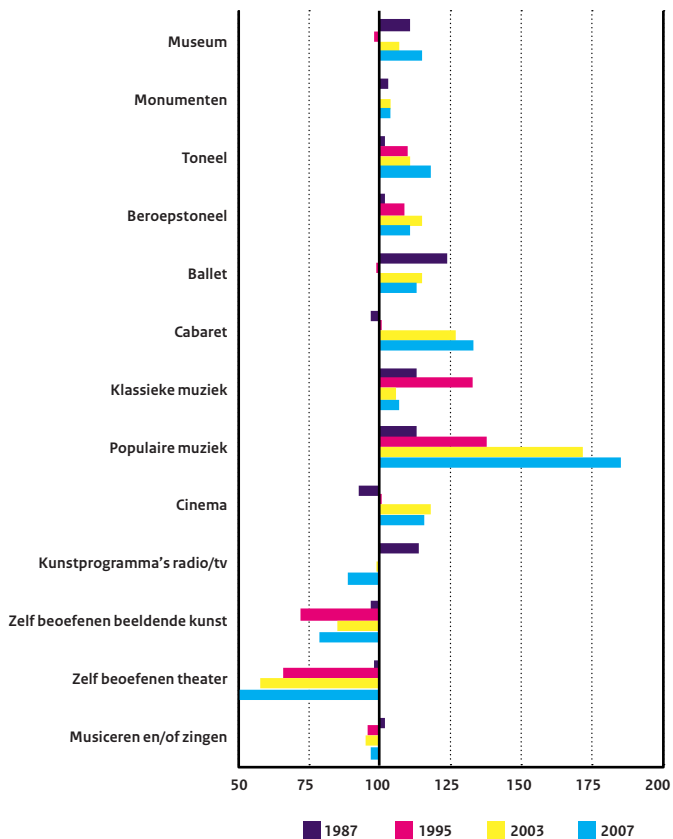
Bezoeken aan podiumkunsten binnen- en buitenland

Het aantal bezoeken aan de podiumkunsten in Nederland, van door het ministerie van OCW gesubsidieerde instellingen, heeft zich in de periode 2002-2007 ontwikkeld van ruim 3 miljoen in 2002, naar 3,3 miljoen. Het aantal bezoeken aan de podiumkunsten in het buitenland, van door het ministerie van OCW gesubsidieerde instellingen, laat tot en met 2006 een langzame stijging zien. In 2007 is sprake van een terugval.

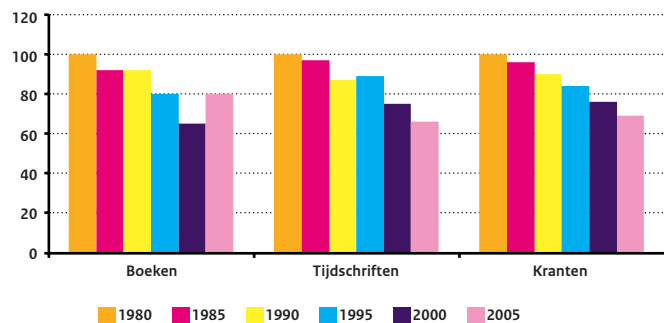
Bezoeken aan professionele podiumkunsten

Het CBS telde in 2005 ruim 16 miljoen bezoeken aan de podiumkunsten. Bij het merendeel van de categorieën is sprake van een stijgende trend. Bij muziek is zelfs sprake van een stijging van ongeveer 1,5 miljoen bezoeken van 1999-2005. Alleen dans en overig laten een lichte daling zien. Het gaat hier om podia die meer dan 10 voorstellingen per jaar geven, inclusief popmuziek. Een betrouwbare schatting van het aandeel hierin van OCW-gesubsidieerde instellingen is moeilijk te maken, omdat de cijfers niet goed vergelijkbaar zijn. Het CBS telt podia met minder dan 10 voorstellingen per jaar niet mee en ook festivals blijven buiten beschouwing. Anderzijds worden aan de OCW-kant de gesubsidieerde voorstellingen via de Fondsen niet meegeteld.

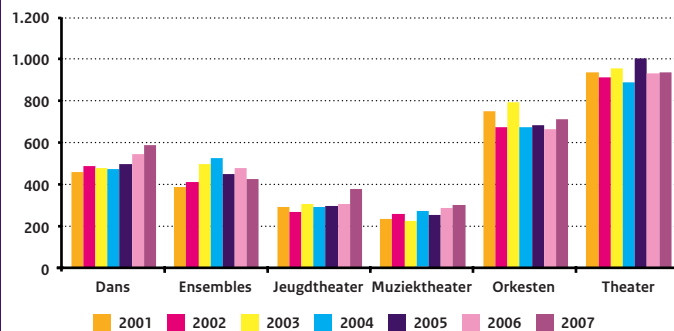
Figuur 5.4.1 | Cultuurbereik naar sector
geïndexeerde ontwikkeling in bezoek en beoefening, 1983=100

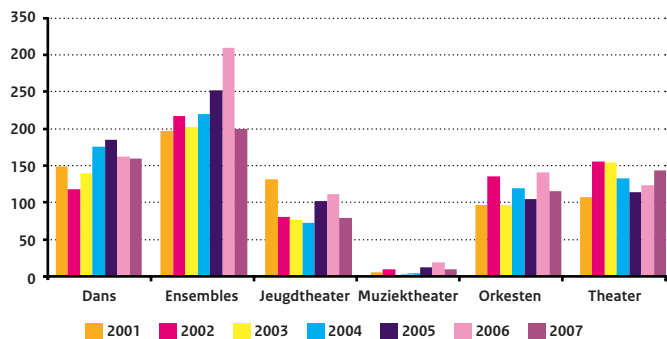
Figuur 5.4.2 | Tijdbesteding aan lezen
geïndexeerde tijdbesteding aan lezen, 1980=100

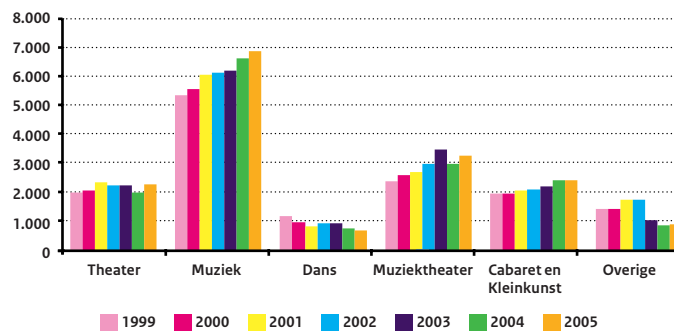
Figuur 5.4.3 | Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten binnenland
aantal bezoeken (x 1.000), OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

Figuur 5.4.4 | Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten buitenland
aantal bezoeken (x 1.000), OCW gesubsidieerde instellingen, exclusief fondsen

Figuur 5.4.5 | Bezoeken aan uitvoeringen professionele podiumkunsten
aantal bezoeken (x 1.000), excl. podiumkunsten met minder dan 10 uitvoeringen per jaar

Mediagebruik Nederlandse bevolking

Figuur 5.4.6 laat de trend in het mediagebruik in de periode 1975-2005 zien van de bevolking boven de 12 jaar. De tijd die mensen aan radio en gedrukte media besteden neemt af. De tijd besteed aan het kijken naar televisie en video nam aanvankelijk toe, maar is sinds 2000 gedaald. Het meest spectaculair is de toename van het internetgebruik vanaf 1985.

Museabezoek

De musea voor beeldende kunst trekken de meeste bezoekers, gevolgd door de historische musea. De historische musea trekken de meeste betalende bezoekers. Onder buitenlandse bezoekers zijn de musea voor beeldende kunst het populairst.

Het aantal bezoeken aan alle musea beweegt zich sinds de jaren negentig rond de 20 miljoen. Dat aan rijksgesubsidieerde musea vanaf 2005 rond de 5,6 miljoen. Het aantal schoolgroepen dat de rijksgesubsidieerde musea bezoekt beweegt zich vanaf 2005 rond de 15,5 duizend.

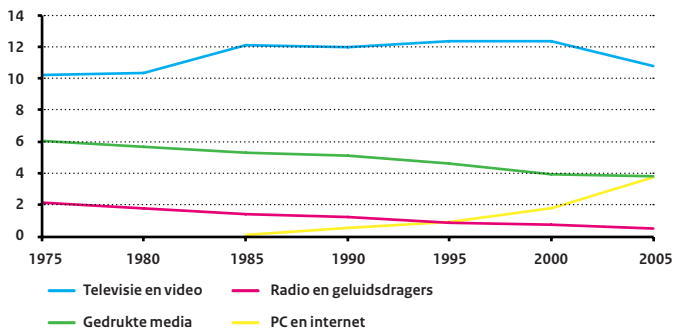
Bezoeken aan Nationaal Archief en Regionaal Historische Centra

Sinds 2005 zijn in alle provincies, met uitzondering van Zuid-Holland, de provinciale rijksarchiefdiensten met andere cultuurhistorische instellingen ondergebracht in een Regionaal Historisch Centrum (RHC). Aan deze RHC's wordt (mede) door de rijksoverheid financieel bijgedragen. Een van de doelen was het vergroten van het publieksbereik. Vooral het aantal bezoeken aan de websites van de RHC's en het Nationaal Archief gezamenlijk is sterk gegroeid sinds 2005. Cijfers over het bezoek aan alle archieven in Nederland zijn niet beschikbaar.

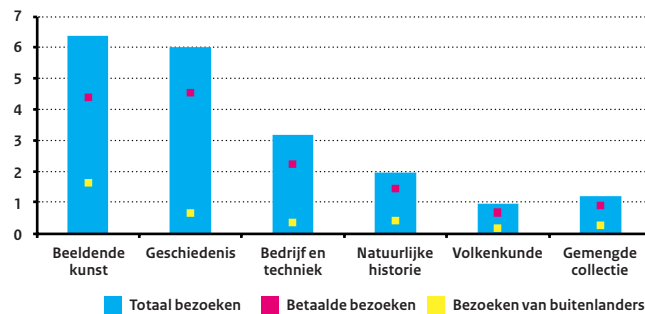
Cultuurbereik naar leeftijd en etniciteit

Niets nieuws is dat cultuurbereik samenhangt met opleidingsniveau: hoe hoger de opleiding, hoe hoger de cultuurparticipatie. Ook is bekend dat over de hele linie vrouwen meer belangstelling hebben voor cultuur dan mannen. Voor het cultuurbereik onder jeugd en allochtonen was de laatste jaren intensievere beleidsaandacht. Tussen 1999 en 2007 steeg het aantal kinderen en jongeren dat jaarlijks een museum bezocht aanzienlijk. Hier lijken de effecten van het project Cultuur en School zichtbaar. Bij de podiumkunsten is ook een dergelijke groei waarneembaar. Het cultuurbereik onder allochtonen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst loopt over de hele linie achter op dat van autochtonen, al wordt dit voor een deel verklaard door het gemiddeld lagere opleidingsniveau. Een bescheiden groei in de cultuurparticipatie is zichtbaar in de periode 1999-2007, met name in het museumbezoek.

Figuur 5.4.6 | Mediagebruik Nederlandse bevolking
Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder, in uren per week

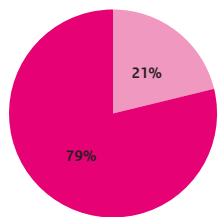
Figuur 5.4.7 | Bezoeken aan musea, naar soort
inclusief rijks gesubsidieerde musea, in miljoenen bezoeken, 2005

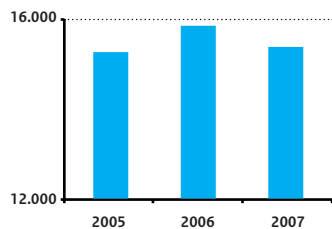
Figuur 5.4.8 | Bezoeken aan rijks gesubsidieerde musea
Totaal (2005) en van schoolgroepen (2005-2007)

Alle musea in 2005: 19,6 mln bezoeken, waarvan rijks gesubsidieerde musea: 5,3 mln bezoeken

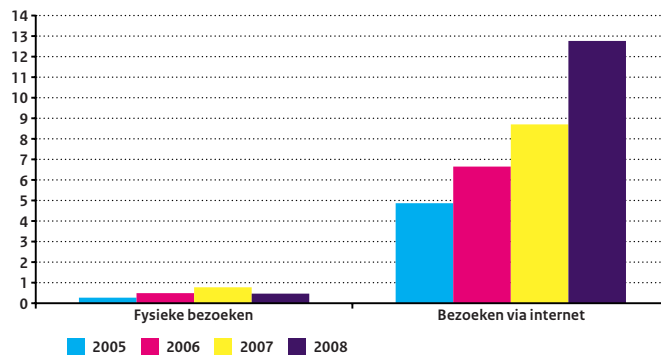
Groepsbezoek in schoolverband aan rijks gesubsidieerde musea

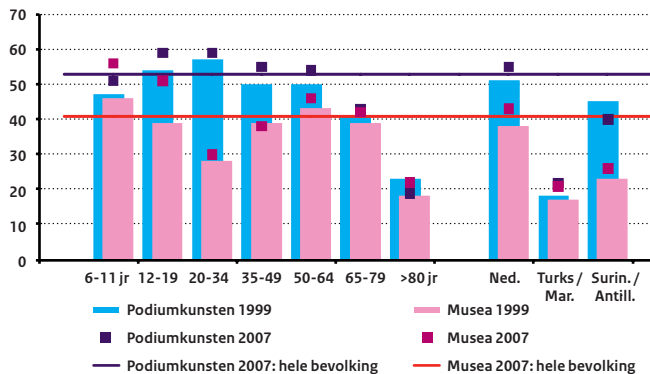
■ Rijks gesubsidieerde musea
■ Overige musea

Figuur 5.4.9 | Bezoeken aan Nationaal Archief en Regionaal Historische Centra
fysiek en via internet, in miljoenen bezoeken

Figuur 5.4.10 | Cultuurbereik naar leeftijd en etniciteit
percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder

6 Indicatoren wetenschap

6.1 Investerings, uitgaven en personeel

R&D-investeringen en -uitgaven

Nadat Nederland in de jaren tachtig en begin jaren negentig een investeringsniveau voor R&D-uitgaven had dat meer dan 2 procent van het BBP bedroeg, schommelde dit in de loop van de jaren negentig net onder de 2 procent. Vanaf de millenniumwisseling is er wederom sprake van een dalende tendens in Nederland, terwijl er internationaal sprake is van een licht stijgende ontwikkeling. In 2007 is het BBP-percentage voor R&D met 1,70 nog nooit zo laag geweest en is zelfs lager dan het EU-gemiddelde. De overheidsinvesteringen als percentage van het BBP dalen vooral in de periode 1990-2000, maar de extra investeringen van de afgelopen jaren hebben vooralsnog geen stijging teweeg gebracht. Het verschil met de ons omringende landen wordt daarom niet kleiner, en blijft Nederland een internationale middenmoter. De financiering vanuit het buitenland, die vooral een private financieringsstroom is, is in de loop van de jaren negentig sterk gestegen, maar al een aantal jaren relatief stabiel.

Waar de R&D-uitgaven van bedrijven als percentage van het BBP over een langere periode een schommelend beeld laten zien, dalen de relatieve uitgaven van het hoger onderwijs en de institutensector langzaam. Vanaf 2000 worden de onderzoeksuitgaven van het NWO-personeel dat werkzaam is bij de universiteiten (de tweede geldstroom) meegerekend bij het hoger onderwijs en niet meer bij de institutensector. Het verschil tussen Nederland en andere landen wat de R&D-uitgaven betreft is met name gelegen in de relatief geringe omvang van de R&D-uitgaven van Nederlandse bedrijven (in Zweden en Finland 2 ½ maal de omvang in

Nederland). Dit is deels te verklaren door 1) de afname van de industrie in de Nederlandse economie, en 2) een verschuiving van de R&D-intensieve industrie naar de minder R&D-intensieve dienstensector.

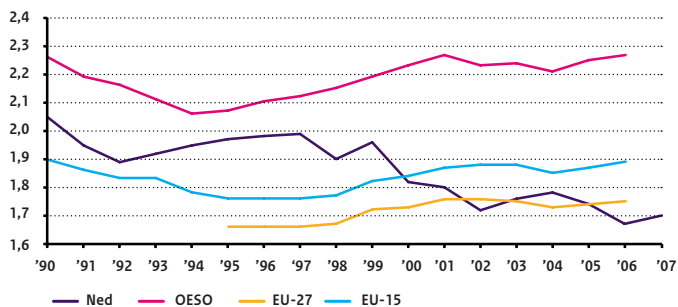
R&D-personeel

Nederland heeft een relatief goede uitgangspositie als het gaat om wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel, maar Nederland heeft weinig R&D-personeel als aandeel van de beroepsbevolking. Voor een deel is dit verklaarbaar vanwege de middenpositie qua investeringen (er is een redelijk sterke relatie tussen de omvang van de investeringen en de omvang van het personeel), maar daarnaast heeft Nederland in vergelijking met andere landen een laag aandeel onderzoekers. Dit aandeel is de afgelopen jaren wel toegenomen.

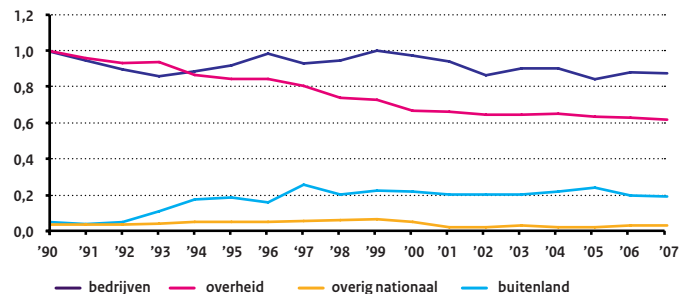
Het aandeel vrouwen in wetenschappelijke functies

Nederland heeft een relatief gering aandeel vrouwelijke onderzoekers in vergelijking met andere landen. Het potentieel vrouwelijk talent lijkt onderbenut te worden. Immers, het aandeel vrouwelijke afgestudeerden aan universiteiten bedraagt al meer dan de helft van het totaal, terwijl het aandeel vrouwelijke onderzoekers duidelijk lager ligt. Dat aandeel stijgt wel, het sterkst bij de researchinstellingen. De universiteiten hebben het hoogste aandeel vrouwelijke onderzoekers, gevolgd door de researchinstellingen en daarna de bedrijven. Bedrijven laten in 2007 zelfs een daling zien ten opzichte van 2005.

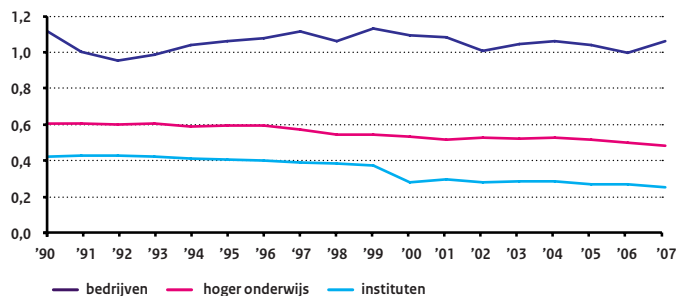
Figuur 6.1.1 | R&D-uitgaven als percentage van het BBP

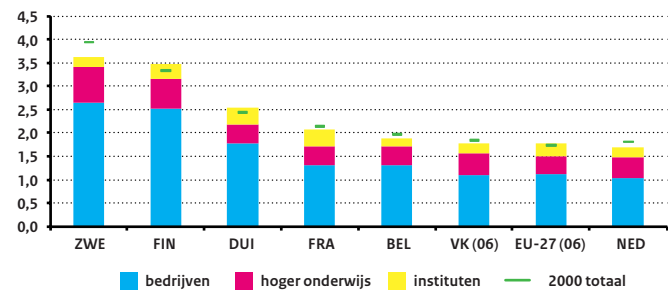
Figuur 6.1.2 | R&D-uitgaven in Nederland naar financieringsbron als percentage van het BBP

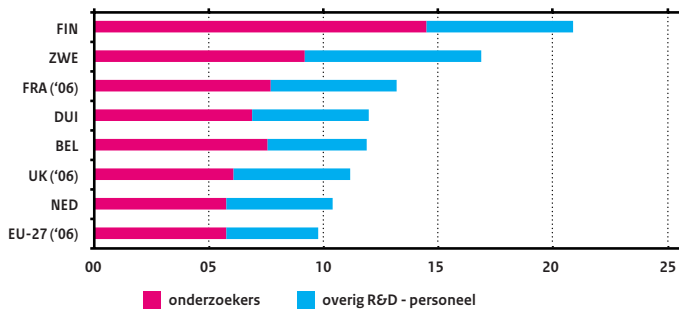
Figuur 6.1.3 | R&D-uitgaven in Nederland naar sector van uitvoering als percentage van het BBP

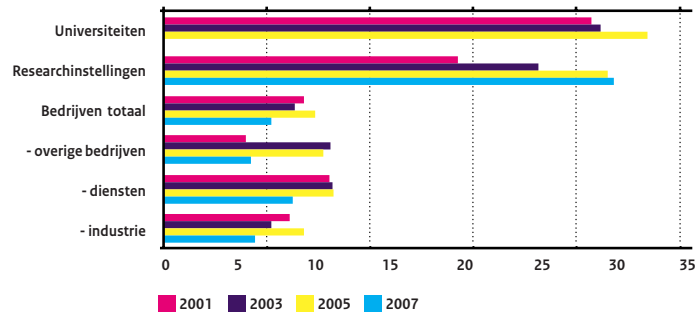
Figuur 6.1.4 | R&D-uitgaven naar sector van uitvoering als percentage van het BBP, 2000 en 2007

Figuur 6.1.5 | R&D-personeel per 1.000 personen van de beroepsbevolking, 2007

Figuur 6.1.6 | Vrouwelijk wetenschappelijk personeel in Nederland, per sector als percentage van het totaal, 2001, 2003, 2005 en 2007

6.2 Instellingen en samenwerking

Financieringsstromen

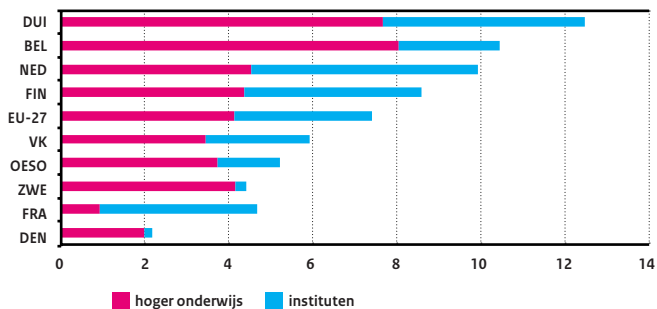
Een belangrijk deel van de samenwerking tussen wetenschappelijke en maatschappelijke partijen op het gebied van R&D vindt plaats via onderlinge financieringsstromen, waarbij landsgrenzen minder belangrijk worden. Uitbesteding van R&D neemt in omvang toe, zowel absoluut als relatief. Als aandeel van de in Nederland uitgevoerde R&D bedroeg de uitbesteding in 1990 15 procent, maar in 2003 al 24 procent (recentere gegevens ontbreken). Bedrijven financieren niet alleen onderzoek bij bedrijven, maar doen dat ook bij universiteiten en researchinstellingen. Daarnaast loopt er ook een financieringsstroom vanuit researchinstellingen naar universiteiten. Universiteiten besteden nauwelijks uit. Nederland neemt wat betreft de financiering van universiteiten en researchinstellingen door bedrijven al jaren internationaal een koppositie in. Het aandeel privaats gefinancierd onderzoek in de gehele publieke sector verdubbelde, van 6 procent in 1990 tot 12 procent in 2001. Daarna nam dit aandeel weer af tot 10 procent, vooral door een mindere financieringsstroom van bedrijven naar researchinstellingen. Waar in het buitenland de private stromen vooral richting universiteiten gaan, gaan deze in Nederland vooral naar de researchinstellingen (16 procent van de R&D van de omzet van researchinstellingen in 2003). Vooral bij TNO en de grote Technologische Instituten (GTI's) als ECN en NLR zijn de percentages private financiering hoog, en variëren van 40 tot 80 procent. De aandelen private financiering bij universiteiten en organisaties als NWO liggen lager, onder de 10 procent.

Om onderzoek van een zo hoog mogelijke kwaliteit te bereiken, vindt de uitbesteding van wetenschappelijke projecten en programma's in veel gevallen plaats op basis van competitie. Het grootste deel van de NWO-middelen wordt op deze manier toegekend, waarbij slechts een deel van de aanvragen kan worden gehonoreerd. Dat betekent overigens niet dat de kwaliteit van de afgewezen voorstellen onvoldoende is. Het komt ook omdat het budget gelimiteerd is. In 2007 bedroeg het (netto-)honoreringspercentage bij NWO 35 procent (tegenover 41 in 2006), maar er zijn grote verschillen in percentages tussen de verschillende strategische doelen van NWO. Bij het thema 'ruimte voor onderzoekers' bedroeg het honoreringspercentage 32, terwijl dit bij het thema 'bundeling van krachten' 51 was.

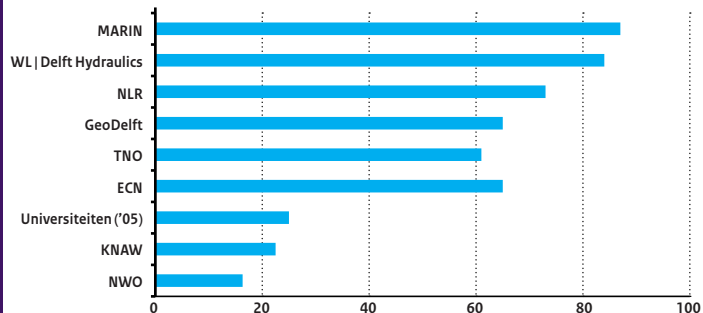
Samenwerking

Samenwerking is meer dan alleen financiële samenwerking. Onderzoekers werken samen in onderzoeksprojecten wat vaak leidt tot gezamenlijk publiceren. Dat gebeurt niet alleen nationaal, maar ook internationaal. Nederlandse onderzoekers werken veel samen met onderzoekers uit andere landen en publiceren samen in zogenaamde co-publicaties. Dat is overigens geen specifiek Nederlands verschijnsel, maar vindt overal ter wereld plaats. In kleine economieën overigens wat meer dan in grotere economieën. Nederlandse onderzoekers werken vooral samen met onderzoekers uit de VS, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, maar ook met onderzoekers uit Frankrijk, België en nog veel andere landen. De aandelen internationale co-publicaties liggen ongeveer tussen de 40 en 50 procent. De aantallen co-publicaties zijn de afgelopen jaren in en met andere landen sterk toegenomen.

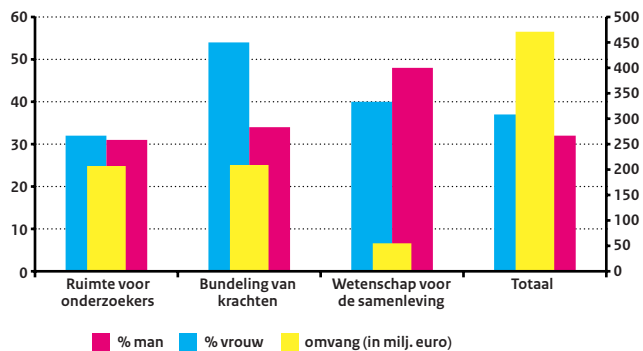
Figuur 6.2.1 | In publieke instellingen uitgevoerd onderzoek, internationaal aandeel door bedrijven gefinancierd, 2006

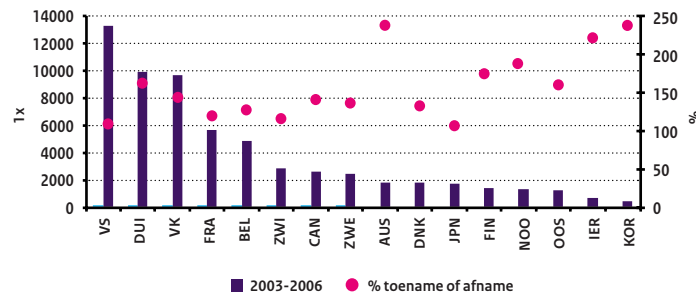
Figuur 6.2.2 | In publieke kennisinstellingen uitgevoerd werk voor derden als aandeel van de omzet, 2007

Figuur 6.2.3 | Netto honoreringspercentages NWO ingedeeld naar strategische doelen, 2007

Figuur 6.2.4 | Nederlandse co-publicaties met partnerlanden aantallen in 2003-2006 en trend t.o.v. 1993-1996

6.3 Resultaten

Wetenschappelijke output

In 2007 nam het aantal promoties wederom toe: van 3.140 naar 3.187, bijna het dubbele van het aantal promoties in 1990. De promoties spelen zich voor ongeveer driekwart af in de bètawetenschappen. Dit aandeel is vanaf het jaar 2000 tamelijk stabiel (een stijging van enkele procenten). Het aandeel vrouwelijke gepromoveerden kent een voortdurende stijging: van 18 procent in 1990/91 tot 40 procent in 2006/07. Het aantal promoties, afgezet tegen de leeftijdsgroep 25-34 jarigen, kent voor Nederland twee periodes met een relatief sterke stijging: in de eerste helft van de jaren negentig (een stijging in de omvang van de leeftijdsgroep, in combinatie met een veel sterkere stijging van het aantal promoties) en vanaf 2000 (een combinatie van een toename van het aantal promoties en een daling in de leeftijdsgroep).

Internationaal gezien ligt het relatieve aantal promoties in Nederland inmiddels boven het gemiddelde van de EU (voor het totaal en voor mannen, niet bij vrouwen). Nederland kent echter relatief weinig promoties in de natuur- en technische wetenschappen.

De wetenschappelijke output van Nederlandse onderzoekers, in de vorm van publicaties in internationale wetenschappelijke tijdschriften, is internationaal goed te noemen (zesde positie binnen de EU), zeker gezien de grootte van ons land. Nederland produceert per jaar gemiddeld zo'n 25 duizend wetenschappelijke publicaties. Dat komt overeen met 2 procent van de wereldproductie. Wat productiviteit betreft scoort Nederland hoog.

De omvang van deze publicaties is in de loop der jaren flink gestegen, met gemiddeld meer ongeveer 6 procent. Het

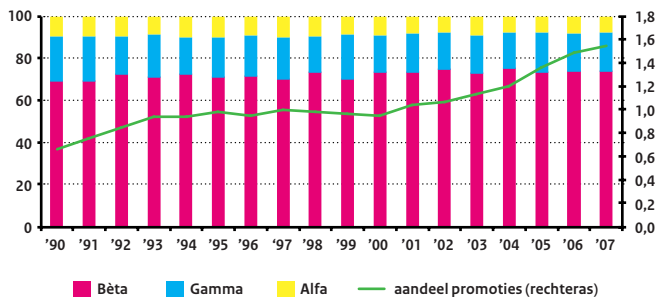
aantal publicaties in alle sectoren groeit, in de ene harder dan in de andere sector.

Technologische output

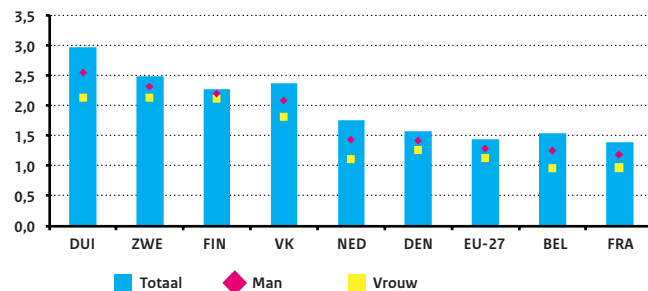
Naast wetenschappelijke publicaties kent onderzoek ook technologische output, zoals octrooien. Nederland produceert - vergeleken met andere landen – relatief veel octrooien (ten opzichte van het aantal inwoners). Nederland kent een sterke groei van het relatief aantal octrooien, samen met Denemarken, Finland en Duitsland. De Nederlandse positie is voor een belangrijk deel te danken aan de activiteiten van Philips (bijna driekwart van de Nederlandse octrooiaanvragen bij het Europese Octrooibureau EPO). De laatste jaren neemt het relatief aantal octrooien echter licht af.

Octrooien zijn vooral het resultaat van onderzoek in de private sector. De octrooiproductie van (semi-) publieke instellingen is relatief klein met bijna 5 procent van het totaal. Het aandeel van de universiteiten is redelijk constant, terwijl dat van de semi-publieke sector vanaf 2002 stijgt. Daarbij moet ook bedacht worden dat de bijdrage van onderzoekers uit de (semi-) publieke sector voor een deel onzichtbaar is, omdat een octrooi vanuit het oogpunt van kosten en beheer vaak wordt overgedragen aan een bedrijf, al blijft de betrokken onderzoeker wel mede-uitvinder.

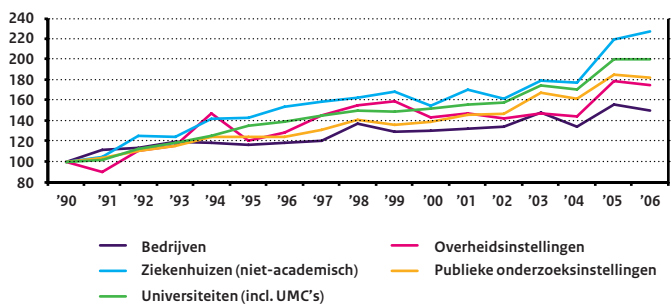
Figuur 6.3.1 | Relatief aantal promoties, Nederland
per gebied en duizend personen van de leeftijdsgroep 25-34 jarigen

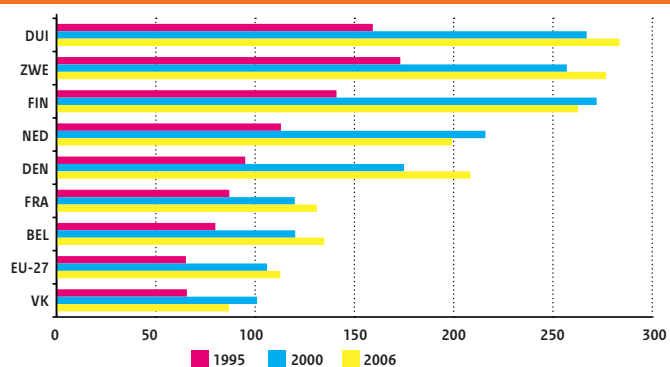
Figuur 6.3.2 | Relatief aantal promoties, internationaal
per duizend personen van de leeftijdsgroep 25-34 jarigen, 2006

Figuur 6.3.3 | Aantal wetenschappelijke publicaties
trends per institutionele sector, indexjaar 1990

Figuur 6.3.4 | EPO-octrooien naar aanvraagjaar
per miljoen inwoners

6.4 Effecten

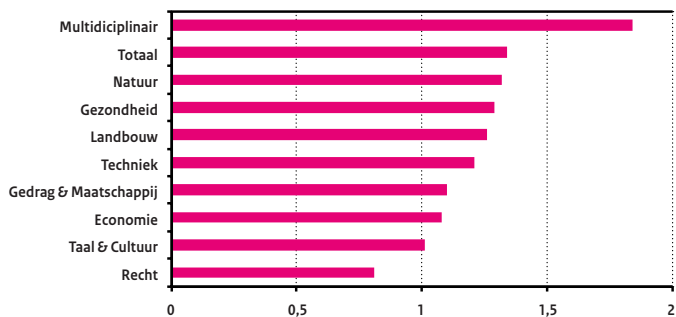
Kenmerkend voor het Nederlandse wetenschappelijk onderzoek is dat het al jaren een hoog niveau heeft. Dat blijkt onder andere uit het relatief aantal citaties dat wetenschappelijke publicaties krijgen waar Nederlandse onderzoekers betrokken bij zijn. Deze citatiescore ligt 34 procent boven het mondiale gemiddelde. Dat hoge niveau is, met enige variatie, terug te vinden in alle sectoren waar onderzoek wordt uitgevoerd. De citatiescore van de verschillende sectoren varieert van 1,11 (het wereldgemiddelde is 1) voor de categorie overheidsinstellingen (ministeries en hieronder vallende instellingen) tot 1,51 voor de publieke onderzoeksinstituten (zoals de NWO en KNAW-instituten, maar ook het NKI, RIVM en KNMI). Kijken we naar de ontwikkeling, dan zijn er twee sectoren die een stijging laten zien in de citatiescore: de universiteiten (verantwoordelijk voor driekwart van de output die wordt geciteerd) en de publieke onderzoeksinstituten. De citatiescores blijken in het algemeen hoger te zijn wanneer er sprake is van internationale samenwerking bij het publiceren. Dat geldt overigens ook voor andere landen. Het geldt bij Nederland voor alle institutionele sectoren en ook voor bijna alle disciplinaire gebieden. De citatiescore varieert per wetenschappelijk gebied. De score is hoger in de bètadisciplines dan in de gamma- en alfadisciplines. Opvallend is de hogere score voor het gebied 'multidisciplinair', maar het gaat hier om publicaties in tijdschriften als Science en Nature met in het algemeen hoge citatiescores.

Effecten van onderzoeksinspanningen blijken ook uit de loopbaan van wetenschappers. Zo laten gegevens over het persoonsgerichte NWO-programma "de Vernieuwings-

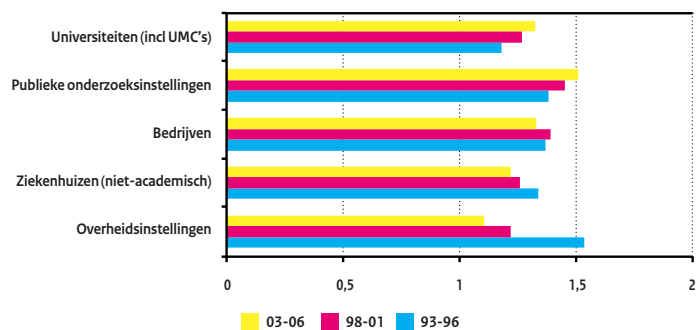
impuls" zien dat veel van de gehonoreerden na enkele jaren doorstromen naar een hogere wetenschappelijke functie (bij niet-gehonoreerden gaat die doorstroming langzamer). Effecten komen ook voor in de vorm van kennisoverdracht van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. Resultaten, zoals dat van NWO-onderzoek, komen terecht in een veelheid van populair wetenschappelijke tijdschriften, regionale en landelijke dagbladen en krijgen aandacht op radio en tv.

Hoewel het onmiskenbaar is dat wetenschappelijk onderzoek doorwerkt in alle aspecten van de samenleving, is het minder gemakkelijk om dit in cijfers weer te geven. Netwerken van publieke en private partijen op basis van co-publicaties laten zien dat er op verschillende gebieden sterke banden bestaan tussen publieke kennisinstellingen en bedrijven. Maar ze geven slechts een gedeeltelijk beeld van het maatschappelijk gebruik van resultaten van publiek onderzoek. Zoemen we in op disciplines dan blijkt dat het Nederlandse publieke onderzoek relatief goed aansluit op de kennisbehoeften van de Nederlandse industrie in een viertal gebieden: landbouw- en voedingswetenschappen, milieuwetenschappen en –technologie, chemie en chemische technologie en elektrotechniek en telecommunicatie (zie NOWT 2005). Dit zijn ook de gebieden waarin in Nederland grote bedrijven actief zijn.

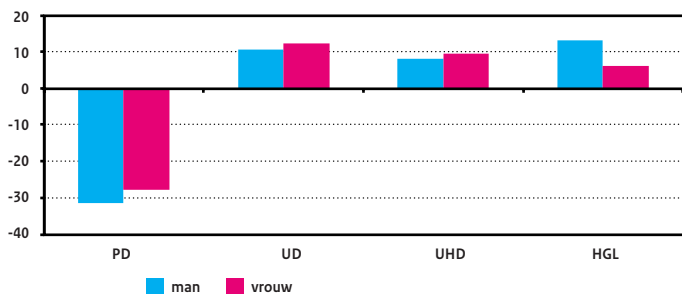
Figuur 6.4.1 | Relatieve citatiescore met wetenschappelijk hoofdgebied 2003-2006, genormeerd op het wereldgemiddelde (=1)

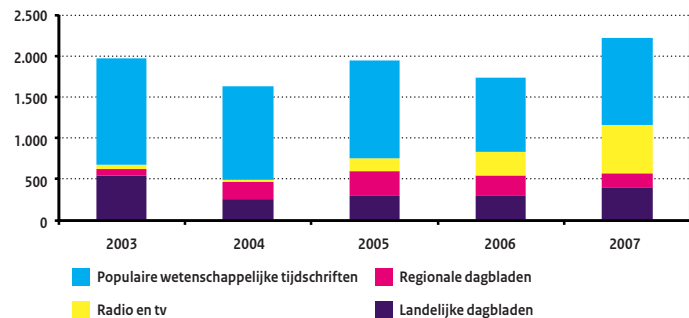
Figuur 6.4.2 | Relatieve citatiescore naar institutionele sector genormeerd op het wereldgemiddelde (=1)

Figuur 6.4.3 | Loopbaanontwikkeling VI-gehonoreerden (2000-2005) verschuiving in aandelen per functiecategorie

Figuur 6.4.4 | Mediabereik van NWO-onderzoeksberichten en persberichten aantal vermeldingen

Bijlagen

B1

B1 Bronnen en definities

Figuur 3.1.1: Stroomschema onderwijs

Bron: OCW (CFI: Onderwijsmatrix)

Definitie: De door- en uitstroom van leerlingen/studenten in 2007 uitgedrukt als percentage van de totale uitstroom uit het basisonderwijs (incl. het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs). De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs.

Figuur 3.1.2: Onderwijs in het kort

Bron: OCW, Kerncijfers 2004-2008 OCW, Tabel 1.1, 1.2 en 1.3

Definitie: Zie Kerncijfers 2004-2008 OCW

Figuur 3.1.3: Ontwikkeling van het aantal deelnemers per onderwijssector

Bron: OCW (CFI)

Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) getelde aantal ingeschreven onderwijsdeelnemers in een onderwijssector (inclusief groen onderwijs). De aantallen zijn uitgedrukt als indexcijfer, waarbij het jaar 1998 het indexcijfer 100 heeft gekregen.

Figuur 3.1.4: Demografische ontwikkeling

Bron: CBS, Statline

Definitie: De omvang van de voor de verschillende onderwijssectoren relevante leeftijdsgroepen in de Nederlandse bevolking. Voor het primair onderwijs (po) zijn dit de 4- t/m 11-jarigen, voor het voortgezet onderwijs (vo) de 12- t/m 18-jarigen. Voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) de 17- t/m 22-jarigen en voor het hoger onderwijs (ho) de 18- t/m 24-jarigen.

Figuur 3.1.5: Conjuncturele ontwikkeling

Bron: CBS

Definitie: De procentuele volumemutatie van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dit kengetal wordt algemeen gebruikt als maatstaf voor de economische groei.

Bruto Binnenlands Product (BBP): Het Bruto Binnenlands Product (BBP) is de som van de lonen, salarissen en sociale lasten, de indirecte belastingen minus subsidies, de afschrijvingen en het overig inkomen (netto).

Figuur 3.2.1: Cultuurstelsel in beeld

Bron: OCW

Definitie: n.v.t.

Figuur 3.2.2: Rijksuitgaven aan Cultuur

Bron: Jaarverslagen Ministeries van OCW, VROM (Bureau Rijksbouwmeester), Buitenlandse Zaken, CBS.

Definitie: Rijksuitgaven aan cultuur: meegeteld zijn de uitgaven voor Cultuur (Artikel 14), Cultuuruitgaven art 15 (omroeporkesten, stimuleringsfonds culturele omroepproducties, Filmfonds voor de Omroep Cobo), de Cultuurinspecties (Artikel 19), de Raad voor Cultuur (Artikel 20), regeling Kunst bij Rijksgebouwen (ministerie van VROM), ministerie van Buitenlandse Zaken (Hgis gelden cultuur). Kosten voor het kunstvakonderwijs, belastingsubsidies (lagere btw-tarief cultuur, cultureel beleggen, monumentenaftrek, fiscale regeling film), en WWIK zijn buiten de berekening gehouden. Voor 2006-2008 betreft het begrotingen.

Rijksuitgaven: alle rijksuitgaven, inclusief de staatschuld en de fondsen (zoals gemeentefonds).

Bruto Binnenlands Product (BBP): zie Figuur 3.1.5

Figuur 3.2.3: Culturele werkgelegenheid in Europa

Bron: Eurostat (pocketbooks), Cultural statistics 2007; Cultural Employment in Europe

Definitie: "Cultural employment covers both cultural occupations in the whole economy and any employment in cultural sectors of the economy (cultural economic activities). Cultural occupations are professional activities with a cultural dimension, such as librarians, writers, performing artists, architects, etc (ISCO classification). All these occupations are taken into account, whatever the main activity of the employer. Cultural activities include publishing, motion picture and video activity, wholesale and retail of cultural goods (NACE classification). All employment is taken into account, whatever the occupation (artistic, technical, administrative, managerial)."

Figuur 3.3.1: Nederlandse kennissysteem en kennisstromen

Bron: NOWT-2005, CWTS

Definitie: n.v.t.

Figuur 3.3.2: Het wetenschappelijk en technologisch arbeidspotentieel

Bron: Eurostat

Definitie: Personen met een hbo- of wo-opleiding of personen die werkzaam zijn in een beroep op het gebied van wetenschap en technologie.

Figuur 3.3.3: De rol van de industrie in de economie

Bron: CBS, Statline

Definitie: Toegevoegde waarde: de toegevoegde waarde tegen basisprijzen is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik.
Arbeidsvolume werkzame personen: alle arbeidskrachten, d.w.z. werknemers, zelfstandigen en medewerkende gezinsleden. Het arbeidsvolume wordt uitgedrukt in arbeidsjaren.

Figuur 4.1.1: Onderwijsdeelname naar leeftijd

Bron: OCW (CFI)

Definitie: Het aantal onderwijsdeelnemers per leeftijd dat deelneemt aan het door OCW en LNV bekostigde onderwijs (voltijd en deeltijd) in 1990, 2000 en 2008 als percentage van de totale Nederlandse bevolking in de betreffende leeftijd.

Figuur 4.1.2: Leerlingen in het derde leerjaar vo

Bron: OCW (CFI)

Definitie: Procentuele verdeling van het op de peildatum (1 oktober) ingeschreven aantal leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs over zorg (vso, pro en lwoo), vmbo (excl. lwoo) en havo/vwo. De gegevens voor vso en pro zijn gebaseerd op 15-jarige leerlingen. Tot en met 2001 zijn voor het praktijkonderwijs (pro) de gegevens voor svo/mlk (15-jarigen) gebruikt. De gegevens voor lwoo zijn t/m 2001 inclusief svo/lom (15-jarigen) en t/m 1999 inclusief ivbo. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs. Leerlingen in het reguliere vo die ambulante begeleiding krijgen zijn niet meegerekend als zorgleerlingen. Merk op dat vso-leerlingen hier bij het voortgezet onderwijs zijn meegerekend in plaats van bij het primair onderwijs zoals bij de meeste overige indicatoren.

Figuur 4.1.3: Zorgleerlingen in het derde leerjaar vo

Bron: OCW (CFI)

Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) ingeschreven aantal zorgleerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs (vo) als percentage van het totaal aantal leerlingen in het derde leerjaar van het vo. Zorgleerlingen binnen het vo zijn leerlingen die voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) in aanmerking komen, praktijkonderwijs (pro) volgen of in het vso zitten. Bij vso en pro zijn de aantallen 15-jarige leerlingen weergegeven. Tot en met 2001 zijn voor het praktijkonderwijs (pro) de gegevens voor svo/mlk (15-jarigen) gebruikt. De gegevens voor lwoo zijn t/m 2001 inclusief svo/lom (15-jarigen) en t/m 1999 inclusief ivbo. Merk op dat vso-leerlingen hier bij het voortgezet onderwijs zijn meegerekend in plaats van bij het primair onderwijs zoals bij de meeste overige indicatoren. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs.

Figuur 4.1.4: Meisjes in het derde leerjaar vo

Bron: OCW (CFI)

Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) ingeschreven aantal meisjes in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs als percentage van het totaal aantal leerlingen in het derde leerjaar van het vo. De gegevens zijn uitgesplitst naar zorg (vso, pro en lwoo), vmbo (excl. lwoo) en havo/vwo. De gegevens voor vso en pro zijn gebaseerd op 15-jarige leerlingen. Tot en met 2001 zijn voor het praktijkonderwijs (pro) de gegevens voor svo/mlk (15-jarigen) gebruikt. De gegevens voor lwoo zijn t/m 2001 inclusief svo/lom (15-jarigen) en t/m 1999 inclusief ivbo. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs. Leerlingen in het reguliere vo die ambulante begeleiding krijgen zijn niet meegerekend als zorgleerlingen. Merk op dat vso-leerlingen hier bij het voortgezet onderwijs zijn meegerekend in plaats van bij het primair onderwijs zoals bij de meeste overige indicatoren.

Figuur 4.1.5: Allochtonen in het derde leerjaar vo

Bron: OCW (CFI: 1 cijfer VO 2008)

Definitie: Het aantal op de peildatum (1 oktober) ingeschreven niet-westerse en westerse allochtone leerlingen als percentage van het totale aantal leerlingen in vmbo-3 (inclusief lwoo) en havo/vwo-3. Niet-westerse allochtonen zijn leerlingen waarvan ten minste één ouder in Turkije of Afrika, Latijns-Amerika of Azië is geboren, met uitzondering van voormalig Nederlands-Indië, Indonesië en Japan. Tot de categorie 'westers' behoren allochtonen uit Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië en Japan. De gegevens zijn inclusief het groene onderwijs.

Figuur 4.1.6: Havo- en vwo-gediplomeerden, naar herkomstgroepering

Bron: CBS, Statline

Definitie: Het aantal havo- en vwo-gediplomeerden, ongeacht de leeftijd waarop het diploma behaald wordt, afgezet tegen het totale aantal 17-jarigen van de herkomstgroep. Het diploma is behaald in het vermelde jaar. De cijfers voor 2007 zijn voorlopig. Niet-westerse allochtonen zijn leerlingen waarvan ten minste één ouder in Turkije of Afrika, Latijns-Amerika of Azië is geboren, met uitzondering van voormalig Nederlands-Indië, Indonesië en Japan. Tot de categorie 'westers' behoren allochtonen uit Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië en Japan.

Figuur 4.1.7: OCW-uitgaven voor onderwijs per deelnemer

Bron: OCW (zie Kerncijfers 2004-2008 OCW, figuur 2.23)

Definitie: Zie Kerncijfers 2004-2008 OCW

- Figuur 4.1.8:** Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer
Bron: OESO, Education at a Glance 2008, Tabel B1.1.a, pag. 218
Definitie: De gesaldeerde jaarlijkse uitgaven (publiek en privaat) per onderwijssector gedeeld door het aantal onderwijsdeelnemers in dezelfde onderwijssector en op de peildatum in hetzelfde jaar. Om vergelijking met andere landen mogelijk te maken zijn de uitgaven geconverteerd met behulp van purchasing power parity (ppp), oftewel gebaseerd op koopkracht.
Primair onderwijs: basisonderwijs en speciaal onderwijs
Secundair onderwijs: voortgezet onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs
Tertiair onderwijs: hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs (incl./excl. de uitgaven aan onderzoek (R&D))
EU-19: Hieronder vallen de 19 landen van de EU die ook lid zijn van de OESO: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden.
- Figuur 4.1.9:** Totale uitgaven aan onderwijsinstellingen
Bron: OESO, Education at a Glance 2008, Tabel B2.1, pag.
Definitie: De totale onderwijsuitgaven (publiek en privaat) aan onderwijsinstellingen als percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dit is exclusief de kosten van studiefinanciering, maar inclusief de kosten van het onderzoek aan universiteiten, de uitgaven door gemeenten en de deelnemersbijdragen aan instellingen (inclusief les- en collegegeld).
BBP: zie Figuur 3.1.5
EU-19: zie Figuur 4.1.8
- Figuur 4.1.10:** Solvabiliteit van instellingen (exclusief voorzieningen)
Bron: OCW (CFI: Jaarrekeningen van instellingen)
Definitie: De solvabiliteit geeft aan welk deel van de bezittingen (activa) zijn gefinancierd met eigen vermogen (exclusief voorzieningen). Solvabiliteit (exclusief voorzieningen) is gedefinieerd als (eigen vermogen + aandeel derden) / totaal vermogen.
Naar aanleiding van de behandeling van de begroting van OCW in de Tweede Kamer heeft OCW signaleringsgrenzen ontwikkeld voor de kengetallen betreffende de financiële positie van onderwijsinstellingen.
Minimumgrens: het kengetal zou hier niet (meerjarig) onder moeten komen. Gebeurt dit wel dan zou de financiële positie zorgwekkend kunnen worden.
Maximumgrens: het kengetal zou hier niet (meerjarig) boven moeten komen. Gebeurt dit wel dan worden de ontvangen middelen onvoldoende besteed aan hetgeen waarvoor ze bedoeld zijn.

De Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen (commissie Don) onderzoekt momenteel wat een gezonde vermogenspositie van het onderwijs is. Medio 2009 wordt het rapport van deze commissie verwacht.

Figuur 4.2.1: De kwaliteit van het basisonderwijs

Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2007/2008

Definitie: Percentage van de beoordeelde scholen dat voldoende scoort op de geselecteerde kwaliteitskenmerken op basis van een representatieve steekproef.

Leerstofaanbod: de kwaliteit is afgemeten aan twee indicatoren: 1) de aangeboden leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde zijn dekkend voor de kerndoelen. 2) De leerinhouden voor Nederlandse taal en voor rekenen en wiskunde worden aan voldoende leerlingen aangeboden tot en met het niveau van leerjaar 8.

Onderwijstijd: de kwaliteit wordt vastgesteld aan de hand van observaties in de klassen. Het gaat daarbij om de vraag of leraren efficiënt gebruik maken van de geplande onderwijstijd.

Instructie: de kwaliteit is gebaseerd op observaties in de klassen. Het gaat uitsluitend om de volgende zeer basale aspecten: 1) de leraren realiseren een taakgerichte werksfeer, 2) de leraren leggen duidelijk uit en 3) de leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten.

Zorg en begeleiding: de kwaliteit wordt afgemeten aan: 1) de school bepaalt op grond van de resultaten van de leerlingen de aard van de zorg voor de zorgleerlingen, 2) de school voert de zorg planmatig uit en 3) de school gaat de effecten van de zorg na.

Kwaliteitszorg: de indicatoren voor de kwaliteitszorg die de inspectie de afgelopen 10 jaar heeft gehanteerd, hebben een ontwikkeling doorgemaakt, waarin steeds hogere eisen zijn gesteld. Dit werd gedaan om de scholen in een vroeg stadium hierin niet te ontmoedigen en om in latere stadia stimulerend te zijn voor verdere ontwikkeling. De kwaliteit is gebaseerd op twee indicatoren die in de periode van 10 jaar constant zijn gebleven. Deze zijn: 1) de school evalueert de kwaliteit van haar opbrengsten en 2) de school evalueert de kwaliteit van haar onderwijsleerprocessen.

- Figuur 4.2.2:** De kwaliteit van het voortgezet onderwijs
Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2007/2008
Definitie: Percentage van de beoordeelde scholen dat voldoende scoort op de geselecteerde kwaliteitskenmerken op basis van een representatieve steekproef.
Leerstofaanbod: de kwaliteit is afgemeten aan de indicator: Het leerstofaanbod voldoet aan de wettelijke vereisten en is dekkend voor de examenprogramma's .
Onderwijstijd: de kwaliteit wordt vastgesteld aan de hand van een drietal indicatoren: 1) de uitval van geplande onderwijsactiviteiten blijft beperkt, 2) het ongeoorloofd verzuim van leerlingen is beperkt en 3) de leerlingen maken efficiënt gebruik van de onderwijstijd.
Instructie: de kwaliteit is gebaseerd op observaties in de klassen en gaat net als in het basisonderwijs uitsluitend om zeer basale aspecten: 1) de leraren realiseren een taakgerichte werksfeer, 2) de leraren leggen duidelijk uit en 3) de leerlingen krijgen te maken met activerende werkvormen.
Zorg en begeleiding: de kwaliteit wordt afgemeten aan: 1) de school bepaalt op grond van de resultaten van de leerlingen de aard van de zorg voor de zorgleerlingen en 2) de school voert de zorg planmatig uit.
Kwaliteitszorg: ook in het voortgezet onderwijs hebben de indicatoren voor de kwaliteitszorg die de inspectie de afgelopen jaren heeft gehanteerd, een ontwikkeling doorgemaakt, waarin geleidelijk steeds hogere eisen zijn gesteld. De kwaliteit is gebaseerd op twee indicatoren die in deze periode constant zijn gebleven. Deze luiden: 1) de school evalueert de kwaliteit van haar opbrengsten en 2) de school evalueert de kwaliteit van haar onderwijsleerprocessen.
- Figuur 4.2.3:** De kwaliteit van het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2007/2008
Definitie: Percentage units dat laag, matig of hoog scoort op de geselecteerde kwaliteitskenmerken. De gegevens worden verzameld op het niveau van de unit (=organieke eenheid). Van 40 van de 73 (bekostigde) instellingen in het beroepsonderwijs zijn de units beoordeeld op een aantal indicatoren. In totaal waren dit 219 units. De niet bekostigde instellingen (nbi's) zijn hierbij niet meegenomen.
- Figuur 4.2.4:** Opbrengsten basisonderwijs
Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2007/2008
Definitie: Waardering van de resultaten van scholen aan het eind van de schoolperiode ten opzichte van het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden verwacht.

- Figuur 4.2.5:** Opbrengsten voortgezet onderwijs
Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2007/2008
Definitie: Waardering van de resultaten van scholen aan het eind van de schoolperiode ten opzichte van het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden verwacht.
- Figuur 4.2.6:** Lesuitval naar onderwijssoort
Bron: Regioplan i.o.v. OCW, Onderwijstijd en lesuitval in het voortgezet onderwijs 2007-2008
Definitie: Percentage uitgevallen lessen (echte lesuitval) ten opzichte van de totale roostertijd. In tegenstelling tot vorig jaar gaat het hier om het type onderwijs van de uitgevallen les in plaats van over het type school.
- Figuur 4.2.7:** Mening van Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs
Bron: OCW, Tabellenboek Onderwijsmeter 1999-2008
Definitie: De waardering van Nederlanders over de kwaliteit van het onderwijs uitgedrukt in een rapportcijfer lopend van 1 tot 10. Naast een algemeen cijfer voor het voortgezet onderwijs (vo) is gevraagd een cijfer te geven aan het voorbereidend beroepsonderwijs (vmbo).
- Figuur 4.2.8:** Mening over de kwaliteit van leraren
Bron: OCW, Tabellenboek Onderwijsmeter 1999-2008
Definitie: De waardering van ouders met kinderen in het primair en voortgezet onderwijs voor de kwaliteit van de leraren van hun kind, uitgedrukt in een rapportcijfer lopend van 1 tot 10. Het rapportcijfer dat ouders met een kind in het vmbo hebben gegeven is zowel apart weergegeven als meegerekend in het cijfer voor het totale vo.
- Figuur 4.2.9:** Mening van ouders over de school van hun kind
Bron: OCW, Tabellenboek Onderwijsmeter 1999-2008
Definitie: De waardering van ouders met kinderen in het primair en voortgezet onderwijs voor de kwaliteit van de school van hun kind, uitgedrukt in een rapportcijfer lopend van 1 tot 10. Het rapportcijfer dat ouders met een kind in het vmbo hebben gegeven is zowel apart weergegeven als meegerekend in het cijfer voor het totale vo.
- Figuur 4.2.10:** Leeftijdsverdeling van docenten
Bron: OCW(CFI)
Definitie: Alle docenten aangesteld bij de onderwijsinstellingen en in dienst op de peildatum (1 oktober). Eén fte (fulltime equivalent) komt overeen met een volledige aanstelling (1659 uur op jaarbasis). De cijfers zijn

afkomstig uit de salarisadministratie van de onderwijsinstellingen en worden verzameld door CFI. De cijfers betreffen de totale aantallen personeel exclusief vervanging op de peildatum. De cijfers zijn gecorrigeerd voor onvolledigheid (ontbreken van personeelsgegevens van bepaalde instellingen). De cijfers van het beroepsonderwijs en volwasseneducatie (bve) hebben betrekking op zowel de educatie als het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), maar zijn exclusief het personeel van de AOC's (Agrarische OpleidingsCentra).

Figuur 4.2.11: Openstaande vacatures

Bron: Regioplan, Arbeidsmarktbarometer po, vo en bve 2007/2008

Definitie: De gemiddelde vacaturevoorraad die openstaat, op basis van advertentietelling, uitgedrukt in aantallen voltijdsvacatures (fte). Het kan daarbij gaan om een reguliere vacature of een vacature voor vervanging voor langer dan drie weken.

Ook een vacature waarvoor een tijdelijke noodoplossing is toegepast - bijvoorbeeld personeel met andere taken voor de groep of het samenvoegen van groepen - wordt als openstaand beschouwd. Het gaat hier specifiek om vacatures voor leraren en directiepersoneel.

Figuur 4.2.12: Leerling-leraarratio

Bron: OESO, Education at a Glance 2008, Tabel D2.2, pag. 437

Definitie: Het aantal leerlingen of studenten (omgerekend naar fulltime leerlingen/studenten) gedeeld door het aantal leraren, in fulltime equivalenten.

Primair onderwijs: zie Figuur 4.1.8

Secundair onderwijs: zie Figuur 4.1.8

EU-19: zie Figuur 4.1.8

Figuur 4.3.1: Ontwikkeling van het aantal gediplomeerden

Bron: OCW (CFI)

Definitie: Gediplomeerden: de onderwijsdeelnemers die een diploma hebben behaald.

De aantallen hebben betrekking op de periode tussen twee teldata (1 oktober). Bijvoorbeeld voor 2007/08: het aantal gediplomeerden tussen 1-10-2007 en 1-10-2008. Het aantal mbo-gediplomeerden voor 2008 komt uit de Referentieraming 2009. Voor hbo zijn alleen bachelor-gediplomeerden geteld, voor wo alleen doctoraal-/master-gediplomeerden.

De aantallen zijn uitgedrukt als indexcijfer; waarbij het jaar 1998 het indexcijfer 100 heeft gekregen. De aantallen zijn inclusief de gediplomeerden in het groene onderwijs en exclusief vavo.

Figuur 4.3.2: Verwachte slaagkans

Bron: OCW (CFI). Berekeningen OCW (vo, mbo) en CFI (hbo en wo)

Definitie: Verwachte slaagkans: het verwachte percentage van de ingestroomde leerlingen/studenten dat uiteindelijk een diploma haalt in de betreffende onderwijssector.

De verwachte slaagkans wordt berekend door vermenigvuldiging van uit de onderwijsmatrix afgeleide stroomcoëfficiënten betreffende doorstroom/diplomering/uitstroom per leerjaar/inschrijvingsjaar. Voor het hoger onderwijs (hbo en wo) is rekening gehouden met de mogelijkheid dat de onderwijsdeel-nemer de studie tussentijds heeft onderbroken. In het hbo is alleen het eerst behaalde bachelor-diploma meegeteld, in het wo alleen het eerst behaalde doctoraal- of master-diploma (wo). Voor het mbo zijn alleen gegevens vanaf 2005 opgenomen, vanwege een trendbreuk die is ontstaan door invoering van het onderwijsnummer in het mbo. Uit een vergelijking van deze gegevens met de “echte” rendementen zoals deze uit cohortstudies komen, blijkt dat deze inschatting niet veel afwijkt. Voordeel van deze benadering met verwachte rendementen is dat deze snel beschikbaar zijn en dat ze vergelijkbaar zijn over de verschillende sectoren heen. Wanneer meer stroomgegevens op basis van het onderwijsnummer beschikbaar zijn, vormt de feitelijke schoolloopbaan de basis.

Figuur 4.3.3: Doorstroom van gediplomeerden naar vervolgonderwijs

Bron: OCW(CFI)

Definitie: Het op de peildatum (1 oktober) bepaalde aantal gediplomeerden (zie Figuur 4.3.1) in het direct daaraan voorafgaande schooljaar per onderwijssector, onderscheiden naar vervolgonderwijs in het daarop volgende jaar. De aantallen zijn inclusief de gediplomeerden in het groene onderwijs en exclusief vavo.

Merk op dat door de invoering van het onderwijsnummer in het mbo er in 2004 in de doorstroomgegevens tussen het vmbo en het mbo en in 2005 in de doorstroom binnen het mbo een trendbreuk is ontstaan. Met het onderwijsnummer wordt de doorstroom beter in beeld gebracht.

Figuur 4.3.4: Verwachte verblijfsduur van gediplomeerden

Bron: OCW (CFI). Berekeningen OCW (vo) en CFI (hbo en wo)

Definitie: Verblijfsduur: het verwachte aantal jaar dat een gediplomeerde in de betreffende onderwijssoort verblijft.

De verwachte verblijfsduur is op een vergelijkbare manier geschat als de verwachte slaagkans, namelijk door vermenigvuldiging van de stroomcoëfficiënten betreffende doorstroom/diplomering/uitstroom per leerjaar/inschrijvingsjaar uit de onderwijsmatrix. Voor het hoger onderwijs (hbo en wo) is rekening gehouden met de mogelijkheid dat de onderwijsdeelnemer de studie tussentijds heeft onderbroken. In het hbo is alleen het eerst behaalde bachelor-diploma meegeteld, in het wo alleen het eerst behaalde doctoraal- of master-diploma. In het mbo gelden geen leerjaren; de geschatte verblijfsduur is daardoor moeilijk te bepalen.

Uit een vergelijking van deze gegevens met de “echte” verblijfsduren zoals deze uit cohortstudies komen, blijkt dat deze inschatting niet veel afwijkt. Voordeel van deze benadering met verwachte verblijfsduren is dat deze snel beschikbaar zijn en dat ze vergelijkbaar zijn over de verschillende sectoren heen. Wanneer meer stroomgegevens op basis van het onderwijsnummer beschikbaar zijn, vormt de feitelijke schoolloopbaan de basis.

Figuur 4.3.5: Gemiddelde vertraging in de schoolloopbaan

Bron: CBS, Statline. Berekeningen OCW.

Definitie: De gemiddelde leeftijd waarop een student in het hoger onderwijs een diploma haalt, gedeeld door de leeftijd waarop deze student een diploma gehaald zou kunnen hebben wanneer deze de kortste onderwijsroute gevolgd had. De leeftijd aan het einde van de kortste onderwijsroute is 22,2 jaar voor het wo, rekening houdend met 20 procent bèta techniek die er één jaar langer over mogen doen, en 21 jaar voor het hbo. Als kortste routes gelden po-havo-hbo voor het hbo en po-vwo-wo voor het wo.

Figuur 4.3.6: Prestaties 9/10-jarigen (PIRLS)

Bron: PIRLS 2006, rapport Nederland

Definitie: De gemiddelde score van 9- en 10-jarigen voor leesvaardigheid op de door PIRLS gehanteerde schaal. Voor België (Vlaanderen) zijn er geen gegevens beschikbaar voor 2001.

Figuur 4.3.7: Prestaties 15-jarigen (PISA)

Bron: OESO (2007) PISA 2006 Science competencies for tomorrow's world.

Definitie: De gemiddelde score van 15-jarigen voor natuurwetenschappen, wiskunde en lezen op de door PISA gehanteerde schaal. Hierbij is de score die gemiddeld in de OESO landen behaald werd voor natuurwetenschappen op 500 gesteld in 2006.

Figuur 4.3.8: EU-doelstelling: lage leesvaardigheid (PISA)

Bron: OESO (2001) Knowledge and skills for life - first results from PISA 2000

OESO (2004) Learning for tomorrow's world - first results from PISA 2003

OESO (2007) PISA 2006 Science competencies for tomorrow's world.

Definitie: Het percentage 15-jarige leerlingen met lage leesvaardigheden op de door PISA gehanteerde schaal. Dit is niveau 1 of lager in het PISA leesvaardigheidsonderzoek, op een schaal van 1 tot 6.

EU-15: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden.

Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.

Figuur 4.3.9: EU-doelstelling: startkwalificatie

Bron: Eurostat

Definitie: Het aantal jongeren in de leeftijdsgroep van 20 t/m 24 jaar met minimaal een diploma op het niveau hoger secundair onderwijs (voor Nederland minimaal een havo, vwo of mbo niveau 2 diploma) als percentage van het totaal aantal jongeren in dezelfde leeftijdsgroep.

EU-27: De samenstelling van de Europese Unie per 1 januari 2007: België, Bulgarije, Duitsland, Cyprus, Denemarken, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slowakije, Slovenië, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.

- Opmerkingen:**
- a) Vanaf 5 december 2005 wordt een nauwkeuriger definitie voor het niveau hoger secundair onderwijs gehanteerd. Dit betekent dat met terugwerkende kracht voor alle gegevens vanaf 1998, ISCED 3c opleidingen die korter dan 2 jaar duren niet meer tot het hoger secundair onderwijs worden gerekend, maar tot het lager secundair onderwijs.
  - b) Internationaal wordt vergeleken met het hoger secundair onderwijs. Vertaald naar de Nederlandse situatie is dat havo, vwo of mbo niveau 2.
  - c) Vanaf 2006 zijn de cijfers gebaseerd op jaarlijks gemiddelde in plaats van kwartaaldata.
  - d) Door verandering in de berekeningswijze is er in Duitsland (2005), Frankrijk (2003), Zweden (2001) en Finland (2000) sprake van een trendbreuk.

Figuur 4.3.10: EU-doelstelling: voortijdig schoolverlaten

Bron: Eurostat

Definitie: Het aantal jongeren in de leeftijdsgroep van 18 t/m 24 jaar dat geen startkwalificatie heeft én op dit moment geen onderwijs volgt als percentage van het totaal aantal jongeren in dezelfde leeftijdsgroep.

Startkwalificatie: zie Figuur 4.3.9

EU-27: zie Figuur 4.3.9

Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.

- Opmerkingen:**
- a) Zie opmerking a) bij Figuur 4.3.9
  - b) De gegevens voor deze indicator komen uit de Europese Labour Force Survey. Dit is een door Eurostat gecoördineerde bevraging in de lidstaten van de Europese Unie. Door de invoering van geharmoniseerde concepten en definities, is de informatie voor onderwijs en training op onderstaande punten niet meer vergelijkbaar met voorgaande jaren:
In België (2004), Finland (2000), Verenigd Koninkrijk (2004) en Zweden (2005) is er sprake van een trendbreuk.
  - c) Zie opmerking b) bij Figuur 4.3.9

Figuur 4.3.11: Bèta-Techniek

Bron: OCW (CFI: 1 cijfer HO 2008)

Definitie: De sector Bèta en Techniek bestaat uit alle natuur- en techniekopleidingen die als “hard” worden beschouwd, zoals door het Platform Bèta Techniek bijeengebracht in cluster 1. De instroom betreft eerstejaars bachelor/master/ongedeeld die nog niet eerder waren ingeschreven binnen hbo of wo. De uitstroom betreft alleen afgestudeerden met hbo-bachelor of wo-master/doctoraal diploma. Veranderingspercentages zijn berekend door het verschil in instroom/uitstroom tussen 2000 en 2008 te delen door de instroom/ uitstroom in 2000. Cijfers voor 2008 zijn voorlopig.

Figuur 4.4.1: Opleidingsniveau van Nederlandse bevolking

Bron: CBS, Statline

Definitie: De hoogst genoten opleiding van de Nederlandse bevolking van 25 t/m 64 en 25 t/m 34 jaar zoals gevraagd door het CBS bij de jaarlijkse Enquête BeroepsBevolking (EBB). Het opleidingsniveau is onderverdeeld in ISCED-categorieën (International Standard Classification of Education). De groep vmbo/ mbo-1 omvat ook de onderbouw van havo en vwo. Hbo omvat zowel hbo- als wo-bachelor. De groep wo omvat zowel doctorandus/master als doctor.

Figuur 4.4.2: EU-doelstelling: Leven lang leren

Bron: Eurostat

Definitie: Percentage van de leeftijdsgroep 25- t/m 64-jarigen dat deelneemt aan leeractiviteiten. Het betreft hier deelname aan leeractiviteiten in de periode van 4 weken voorafgaand aan het enquête moment.

EU-27: zie Figuur 4.3.9

Deze EU-doelstelling is in 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon vastgesteld.

Opmerkingen: a) Betreft deelname aan leeractiviteiten in de periode van 4 weken voorafgaand aan het enquête moment.

b) De gegevens voor deze indicator komen uit de Europese Labour Force Survey. Dit is een door Eurostat gecoördineerde bevraging in de lidstaten van de Europese Unie. Door de invoering van geharmoniseerde concepten en definities, is de informatie voor onderwijs en training op onderstaande punten niet meer vergelijkbaar met voorgaande jaren:

Door verandering in de berekeningswijze is er in België (2000 en 2004), Denemarken 2000 en 2003, Duitsland 2003 en 2004, Finland (2000), het Verenigd Koninkrijk (2000 en 2003) en in Zweden (2001 en 2003) sprake van een trendbreuk. België en het Verenigd Koninkrijk voorlopige gegevens voor 2006. EU-27: 2000 schatting.

c) Zie opmerking b) bij Figuur 4.3.9

Figuur 4.4.3: Gediplomeerde schoolverlaters met een baan

Bron: ROA, Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2007

Definitie: Het aantal gediplomeerden dat 1,5 jaar nadat het diploma is behaald een baan heeft als percentage van de beschikbare gediplomeerde schoolverlaters uitgesplitst naar opleidingsniveau.
Het percentage gediplomeerden dat 1,5 jaar nadat het diploma is behaald een baan op minimaal eigen niveau heeft.
bol: beroepsopleidende leerweg in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo).

Figuur 4.4.4: Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS) en Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt (2007)

Definitie: Het percentage gediplomeerden dat op de vraag “In welke mate biedt uw gevolgde opleiding een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt?” antwoordde in categorie 4 of 5 (op een schaal van 1 ‘helemaal niet’ tot 5 ‘in sterke mate’).

Figuur 4.4.5: Startsalaris gediplomeerde schoolverlaters

Bron: ROA, Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2007 (Tabel A3.9, pag. 159)

Definitie: Het bruto uurloon in euro’s van gediplomeerde schoolverlaters, naar sector en richting in 2006.
bol: zie Figuur 4.4.3
Van bol 3 techniek is geen startsalaris bekend vanwege te weinig waarnemingen.

Figuur 4.4.6: Werkloosheid naar opleidingsniveau

Bron: CBS, Statline

Definitie: Het aantal werklozen als percentage van de beroepsbevolking (25-64 jaar) uitgesplitst naar genoten onderwijsniveau. Het opleidingsniveau is onderverdeeld in ISCED-categorieën (International Standard Classification of Education). De groep vmbo/ mbo-1 omvat ook de onderbouw van havo en vwo. Hbo omvat zowel hbo- als wo-bachelor. De groep wo omvat zowel doctorandus/ master als doctor.
Beroepsbevolking: hiertoe worden gerekend:
- personen die tenminste 12 uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste 12 uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren tenminste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor tenminste 12 uur per week te vinden.
Van de beroepsbevolking worden personen die niet of minder dan 12 uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking gerekend.

- Figuur 5.1.1:** Netto publieke uitgaven voor Cultuur en Media naar sector
- Bron:** CBS, Statline. Overheid: uitgaven cultuur, sport en recreatie.
- Definitie:** Netto uitgaven amateurkunst, cultuureducatie, kunsten, erfgoed, bibliotheken en media op basis van overheidsjaarverslagen. In prijzen van 2008, gecorrigeerd met de prijsindex van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Deze prijsindex houdt ook rekening met veranderingen in consumptiepatronen of nieuwe goederen en diensten. Dit in tegenstelling tot de consumenten-prijsindex.
BBP: zie Figuur 3.1.5
- Toelichting:** Gekozen is voor netto uitgaven (wat de belastingbetaler per saldo betaalt) omdat met name bij de media het beeld vertekend zou worden door de reclame-inkomsten (circa 200 miljoen euro) die via de overheidsrekening lopen. De rijksuitgaven voor bibliotheken betreffen niet alleen de budgetten op de begroting van OCW ten behoeve van het stelsel van openbare bibliotheken (hoofdzakelijk bestemd voor bibliotheekvernieuwing en blindenbibliotheken) maar ook de uitgaven voor bibliotheken van overige vakdepartementen zoals de Koninklijke Bibliotheek.
- Figuur 5.1.2:** Giften aan cultuur in Nederland
- Bron:** Geven in Nederland 2007; Giften, legaten, sponsoring en vrijwilligerswerk.
- Definitie:** Het bedrag van giften aan cultuur in Nederland, uitgesplitst naar verschillende sectoren (1995-2005).
- Toelichting:** Middels de weergegeven percentages valt af te lezen welk deel van het totaalbedrag aan giften aan cultuur wordt besteed. In 2005 werd 7procent van het totale giftenbedrag aan cultuur besteed, deze 7procent komt overeen met 326 miljoen euro. Bij de categorie bedrijven is er niet alleen sprake van giften maar ook van sponsoring.
- Figuur 5.1.3:** Cultuurnotasubsidies per sector (1 en 2)
- Bron:** Ministerie van OCW, toegekende subsidies (registratie in Kubus)
- Definitie:** Totaal toegekende subsidie per sector. Bij het verzamelen van de nieuwe gegevens bleken tevens wijzigingen van bedragen uit vorige jaren noodzakelijk, met name wat betreft de fondsen. De afkorting “bk/b/v” staat voor beeldende-, bouwkunst en vorm. Amateurkunst en kunsteducatie wordt afgekort met “ak/ke”.
Kubus: een internetapplicatie waarin gegevens van instellingen die een Cultuur-notasubsidie of een projectsubsidie ontvangen worden vastgelegd.
- Figuur 5.2.1:** Aantal gesubsidieerde cultuurinstellingen (1 en 2)
- Bron:** Ministerie van OCW (registratie in Kubus)
- Definitie:** Aantal instellingen met een subsidie in het kader van de Cultuurnota
Kubus: zie Figuur 5.1.3

Figuur 5.2.2: Liquiditeit gesubsidieerde instellingen

Bron: Ministerie van OCW, gegevens gesubsidieerde instellingen (registratie in Kubus)

Definitie: De liquiditeit geeft aan in welke mate een onderneming haar lopende betalingsverplichtingen aan voldoen. Het geeft een beeld van de financiële gesteldheid van de instellingen. Het wordt berekend door het aandeel van de totaal vlottende activa (minus voorraden) op de kortlopende schulden te berekenen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3

Figuur 5.2.3: Solvabiliteit gesubsidieerde instellingen

Bron: Ministerie van OCW, gegevens gesubsidieerde instellingen (registratie in Kubus)

Definitie: De solvabiliteit geeft aan op welke wijze de bezittingen, die op de actiefzijde van de balans staan, zijn gefinancierd, namelijk met eigen vermogen (exclusief voorzieningen) en/of vreemd vermogen. Het geeft een beeld van de financiële gesteldheid van de instellingen. Het wordt berekend door het totaal eigen vermogen te delen op de totale activa.
Kubus: zie Figuur 5.1.3

Figuur 5.3.1: Uitvoeringen podiumkunsten binnenland

Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)

Definitie: Aantal binnenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota, exclusief de Fondsen.
De cultuurinstellingen zijn: Ensembles, Orkesten (exclusief omroeporkesten), Ballet en Dans, Opera en Muziektheater, Theater (inclusief mime en poppenspel), Jeugdtheater. Bij orkesten zijn begeleidingsactiviteiten van opera, koor en ballet buiten beschouwing gebleven. Uitvoeringen van productiehuizen en werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond. Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegerekend, vanwege zeer waarschijnlijke dubbeltellingen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3

Figuur 5.3.2: Uitvoeringen podiumkunsten buitenland

Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)

Definitie: Aantal buitenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota, exclusief de Fondsen.
De cultuurinstellingen zijn: Ensembles, Orkesten (exclusief omroeporkesten), Ballet en Dans, Opera en Muziektheater, Theater (inclusief mime en poppenspel), Jeugdtheater. Bij orkesten zijn begeleidingsactiviteiten van opera, koor en ballet buiten beschouwing gebleven. Uitvoeringen van productiehuizen en

werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond. Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegerekend, vanwege zeer waarschijnlijke dubbeltellingen.

Kubus: zie Figuur 5.1.3

- Figuur 5.3.3:** Uitvoeringen professionele podiumkunsten
Bron: CBS, Statline. Professionele podiumkunsten: aanbod en gebruik podia
Definitie: Aantal uitvoeringen van professionele gezelschappen door de accommodaties die tien of meer uitvoeringen per jaar organiseren. Recentere gegevens waren bij samenstelling van deze publicatie (maart 2008) niet beschikbaar. Het CBS telt podia met minder dan 10 voorstellingen per jaar niet mee en ook festivals blijven buiten beschouwing. Anderzijds worden aan de OCW-kant de gesubsidieerde voorstellingen via de Fondsen niet meegeteld.
- Figuur 5.3.4:** Marktaandeel rijksgesubsidieerd aanbod podiumkunsten
Bron: Podia 2006. Vereniging van Schouwburg en Concertgebouw Directies (Amsterdam, november 2007)
Definitie: Rijksgesubsidieerd aanbod: aanbod in de podiumkunsten met een subsidie van het Ministerie van OCW, van het Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing (FPPM) of van het Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten (FAPK).
VSCD-podia in 2006: 152 leden en 258 zalen (respons 97 procent). Buiten beeld blijven zo poppodia, een aantal grote kunstfestivals, dancefestivals, en een groot aantal kleine podia.
- Figuur 5.3.5:** Marktaandeel Nederlandse film
Bron: Jaarverslagen Nederlandse Vereniging Bioscoopexploitanten (NVB)
Definities: Aantal nieuw in de bioscoop uitgebrachte Nederlandse films (speelfilms en documentaires) in een jaar (inclusief coproducties) ten opzichte van het totaal aantal nieuw uitgebrachte films in dat jaar. Bezoekers aan Nederlandse films in een jaar ten opzichte van het totaal aantal filmbezoekers. De c.v. (commanditaire vennootschap) regeling was bedoeld ter stimulering van de Nederlandse speelfilmproductie, middels fiscale maatregelen werd de financiële drempel om een film te produceren verlaagd.
- Figuur 5.3.6:** Openbare Bibliotheken
Bron: Vereniging Openbare Bibliotheken in samenwerking met CBS
Definitie: Geïndiceerde ontwikkeling van het aantal vestigingen, hoeveelheid leden, omvang collectie, en aantal uitleningen sinds 2000.

Figuur 5.3.7: Rijksmonumenten

Bron: Jaarverslagen Rijksdienst Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

Definitie: Aangewezen door de RACM op basis van de Monumentenwet. Eén complex wordt als één monument geteld.

Figuur 5.3.8: Rijkssubsidies en bouwsom restauraties

Bron: Jaarverslagen Rijksdienst Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

Definitie: Totaal verstrekte rijkssubsidies aan rijksmonumenten en de totale bouwsom die met deze restauraties gemoeid waren.

Figuur 5.3.9: Aandeel landelijke publieke televisie in de totale kijktijd

Bron: SCP, Tijdbestedingonderzoek (TBO), 1990-2005

Definitie: Kijktijd van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder naar de landelijke publieke televisie als percentage van de totale kijktijd.

Figuur 5.3.10: Aandeel landelijke publieke radio in de totale luistertijd

Bron: SCP, Tijdbestedingonderzoek (TBO), 1990-2005

Definitie: Luistertijd van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder naar de landelijke publieke radio als percentage van de totale kijktijd.

Figuur 5.4.1: Cultuurbereik naar sector

Bron: SCP, Aanvullend Voorzieningen Onderzoek (AVO) 1983-2007

Definitie: Geïndiceerde ontwikkeling in bezoek aan en beoefening van culturele activiteiten per sector sinds 1983. De sectoren zijn: Museum, Monumenten, Toneel (inclusief amateurtoneel), Beroepstoneel, Ballet, Cabaret, Klassieke muziek, Populaire muziek, Cinema, Beluisteren/bekijken kunstprogramma's radio en tv, Het zelf beoefenen van beeldende kunst, zelf toneel/theater spelen en zelf musiceren en/of zingen.

Figuur 5.4.2: Tijdbesteding lezen

Bron: SCP, Tijdbestedingonderzoek (TBO), 1980-2005

Definitie: Percentage van de bevolking van 12 jaar en ouder dat in de voorafgaande week minstens een kwartier gelezen heeft in boeken, tijdschriften en kranten.

- Figuur 5.4.3:** Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten binnenland
Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: Aantal binnenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota. Uitvoeringen van productiehuisen en werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond. Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegeteld, vanwege zeer waarschijnlijke dubbelstellingen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3
- Figuur 5.4.4:** Bezoeken aan uitvoeringen podiumkunsten buitenland
Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)
Definitie: Aantal buitenlandse uitvoeringen door instellingen gesubsidieerd in het kader van de Cultuurnota. Uitvoeringen van productiehuisen en werkplaatsen zijn meegeteld, want deze gedragen zich als gezelschap aangezien ze producties maken die aan het publiek worden getoond. Uitvoeringen van podia en festivals zijn niet meegeteld, vanwege zeer waarschijnlijke dubbelstellingen.
Kubus: zie Figuur 5.1.3
- Figuur 5.4.5:** Bezoeken aan uitvoeringen professionele podiumkunsten
Bron: CBS, Statline. Professionele podiumkunsten: aanbod en gebruik podia
Definitie: Bezoeken aan uitvoeringen van professionele gezelschappen door de accommodaties die tien of meer uitvoeringen per jaar organiseren. Het CBS heeft bij de aanlevering van de nieuwe getallen (maart 2008) ook wijzigingen in eerdere gegevens aangebracht.
- Figuur 5.4.6:** Mediagebruik Nederlandse bevolking
Bron: SCP, De Tijd als Spiegel
Definitie: Mediagebruik van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder.
Media: Televisie en video, Radio en geluidsdragers, Gedrukte media, PC en internet.
- Figuur 5.4.7:** Bezoeken aan musea, naar soort
Bron: CBS, Statline. Kerncijfers musea, bezoekers, personeel
Definitie: Aantal bezoeken aan Nederlandse musea. Het gaat om alle Nederlandse musea; dit zijn de rijksgesubsidieerde musea, musea die door andere overheden worden gesubsidieerd en particuliere musea.

Figuur 5.4.8: Bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea

Bron: Ministerie van OCW, opgaven instellingen (registratie in Kubus)

Definitie: Aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea en aantal groepsbezoeken in schoolverband aan rijksge-subsidieerde musea. Met ingang van dit jaar betreft het de musea zoals genoemd in de notitie 'Kunst van Leven. Hoofdlijnen cultuurbeleid' en in 'Kerncijfers'.
Kubus: zie Figuur 5.1.3

Figuur 5.4.9: Bezoeken aan het Nationaal Archief en Regionaal Historische Centra

Bron: Jaarverslagen Nationaal Archief, 2005 en 2006

Definitie: Aantal bezoeken; fysiek en via internet.

Figuur 5.4.10: Cultuurbereik naar leeftijd en etniciteit

Bron: SCP, Aanvullend Voorzieningen Onderzoek (AVO), 1993-2003; Cultuurminnaars en Cultuurmijders, Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed (SCP, mei 2005)

Definitie: Percentage van de bevolking van 6 jaar en ouder dat minstens één bezoek bracht aan musea of podiumkunsten in de 12 maanden voorafgaand aan de enquête. Podiumkunsten zijn Professioneel toneel, Ballet, Klassieke muziek, Opera.

Figuur 6.1.1: R&D-uitgaven

Bron: OESO/CBS

Definitie: R&D-uitgaven: Uitgaven voor met eigen personeel verrichte R&D, zoals gedefinieerd in de Frascati-handleiding van de OESO.
BBP: zie Figuur 3.1.5
EU-27: zie Figuur 4.3.9
EU-15: zie Figuur 4.3.8

Figuur 6.1.2: R&D-uitgaven in Nederland naar financieringsbron

Bron: OESO/CBS

Definitie: R&D-uitgaven: zie Figuur 6.1.1
BBP: zie Figuur 3.1.5

Figuur 6.1.3: R&D-uitgaven in Nederland naar sector van uitvoering

Bron: OESO/CBS

Definitie: R&D-uitgaven: zie Figuur 6.1.1
BBP: zie Figuur 3.1.5

Figuur 6.1.4: R&D-uitgaven naar sector van uitvoering

Bron: OESO

Definitie: R&D-uitgaven: zie Figuur 6.1.1

BBP: zie Figuur 3.1.5

EU-27: zie Figuur 4.3.9

Figuur 6.1.5: R&D-personeel

Bron: OESO

Definitie: R&D-personeel: onderzoekers, assistenten en overig personeel dat onderzoek verricht in arbeidsjaren, zoals gedefinieerd in de Frascati-handleiding van de OESO.

Beroepsbevolking: zie Figuur 3.1.5

Figuur 6.1.6: Vrouwelijk wetenschappelijk personeel in Nederland, per sector

Bron: CBS

Definitie: Aandeel van vrouwen in het personeel, als onderzoeker aangesteld bij een universiteit, researchinstelling of bedrijf.

Figuur 6.2.1: In publieke instellingen uitgevoerd onderzoek, internationaal

Bron: OESO

Definitie: De financiële transacties van private ondernemingen naar publieke of semi-publieke instellingen voor het uitvoeren van onderzoek, in procenten ten opzichte van het totale onderzoek bij publieke of semi-publieke instellingen.

Figuur 6.2.2: In publieke kennisinstellingen uitgevoerd werk voor derden

Bron: CBS (universiteiten), opgaven instellingen en jaarverslag KNAW en NWO 2006

Definitie: De financiële transacties van een externe partij naar een publieke of semi-publieke instelling voor het uitvoeren van onderzoek of ander werk.

Figuur 6.2.3: Netto honoreringspercentages NWO

Bron: Jaarverslag NWO 2006

Definitie: Het aantal toegekende aanvragen gedeeld door het aantal (volledig uitgewerkte) aanvragen, dat bij NWO is ingediend.

- Figuur 6.2.4:** R&D-samenwerking
Bron: NOWT 2008
Definitie: Percentage internationale co-publicaties ten opzichte van het totale aantal publicaties. Een internationale co-publicatie is een onderzoeksartikel in tijdschriften die zijn opgenomen in het Thomson Scientific Web of Science bestand, waarbij onderzoekers uit verschillende landen als auteur zijn vermeld.
- Figuur 6.3.1:** Relatief aantal promoties, Nederland
Bron: Promoties: VSNU/Kengetallen Universitair Onderzoek; Leeftijdsgroep: CBS, Statline
Definitie: Promotie: een behaald diploma voor het met goed gevolg afronden van een proefschrift onder supervisie van één of meer promotoren.
- Figuur 6.3.2:** Relatief aantal promoties, internationaal
Bron: Eurostat
Definitie: Promotie: zie Figuur 6.3.1
- Figuur 6.3.3:** Aantal wetenschappelijke publicaties
Bron: NOWT 2008
Definitie: Wetenschappelijke publicatie: een onderzoeksartikel in tijdschriften die zijn opgenomen in het Thomson Scientific Web of Science bestand.
- Figuur 6.3.4:** EPO-octrooien naar aanvraagjaar
Bron: NOWT 2008
Definitie: Octrooi: een document waarmee de eigendomsrechten van een ontdekking of uitvinding worden vastgelegd bij het Europese Octrooi Bureau te Rijswijk.
- Figuur 6.4.1:** Relatieve citatiescore
Bron: NOWT 2008
Definitie: Citatie: een verwijzing in een onderzoeksartikel in een wetenschappelijk tijdschrift dat onderdeel is van de tijdschriften die zijn opgenomen in het Thomson Scientific Web of Science bestand.
Relatieve citatiescore: het gemiddeld aantal citaties ontvangen door alle onderzoeksartikelen gepubliceerd door onderzoekers in een bepaald land in de tijdschriften van het Thomson Scientific Web of Science bestand, gedeeld door het gemiddeld aantal citaties wereldwijd dat op 1 is genormeerd.

Figuur 6.4.2: Relatieve citatiescore naar institutionele sector

Bron: NOWT 2008

Definitie: Citatie: zie Figuur 6.4.1

Relatieve citatiescore: zie Figuur 6.4.1

Figuur 6.4.3: Loopbaanontwikkeling VI-gehonoreerden

Bron: NWO jaarverslagen

Definitie: VI-gehonoreerden en hun positie halverwege de looptijd van hun subsidie.

VI-gehonoreerden: gehonoreerden in de Vernieuwingsimpuls voor de jaren 2000-2004.

Figuur 6.4.4: Mediabereik van NWO-onderzoeksberichten en persberichten

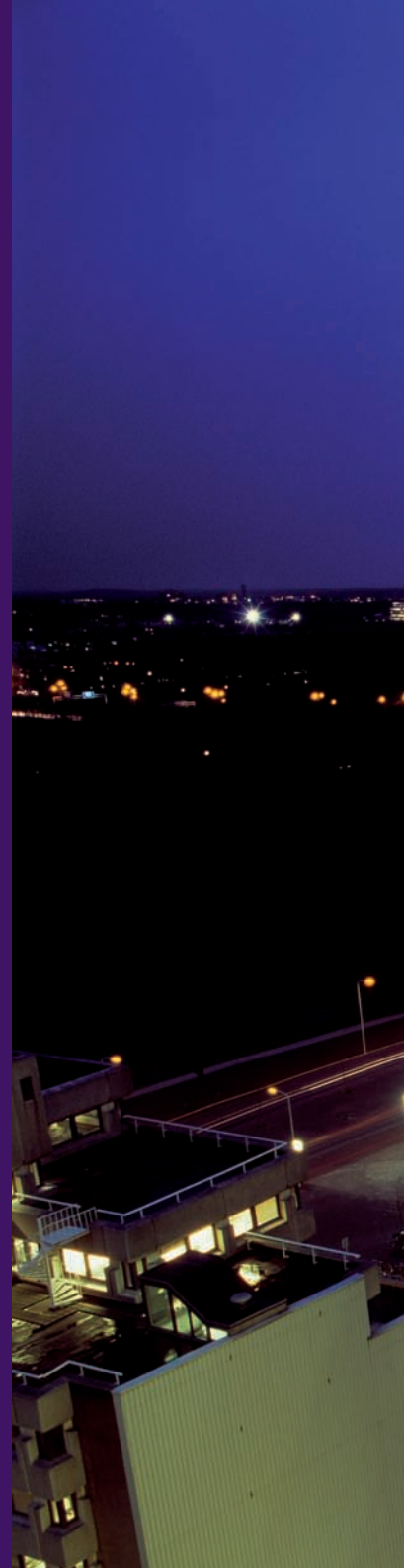
Bron: NWO jaarverslagen

Definitie: Het aantal berichten dat NWO verspreidde en het aantal publicaties in de onderscheiden media.

Bijlagen

B2

B2 Lijst van afkortingen

bbi	Beroepsbegeleidende leerweg in het mbo
BBP	Bruto Binnenlands Product
BEL (VL)	België (Vlaanderen)
bol	Beroepsopleidende leerweg in het mbo
bve	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CFI	Centrale Financiën Instellingen
CPB	Centraal Planbureau
CWTS	Centre for Science and Technology Studies
DEN	Denemarken
DUI	Duitsland
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
ENG	Engeland
EPO	Europees Octrooi Bureau
EU	Europese Unie
Eurostat	Statistisch bureau van de Europese Gemeenschap
FAPK	Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten
FIN	Finland
FPPM	Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing
FRA	Frankrijk
GTI's	Grote technologische instituten
havo	Hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	Hoger beroepsonderwijs
HGL	hoogleraar
ho	Hoger onderwijs

ICN	Instituut Collectie Nederland
IPO	Interprovinciaal Overleg
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
LGF	Leerling-gebonden financiering
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
lwoo	Leerwegondersteunend onderwijs
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland
mbo	Middelbaar beroepsonderwijs
MCO	Muziekcentrum van de Omroep
NED	Nederland
NKI	Nederlands Kanker Instituut
NLR	National Aerospace Laboratory/ Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NOB	Nederlands Omroepproductie Bedrijf
NOWT	Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie
NVB	Nederlandse Vereniging Bioscoopexploitanten
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PD	Postdoc
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment
po	Primair onderwijs
pro	Praktijkonderwijs
R&D	Research & Development
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
RHC	Regionaal Historisch Centrum

RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne
ROA	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
SICA	Stichting internationale culturele activiteiten
so	Speciaal onderwijs
TBO	Tijdbestedingonderzoek
TNO	Nederlands organisatie voor toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UD	universitair docent
UHD	universitair hoofddocent
vavo	Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
VI	Vernieuwings impuls
VK	Verenigd Koninkrijk
vmbo	Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
vo	Voortgezet onderwijs
VS	Verenigde Staten
VSCD	Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw Directies
vso	Voortgezet speciaal onderwijs
vsv	Voortijdig schoolverlaten
vwo	Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
wo	Wetenschappelijk onderwijs
ZWE	Zweden

